

Dinu GAVRILESCU
- coordonator -

**Interdependențe
între
dezvoltarea durabilă
a agriculturii
și a spațiului rural
românesc
cu țările membre ale UE**

ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul Național de Cercetări Economice
INSTITUTUL DE ECONOMIE AGRARĂ

Dinu GAVRILESCU

- coordonator -

**INTERDEPENDENȚE ÎNTRE DEZVOLTAREA DURABILĂ
A AGRICULTURII ȘI A SPAȚIULUI RURAL ROMÂNESC
CU ȚĂRILE MEMBRE ALE UE**

Volumul de față valorifică rezultatele intermediare –
etapa a III-a - 2006-2007
ale cercetării complexe
realizate în cadrul Proiectului
Dezvoltarea durabilă a României în context european și mondial –
Programul CEEEX - 05-D8-34/05.10.2005
Titularul contractului:
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
Directorul proiectului:
prof. dr. Valeriu IOAN-FRANC

Redactor: Daniela POENARU
Aparat critic și editorial: Aida SARCHIZIAN
Coperta: Nicolae LOGIN
Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: Victor PREDA

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Institutului de Economie Agrară.
Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul
prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-001-1
978-973-618-149-8

Apărut 2007

Dinu GAVRILESCU
- coordonator -

**INTERDEPENDENȚE ÎNTRE
DEZVOLTAREA DÛRABILĂ
A AGRICULTURII ȘI A SPAȚIULUI RURAL
ROMÂNESC CU ȚĂRILE MEMBRE ALE UE**

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ECONOMIE AGRARĂ

Programul CEEEX - Proiectul 05-D8-34/05.10.2005
DEZVOLTAREA DURABILĂ A ROMÂNIEI ÎN CONTEXT
EUROPEAN ȘI MONDIAL

Partener 5 – Institutul de Economie Agrară

Responsabil proiect – Prof.dr. Dinu GAVRILESCU

Etapa a III-a – 2006-2007: Analiza interdependențelor dintre
dezvoltarea durabilă a agriculturii și
spațiului rural românesc și țările
membre ale UE

Colectiv de autori:

Prof.dr. Dinu GAVRILESCU

Dr. Cecilia ALEXANDRI

Dr. Camelia GAVRILESCU

Dr. Mirela RUSALI

Dr. Camelia TOMA

Drd. Monica TUDOR

Drd. Crina TURTOI

CUPRINS

I. INTRODUCERE	7
II. MODELUL INTERDEPENDENȚELOR ECONOMICE ȘI SOCIALE DINTRE AGRICULTURA ȘI SPAȚIUL RURAL ROMÂNESC	8
II.1. Contribuția agriculturii la veniturile și securitatea alimentară a gospodăriilor rurale	8
II.2.1. Veniturile gospodăriilor rurale	9
II.1.2. Contribuția agriculturii la securitatea alimentară a gospodăriilor rurale	16
II.1.3. Câteva concluzii	22
II.2. Modelul interdependențelor sociale dintre agricultură și spațiul rural românesc	24
II.2.1. Structura demo-socială a gospodăriilor rurale	25
II.2.2 Populația ocupată în agricultură – comparații europene	34
II.3. Câteva concluzii	40
III. ANALIZA COMPARATIVĂ A PUNCTELOR CONVERGENTE ȘI DIVERGENTE DINTRE DEZVOLTAREA DURABILĂ A AGRICULTURII ȘI SPAȚIULUI RURAL ROMÂNESC ȘI UE	41
III.1. Eforturile României de adaptare a sectorului agroalimentar pentru integrarea în UE	41
III.1.1 Structura de exploatare din agricultura românească	42
III.1.2. Mediul concurențial	44
III.1.3. Un semnificativ excedent al resurselor de muncă	46
III.1.4. Potențiale riscuri ale aderării României la Uniunea Europeană	47
III.2. Activitățile neagricole – factor al dezvoltării multifuncționale a spațiului rural	48
III.2.1. Exploatațiile agricole din România - aspecte structurale și comparații internaționale	50
III.2.2. Populația ocupată în mediul rural	55
III.2.3. Forța de muncă din exploatațiile agricole	58
III.2.4. Comercializarea – una dintre principalele activități neagricole ce se desfășoară în cadrul exploatațiilor	61
III.2.5. Potențialul de antrenare în activități neagricole a populației din mediul rural	65
III.2.6. Concluzii	71
III.3. Agricultură ecologică – un model de dezvoltare durabilă	73
III.3.1. Sistemul legislativ și instituțional armonizat în sectorul agriculturii ecologice	74
III.3.2. Modele de agricultură ecologică	82
III.3.3. Unele concluzii	101

III.4. Complementarități în abordarea strategică a dezvoltării durabile a agriculturii și spațiului rural în România și UE	102
III.4.1. <i>Linii directoare strategice ale UE pentru politica de dezvoltare rurală</i>	102
III.4.2. <i>Transpunerea priorităților comunitare și stabilirea priorităților naționale</i>	107
III.4.3. <i>Convergența obiectivelor de dezvoltare rurală în România cu LDS comunitare</i>	110
III.4.4. <i>Intervenții structurale necesare pentru convergența cu modelul agricol european și dezvoltarea durabilă</i>	115
III.5. Posibile căi de atenuare și depășire treptată a disfuncțiilor.....	120
BIBLIOGRAFIE	122
ANEXE	125

I. INTRODUCERE

Studiul cuprinde două paliere principale de analiză - analiza interdependențelor dintre dezvoltarea durabilă a agriculturii în spațiului rural românesc și în țările membre ale UE și analiza comparativă a punctelor convergente și divergente cu UE - având ca obiective: stabilirea raporturilor de intercondiționare dintre statica și dinamica agriculturii mediului și spațiului rural și identificarea și fundamentarea de alternative de atenuare și lichidare treptată a decalajelor față de țările UE. Rezultatele obținute constituie componentele principale ale ***modelului de intercondiționare dintre agricultură și rural din perspectiva dezvoltării durabile în context european***. Rezultatele sunt relevate de studiul interdependențelor economice și sociale dintre agricultură și spațiul rural românesc și al eforturilor României de adaptare a sectorului agroalimentar pentru integrarea în Uniunea Europeană. Necesitatea încadrării României în modelul european de dezvoltare rurală durabilă a cuprins, de asemenea, investigații privind dezvoltarea activităților neagricole, ca factor al dezvoltării multifuncționale a spațiului rural, în care toate activitățile economice să se desfășoare în armonie cu mediul și cu grija pentru asigurarea protecției și conservării resurselor naturale, pentru care s-a studiat și contribuția agriculturii ecologice ca o alternativă cu multiple beneficii pentru dezvoltarea durabilă a zonelor rurale. Un suport esențial pentru orientarea politicilor și strategiei de dezvoltare durabilă a României îl formează complementaritatea politicilor interne cu Liniile Strategice Directoare Comunitare pentru dezvoltare rurală, care a constituit un subiect aparte. În final, prin analiza convergențelor și divergențelor dezvoltării durabile a agriculturii și spațiului rural românesc, în condițiile integrării României ca stat membru al UE, sunt relevate o serie de restricții structurale și disfuncții, pentru eliminarea cărora s-au identificat căi posibile de atenuare și depășire treptată.

II. MODELUL INTERDEPENDENȚELOR ECONOMICE ȘI SOCIALE DINTRE AGRICULTURA ȘI SPAȚIUL RURAL ROMÂNESC

II.1. Contribuția agriculturii la veniturile și securitatea alimentară a gospodăriilor rurale

Autor: dr. Cecilia Alexandri

Cu aproape jumătate din populație trăind în zonele rurale, dezvoltarea rurală rămâne o provocare pentru România. Ca și în multe alte țări din Uniunea Europeană, zonele rurale au venituri mai scăzute, rate mai mici ale ocupării și o dependență relativ ridicată de sectorul primar, comparativ cu regiunile urbane. Există totodată o mare diversitate privind situația din zonele rurale din diferitele regiuni ale țării. Cu toate acestea, contribuția agriculturii la Produsul Intern Brut și la ocuparea populației rămâne destul de ridicată, deși a cunoscut o tendință permanentă de reducere. În anul 2003, ponderea populației ocupate în agricultură în cadrul Uniunii Europene era în medie de 12% (UE-25), pe când în România era, în anul 2005, de 32%. Pentru mulți fermieri și familiile lor agricultura este o importantă sursă de venit, deși a început să piardă constant importanța de sursă principală. Agricultură contribuie la bunăstarea gospodăriilor rurale în mod nemijlocit, datorită statutului dublu pe care îl au gospodăriile rurale de producătoare și de consumatoare, în același timp, de produse agricole și alimentare. Această caracteristică este specifică modelului gospodăriei de subzistență, care include într-un singur cadru atât deciziile de consum cât și pe cele de producție.

Datorită ponderii ridicate a populației rurale, România se caracterizează printr-un model mixt de consum alimentar. Astfel, există modelul de consum al populației urbane, în care accesul la hrană este restricționat, în principal, de puterea de cumpărare a gospodăriei și modelul rural, care include familiile ce posedă pământ și a căror situație alimentară depinde atât de producția agricolă proprie, cât și de puterea lor de cumpărare, rezultată din raportul între prețurile produselor agricole vândute și prețurile produselor cumpărate de pe piață. Desigur că aceste modele de consum nu există în stare pură, deoarece chiar populația urbană prezintă un autoconsum semnificativ, provenind, pe diferite căi, directe sau indirecte, din activitatea în agricultură a membrilor sau rudelor acestor gospodării.

Efectele tranziției asupra dinamicii acestor modele de consum s-au concretizat, în special prin accentuarea caracterului de subzistență și autarhie mai ales pentru gospodăriile rurale, în anii severi de recesiune economică,

când strategiile de supraviețuire ale populației s-au bazat pe producția din mica fermă țărănească. Acum, deși situația alimentară început să se amelioreze, totuși fenomenul este încă destul de răspândit.

Totuși și în situația actuală, fluxul de numerar este mult mai scăzut în zona rurală, iar variabilele economice, reprezentate de veniturile și cheltuielile gospodăriilor reflectă în principal monetarizarea mai scăzută și slaba conectare la piața a gospodăriilor rurale.

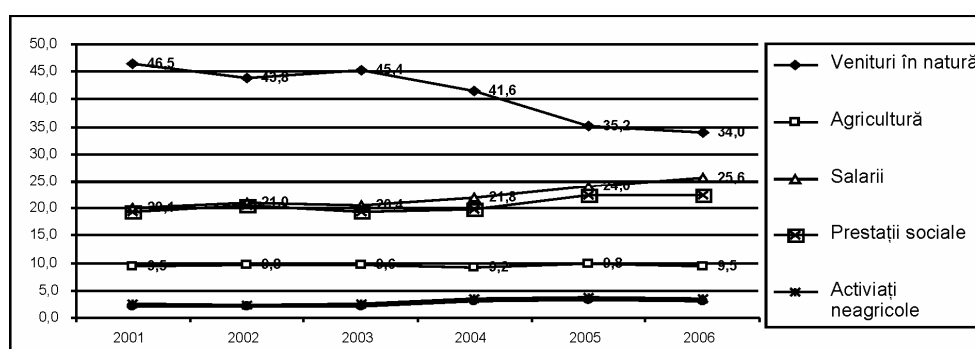
II.2.1. Veniturile gospodăriilor rurale

Interdependența dintre agricultură și lumea rurală pornește de la poziția pe care această ramură economică o are și în prezent în țara noastră în ocuparea și în ultimă instanță în procurarea mijloacelor de trai pentru populația rurală. Majoritatea populației rurale este ocupată în agricultură (55% din populația ocupată în rural are ca domeniu de activitate agricultura, iar veniturile din agricultură sunt esențiale pentru subzistența membrilor gospodăriilor rurale. Agricultura contribuie la veniturile gospodăriilor rurale mai ales sub forma veniturilor în natură și a veniturilor bănești provenite din agricultură și anume, din vânzarea produselor agricole sau sub formă de plată a muncii prestate în agricultură, însă aceste sume sunt destul de mici (Grafic II.1.1). Ponderea veniturilor în natură în cadrul veniturilor gospodăriilor rurale a scăzut de la 46,5% în anul 2001 la 34,0% în anul 2006, iar veniturile bănești din agricultură s-au menținut, ca pondere, în intervalul 9-10%.

Per total, veniturile furnizate de activitatea în agricultură dețineau o pondere de 56% în anul 2001 și de 43,5% în anul 2006, din veniturile totale, cu o pondere în scădere cu 12,5% în ultimii 5 ani.

Grafic II.1.1

Structura veniturilor gospodăriilor rurale (%)

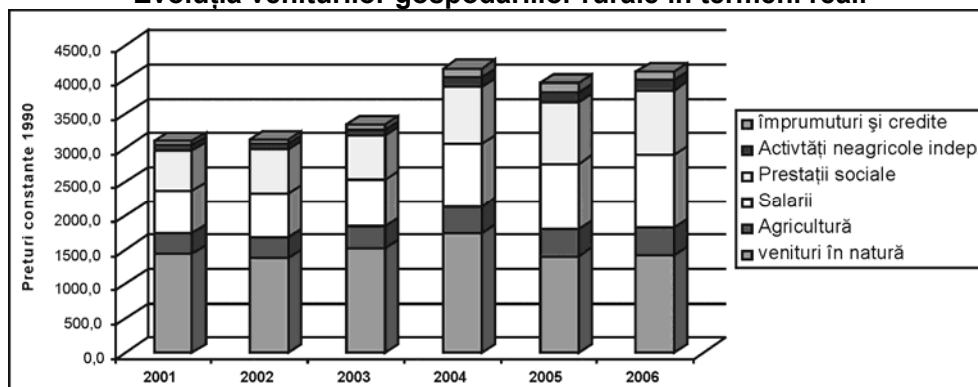
Scăderea importanței veniturilor în natură s-a produs concomitent cu creșterea importanței veniturilor din salarii care s-a ridicat de la 20.1% în anul

2001 la 25.6% în anul 2006. În acest context, putem aprecia că scăderea ponderii veniturilor în natură pentru gospodăriile rurale poate fi asociată cu sporirea diversificării ocupaționale în rural, sub influența procesului de creștere economică pe care îl cunoaște România în ultimii ani. Reducerea importanței veniturilor obținute în agricultură, chiar în cadrul gospodăriilor rurale care au ca activitate principală agricultura este o realitate prezentă și în alte țări ale Uniunii Europene. În multe gospodării rurale, deși principala ocupație a membrilor acestora este agricultura, totuși ponderea surselor de venituri neagricole este în creștere. Astfel, în multe țări, veniturile din agricultură au o pondere destul de scăzută în veniturile totale ale gospodăriilor rurale care au ca activitate principală agricultura: 5% în Germania, 8% în Olanda, 11% în Finlanda, 17% în Grecia și 12% în Danemarca¹. În România, ponderea extrem de ridicată a veniturilor din agricultură în veniturile totale ale gospodăriilor rurale are ca punct de plecare sărăcia și caracterul de subzistență al acestor gospodării, unde producția agricolă intră direct în consum, fără a mai ajunge pe piață. După cum am arătat, majoritatea veniturilor având ca sursă agricultura sunt venituri în natură (46.5% în anul 2001 și 34% în anul 2006), ponderea veniturilor bănești obținute din vânzarea produselor agricole sau din prestări de servicii în agricultură fiind de numai 9-10%.

Ponderea ridicată a veniturilor în natură în cadrul veniturilor gospodăriilor rurale generează fluctuații ale veniturilor acestor gospodării după cât de bun sau de prost este anul agricol respectiv. În graficul 2 observăm o creștere a veniturilor gospodăriilor rurale cu 25% în anul 2004 față de anul 2003. Anul agricol 2004 a fost unul deosebit de bun, în care recolta de cereale aproape s-a dublat față de anul precedent și acest lucru a contribuit desigur la creșterea veniturilor din agricultură ale gospodăriilor rurale.

Grafic II.1.2

Evoluția veniturilor gospodăriilor rurale în termeni reali

¹ A Vision for the Common Agricultural Policy, Department for Environment Food and Rural Affairs, UK, decembrie 2005.

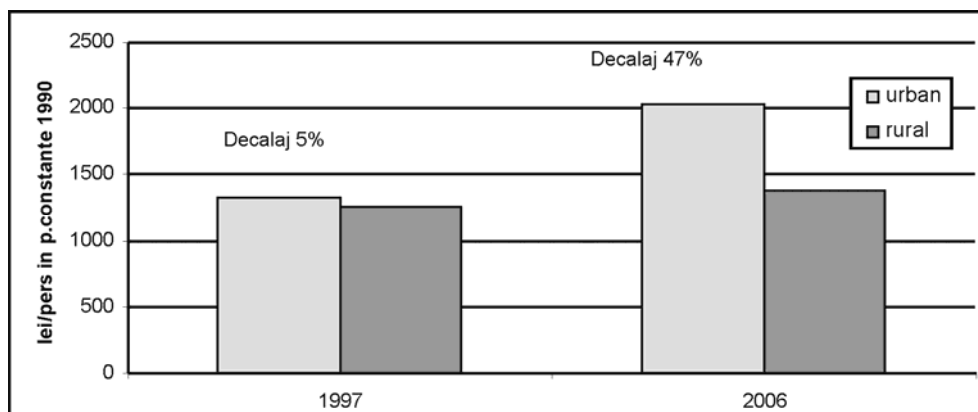
Contribuția cea mai importantă la acest vârf al veniturilor gospodăriilor rurale din anul 2004 revine agriculturii (27% se datorează creșterii veniturilor în natură și 8% creșterii vânzărilor de produse agricole), dar și creșterii veniturilor salariale (27% din creșterea totală a veniturilor rurale se datorează creșterii salariilor) și creșterii sumelor primite sub formă de contribuții sociale (22% din creșterea totală a veniturilor rurale se datorează creșterii contribuțiilor de asigurări sociale: pensii, ajutoare de șomaj, ajutoare sociale pentru persoanele sărace etc.). Să nu uităm totuși că anul 2004 a fost unul electoral și asemenea îmbunătățiri ale nivelului de trai în rural s-au mai întâlnit și în alți ani electorali (de exemplu în anul 1996).

Preponderența ocupării rurale în sectoarele primare ale economiei stă la baza unor importante decalaje între veniturile populației rurale comparativ cu cele ale populației urbane. Observăm din graficul 3 că dacă diferența de venituri pe persoană între mediul urban și rural era de numai 5% în anul 1997, ea a ajuns la 47% în anul 2007. Deci dacă în perioada crizei economice declanșată de tranziție întreaga populație era aproape la fel de săracă, procesul de creștere economică, demarat în anul 2000 a avut ca beneficiar mai ales populația urbană (mai ales populația din marile centre urbane), pe când la populația rurală semnele de îmbunătățire au fost mult mai firave.

Având ca referință anul 1997, veniturile pe persoană au crescut în zece ani (anul 2006) cu 54% în mediu urban și cu numai 10% în mediul rural.

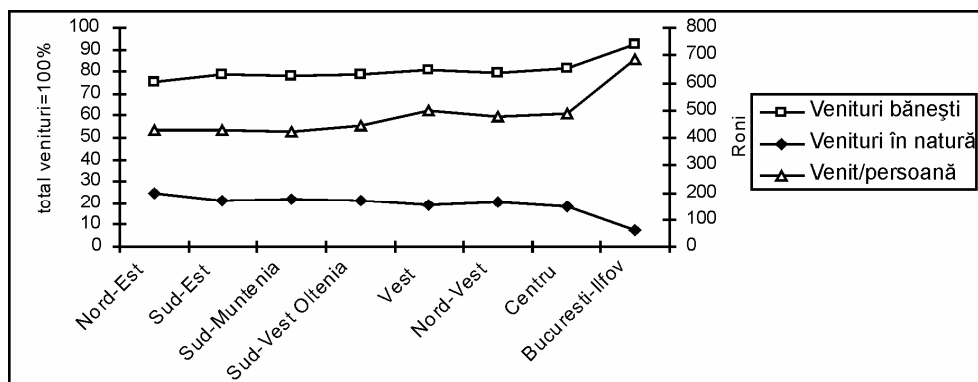
Grafic II.1.3

**Decalajul dintre veniturile populației rurale
și cele ale populației urbane**

Grafic II.1.4

Corelația dintre veniturile totale pe persoană și ponderea veniturilor în natură, pe regiuni de dezvoltare

Veniturile în natură constituie ultima linie de apărare în cadrul strategiilor de supraviețuire ale gospodăriilor în condiții de sărăcie extremă. Acest lucru devine concludent în graficul II.1.4, unde observăm că în regiunile mai sărace ale țării (nord-est, sud-est, sud, sud-vest) ponderea veniturilor în natură este mai mare comparativ cu celelalte regiuni statistice și de asemenea că există o legătură invers proporțională bine conturată între nivelul veniturilor și proporția veniturilor în natură din cadrul gospodăriilor (coeficient de corelație $-0,97$). Iar principala sursă pentru veniturile în natură o constituie agricultura !

Din aceste motive aducem în discuție aici faptul că actualul Plan Național Strategic pentru Dezvoltare Rurală, aflat în curs de adoptare, prevede acordarea fondurilor pentru dezvoltare rurală în conformitate cu cele trei axe, prezentate mai jos :

Tabelul II.1.1

Repartizarea fondurilor pentru dezvoltare rurală în cadrul Planului Național Strategic

Axe	% alocare a fondurilor conform Regulamentului 1290/2005
Axa 1: Creșterea competitivității sectoarelor agricol și forestier	45%
Axa 2: Îmbunătățirea mediului în spațiul rural	25%
Axa 3 : Calitatea vieții în zonele rurale și diversificarea economiei rurale	27,5%
Programul Leader	2,5%

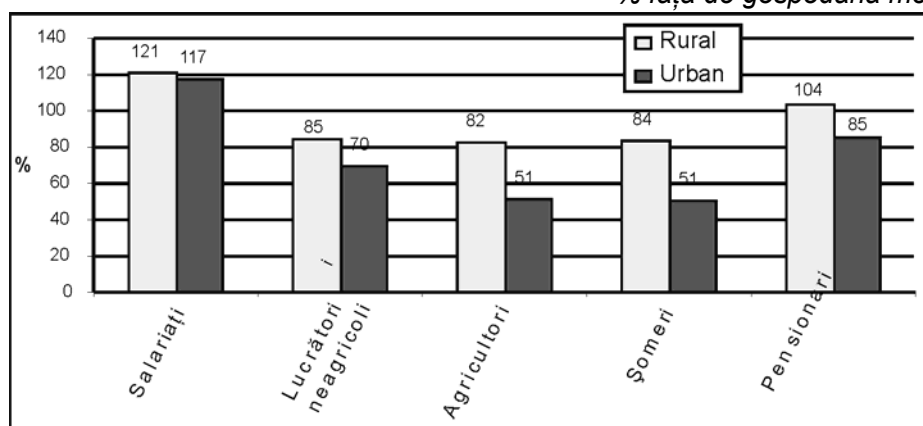
Această repartizare a fondurilor acordă cea mai mare importanță creșterii competitivității sectoarelor agricol și forestier (axa 1), deci promovează de fapt dezvoltarea în rural a unor activități din sectorul primar al economiei, caracterizate de regulă de o eficiență marginală dintre cele mai scăzute ale capitalului. De aceea, credem că ar exista temeri serioase ca actualele decalaje economice și de nivel de trai, care există acum între mediul urban și lumea rurală, să se amplifice și mai mult în următorii ani, în situația în care în rural vom acorda cea mai mare importanță dezvoltării agriculturii, silviculturii și altor activități din sectorul primar. Argumentul factorilor de decizie se bazează pe faptul că agricultura este principala activitate și constituie principala sursă de venituri în lumea rurală. Dar, în același timp, am putea să adăugăm că agricultura impune o mare inerție lumii rurale, care devine astfel mai puțin antrenată la dinamismul economic din ultimii ani și nici nu profită prea mult de procesul de creștere economică aflat în plină desfășurare în țara noastră.

De aceea, se poate lua în considerare propunerea unei eventuale repartizări egale a fondurilor pentru dezvoltare rurală între axa 1 și axa 3, care ar fi mult mai benefică pentru crearea condițiilor de demaraj al creșterii economice în rural.

Grafic II.1.5

Indicii de disparitate între veniturile pe persoană, pe tipuri de gospodării și medii de rezidență, în anul 2006

% față de gospodăria medie

Gospodăriile de agricultori sunt printre cele mai sărace din România, decalajul față de venitul pe persoană din gospodăria medie fiind de 35% în anul 2006. Doar gospodăriile de șomeri au veniturile pe persoană mai reduse (cu doar 2,6%). Dar ceea ce este mai semnificativ este faptul că veniturile pe persoană în gospodăriile de agricultori sunt cele pentru care decalajele s-au amplificat de la un an la altul, indicii de disparitate fiind de 71,2% în 2005 și de 64,9% în anul 2006. În același timp, dacă urmărim diferențele de venituri ale gospodăriilor pe medii de rezidență, observăm că în mediul rural disparitățile

între venituri sunt mai scăzute, iar gospodăriile de pensionari au venituri pe persoană peste media gospodăriilor rurale, în timp ce gospodăriile de agricultori sunt sub medie cu 18%, fiind și în acest clasament, al veniturilor pe persoană, pe ultimul loc (Grafic II.1.5).

În multe țări ale Uniunii Europene, gospodăriile de fermieri au venituri peste cele medii (Tabelul II.1.2). Există însă și țări care se apropie de situația României, deoarece în momentul în care au aderat la Uniunea Europeană păstrau decalaje economice importante față de vechile state ale Uniunii Europene și un sector agricol important, care domina ocupațional mediul rural (Portugalia sau Grecia, de exemplu).

Tabelul II.1.2

Venitul disponibil al unei gospodării (venitul unei gospodării de fermieri comparativ cu cel al unei gospodării medii)

	Gospodăriile unde activitatea în agricultură este ocupația principală (Total gospodării = 100)
Danemarca 1999	105
Germania 1983	101
Grecia 1984	86
Irlanda 1987	127
Olanda 1988	267
Finlanda 1992	131
Suedia 1992	79
Belgia 1999	112
Spania 1993	101
Italia 1995	97
Luxemburg 1990	161
Portugalia 1989	40
România 2006	65

Sursa : *A vision for the Common Agricultural Policy*, HM Treasury, Defra, Marea Britanie, 2005, pentru România s-au folosit informațiile din publicația *Coordonate ale nivelului de trai al populației din România*, anul 2006, INS.

Un alt aspect, care decurge din cele prezentate înainte, este legat de contribuția populației rurale la economia țării și la bunăstarea generală a populației. Actualele surse de venituri ale populației rurale, între care predomină agricultura și veniturile din fondurile de asigurări sociale (pensii, ajutoare pentru copii, ajutoare pentru populația săracă etc.) fac ca aceasta să nu participe în calitate de contribuabil la veniturile Bugetului de Stat sau Bugetul de Asigurări Sociale, decât în proporții minore. Putem adăuga, în acest context, faptul că și sumele primite sub formă de pensii de către actualii agricultori pensionari nu au în spate contribuții ale fostelor cooperative agricole

de producție la Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat, deoarece acestea erau în marea lor majoritate într-o stare economică precară, în perioada comunistă, și nu aveau banii necesari pentru plata contribuțiilor. Desigur că acordarea acestor pensii ca și a altor ajutoare sociale actualilor pensionari țărani constituie o formă necesară, deși tardivă, de corectare a nedreptăților pe care țărănimea le-a suportat în perioada comunistă. Însă, în același timp, nu putem să ignorăm faptul că 45% din populația României are contribuții minore la veniturile bugetare, desi sumele pe care le primește fie sub forma de contribuții sociale, fie sub de cofinanțări la proiectele de dezvoltare rurală, dezvoltare regională, dezvoltarea infrastructurii, etc. vor crește de la an la an. Dincolo de solidaritatea socială discutabilă a acestei stări de fapt, situația poate crea un precedent neplăcut din punct de vedere al comportamentului economic și social, mai ales al persoanelor beneficiare ale contribuțiilor și ajutoarelor sociale destinate consumului direct. Chiar o parte a sprijinului acordat de Politica Agricolă Comună dintre care amintim plățile directe la hectar, care se vor acorda din acest an agricultorilor, vor intra probabil tot în consumul direct al gospodăriilor rurale. De aceea, ne putem teme că segmente ale populației rurale vor căpăta o mentalitate de oameni asistați, care au doar dreptul să primească de la stat, fără nici o obligație, fără nici o inițiativă, fără nici o contribuție personală. De aceea este necesar ca într-un viitor apropiat dinamizarea vieții economice și sociale din rural, prin trecerea majorității fermelor țărănești din agricultura de subzistență sau semi-subzistență către agricultura comercială și, de asemenea, diversificarea ocupațională și a veniturilor să transforme populația rurală dintr-un receptor de ajutoare de la Bugetul de Stat sau Bugetul Comunitar, într-o populație activă, care să aibă drepturi dar și obligații față de stat.

Este însă incertă (sau insuficient cunoscută) implicarea măsurilor actualei Politici Agricole Comune în accelerarea procesului de creare a unor structuri productive moderne și a unor ferme viabile economic, conectate la piețe. Percepția specialiștilor europeni în politici agricole este aceea că Politica Agricolă Comună nu servește nevoilor de restructurare ale agriculturii din țările în care există un decalaj mare între ponderea populației ocupate în agricultură și ponderea agriculturii în PIB, cum este și cazul României. Și aceasta deoarece numărul ridicat de persoane care lucrează în agricultură implică o structură agrară pulverizată, o productivitate scăzută, venituri mici pe persoană ocupată în agricultură și persistența chiar a suprapopulații agricole, de obicei cu media de vârstă peste 55-60 de ani, cu o mare inerție comportamentală, care este puțin interesată de performanța economică (Tabelul II.1.3). În acest caz, o parte din fondurile alocate în cadrul Politicii Agricole Comune sub forma de plăți directe la hectar sau pe cap de animal vor trece probabil direct în consum și astfel, o mare parte dintre fermieri vor fi interesați de menținerea actualelor structuri productive, pentru care primesc plata directă la hectar.

Tabelul II.1.3

Ponderea fermelor mai mici de 5 hectare în numărul total de ferme și în terenul agricol utilizat

Țara	Anul	Procent din total ferme	Procent din total teren agricol utilizat
UE-15	1997	55,3	5,4
Grecia	1997	75,8	31,7
Marea Britanie	1997	14,6	0,5
Italia	1997	75,6	19,0
Danemarca	2000	3,0	0,2
Germania	1997	31,0	2,2
Spania	1997	52,7	5,1
Franța	1997	26,2	1,3
Portugalia	1997	75,9	14,3
România^{*)}	2002	93,5	35,4
Lituania	1998	66,0	30,0
Letonia	1999	30,0	4,0
Polonia	2000	56,4	19,5

Sursa : Preluat din : *A tailor-made Common Agricultural Policy for the accession countries: help or harm for agriculture in Eastern Europe?*, D.Sedik, IAMO, (2004); pentru România cifrele au la bază datele din *Recensământul general agricol, 2002/2003*.

II.1.2. Contribuția agriculturii la securitatea alimentară a gospodăriilor rurale

Securitatea alimentară este definită ca “accesul pentru toată lumea și în mod permanent la hrana necesară unei vieți active sănătoase”¹. Nivelul la care este evaluată securitatea alimentară a oamenilor poate fi cel global (mondial), regional, național, familial și, în fine, individual.

Deși i se conferă, în mod frecvent, o sferă de cuprindere mult mai amplă, totuși în multe studii, securitatea alimentară este considerată, în ultimă instanță, ca fiind o problemă a familiei sau de nivel individual. Și aceasta datorită variabilelor ce concură la realizarea securității alimentare a populației și anume:

- disponibilitatea hranei;
- accesul la hrană (determinată, în general, de puterea de cumpărare);
- dorința de a avea o alimentație sănătoasă;

¹ Senauer, B., Roe, T., *Food security and the household*, lucrare prezentată la Congresul Asociației Internaționale a Economistilor Agrarieni, Sacramento, 1997.

Accepțiunea generală este aceea că insecuritatea alimentară și foamea sunt în mod direct rezultatul sărăciei. Odată cu creșterea economică și mărirea veniturilor, gospodăriile sărace vor avea abilitatea și în mod prezumtiv și dorința de a obține o dietă adecvată, cel puțin în termeni energetici.

Deși în majoritatea studiilor asupra status-ului nutrițional al populației este utilizată ca unitate de observare gospodăria (menajul), totuși problema cheie este nutriția la nivel individual, în mod particular a acelor persoane care sunt considerate a avea risc nutrițional. În același timp, abordări recente¹ atribuie o importanță specială ca factor al stabilității securității alimentare „autonomiei alimentare”, care reduce vulnerabilitatea față de fluctuațiile piețelor agricole interne și internaționale.

În cadrul gospodăriilor rurale din țara noastră, accesul la hrană se face direct, fără ca alimentul să tranziteze piața, deoarece majoritatea fermelor țărănești din țara noastră sunt de mici dimensiuni, iar producția lor este destinată, în mare parte, consumului în propria gospodărie.

Conform unor estimări recente, 81% din fermele din țara noastră produc în principal pentru autoconsum și numai 16.5% produc în principal pentru vânzări directe².

Tabelul II.1.4

Agricultura de subzistență în România

Numar de ferme	U.M.	Total	< 1 ESU	>= ESU
Total, din care	mii	4256,2	3020,2	1236,0
- produc în principal pentru autoconsum	mii	3444,8	2590,6	854,1
- produc în principal pentru vânzare directă	mii	703,4	348,9	354,5
- folosesc un tractor	mii	2221,4	1356,9	864,5

Sursa: *Farm structure in Romania in 2005*, European Communities, 2007.

La fermele mici, cu o dimensiune mai mică de 1 ESU, ponderea producției destinate autoconsumului crește până la 86%, pe când la fermele mai mari de 1 ESU aceasta scade la 70% (Tabelul II.1.4). Menționăm că 1 ESU reprezintă Unitatea Europeană pentru dimensiune a fermelor și corespunde unei ferme care obține o marjă brută standard anuală de 1200 euro.

Agricultura de subzistență apare astfel ca o plasă de siguranță a populației sărace de la țară, dar și din unele gospodării urbane, care dețin terenuri agricole, suplinind absența veniturilor bănești și asigurând un standard nutrițional de supraviețuire.

Și aceasta în condițiile în care consumul alimentar al gospodăriilor din țara noastră continuă să dețină ponderi destul de ridicate în cheltuielile de consum,

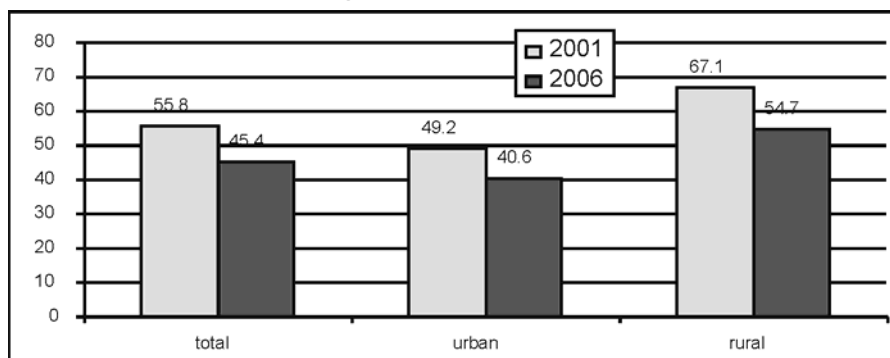
¹ *Food Security: Some Macroeconomic Dimensions*, FAO, Rome, 2007.

² *Farm structure in Romania in 2005*, European Communities, 2007.

indicând o vulnerabilitate a tuturor gospodăriilor, dar mai accentuat al celor urbane față de agricultură, mai concret, față de prețurile agricole de pe piața internă și externă. De fapt, după cum vom vedea în continuare, gospodăriile rurale au consumuri alimentare mai ridicate, în termeni energetici, față de gospodăriile urbane, deși veniturile lor sunt de regulă sensibil mai mici. Observăm, de asemenea, procesul de reducere a ponderii cheltuielilor de consum alimentar de la 55,8 % în anul 2001 la 45,4% în anul 2006, proces care a avut loc ca efect al creșterii economice și al creșterii veniturilor populației (Grafic II.1.6).

Grafic II.1.6

Ponderea cheltuielilor de consum alimentar în cheltuielile totale ale gospodăriilor (%)

Oricum, o pondere de 45,4% al cheltuielilor alimentare din cheltuielile totale de consum este probabil printre cele mai ridicate care se înregistrează într-o țară a Uniunii Europene. În mediul rural, această pondere este și mai mare, dar a scăzut semnificativ în ultimii cinci ani: de la 67,1 % în anul 2001 la 54,7% în anul 2006. Principala sursă pentru consumul alimentar al gospodăriilor o reprezintă producția agricolă a propriei gospodării. Totuși ponderea cheltuielilor alimentare reprezentând consumul în natură a scăzut în ultimii cinci ani, de la 62,0 % în anul 2001 la 50,3% în anul 2006 (Tabelul II.1.5).

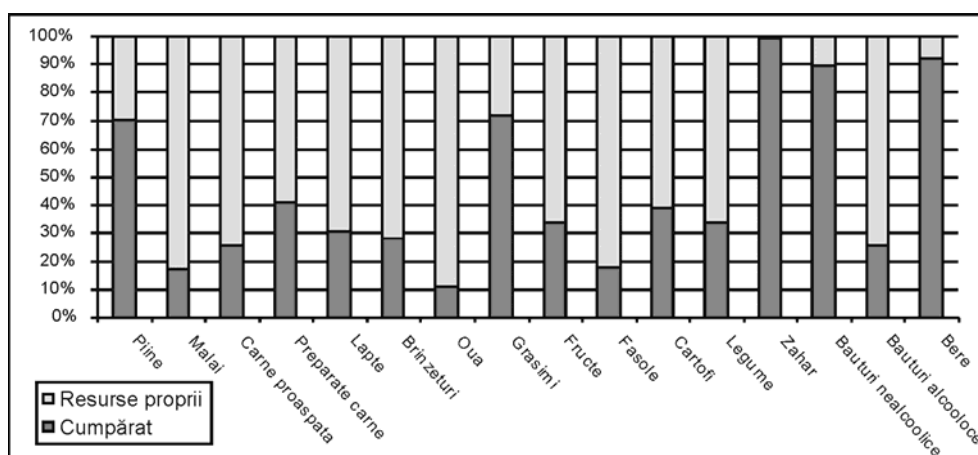
Tabelul II.1.5

Structura cheltuielilor alimentare ale gospodăriilor pe surse de proveniență și medii de rezidență(%)

	Gospodării urbane			Gospodării rurale		
	Total Cheltuieli alimentare	Bănești	În natură	Total Cheltuieli alimentare	Bănești	În natură
2001	100,0	73,7	26,3	100,0	38,0	62,0
2006	100,0	78,1	21,9	100,0	49,7	50,3

Sursa : Coordonate ale nivelului de trai în România, Veniturile și consumul populației în anul 2001 și 2006, INS.

Grafic II.1.7
Sursele de proveniență ale consumului alimentar din gospodăriile rurale
în anul 2006

Chiar și gospodăriile urbane din țara noastră au un consum alimentar în natură semnificativ, de peste 21% din cheltuielile de consum alimentar, având ca surse produse alimentare provenite de la terenurile agricole pe care le au în posesie, de la rudele din mediul rural sau grădinile familiale care sunt foarte răspândite în orașele mici.

În cadrul gospodăriilor rurale, ponderea consumului din resurse proprii este covârșitoare la anumite produse (Grafic II.1.7). Astfel, consumul din resurse proprii reprezintă 75% la carne proaspătă, 70% la lapte proaspăt, 72% la brânzeturi, 90% la ouă, 66% la fructe și legume, 74% la băuturi alcoolice. Singurele produse pentru care consumul din resurse proprii este extrem de redus sunt zahărul, berea, băuturile nealcoolice și parțial grăsimile (uleiurile vegetale). Este vorba practic de acele produse alimentare care nu se produc în mod obișnuit într-o gospodărie țărănească.

Diferențe dintre consumul alimentar din mediul urban și rural sunt puse în evidență în tabelul II.1.6.

Variabilele economice, reprezentate de veniturile și cheltuielile gospodăriilor, reflectă în principal monetarizarea mai scăzută și slaba conectare la piață a gospodăriilor rurale. Structura cheltuielilor de consum alimentar și mai ales ponderea scăzută a cheltuielilor bănești este rezultatul caracterului autarhic al gospodăriilor rurale și pune în evidență faptul că în această zonă, cererea solvabilă reprezentată de cantitățile de alimente cumpărate este mult mai redusă decât în mediul urban (vezi Tabelul II.1.7).

Tabelul II.1.6
Consumul alimentar pe medii de rezidență, în anul 2005
medii anuale

Produsul	UM	Total	Urban	Rural	Urban-Rural
Pâine	Kg	116,6	114,4	119,1	-4,7
Mălai	Kg	14,5	7,3	23,1	-15,7
Carne proaspătă, din care:	Kg	30,4	33,0	27,3	5,7
Vită	Kg	3,9	4,8	2,8	2,0
Porc	Kg	9,1	10,1	8,1	2,0
Pasăre	Kg	14,4	15,2	13,4	1,8
Produse din carne	Kg	11,5	12,0	10,9	1,1
Lapte	L	71,5	63,0	81,7	-18,7
Brânză	Kg	14,2	14,4	14,1	0,3
Ouă	Pcs	161,7	158,7	165,3	-6,6
Grăsimi	Kg	15,5	15,7	15,3	0,4
Fructe	Kg	30,7	35,4	25,1	10,3
Fasole	Kg	5,4	4,3	6,7	-2,4
Cartofi	Kg	48,3	47,4	49,5	-2,1
Legume	Kg	81,2	82,9	79,2	3,7
Zahăr (fără produse zaharoase)	Kg	9,8	10,1	9,5	0,6
Băuturi nealcoolice	L	36,8	50,5	20,5	30,0
Băuturi alcoolice, din care:	L	24,7	20,1	30,0	-9,9
Vin	L	11,8	7,5	16,9	-9,3
Bere	L	9,6	10,5	8,4	2,1
Băuturi distilate	L	2,8	1,6	4,2	-2,7
Calorii, din care:	Nr/day	2479	2391	2583	-192
De origine animală	Nr/day	566	548	588	-40
Proteine, din care:	Gr/day	80,5	77,8	83,5	-5,7
De origine animală	Gr/day	35,2	35,8	34,4	1,4

Sursa: *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației, în anul 2005, INS, 2006.*

Practic, în mediul rural există o cerere alimentară solvabilă semnificativă doar la acele produse care nu pot fi obținute în gospodăria proprie. (pâinea – doar 30% provine din gospodăria proprie, zahărul, uleiul, unele băuturi nealcoolice, berea).

Gospodăriile rurale au o valoare monetară mai mică a consumului alimentar, dar sub aspect cantitativ, aici se înregistrează un consum zilnic de calorii pe persoană mai mare decât cel din mediul urban (Tabelul II.1.7).

Tabelul II.1.7

Veniturile, cheltuielile și consumul alimentar exprimat în factori nutritivi, în anul 2006

<i>medii lunare</i>				
Variabila	U.M.	Urban	Rural	Urban/Rural
Venituri totale	Lei/gospodărie	1575,4	1139,9	1,38
Venituri bănești	Lei/gospodărie	1400,0	752,1	1,86
Cheltuieli totale de consum	Lei/gospodărie	1118,8	758,7	1,47
Cheltuieli de consum alimentar	Lei/gospodărie	453,6	414,7	1,09
Cheltuieli bănești de consum alimentar	Lei/gospodărie	354,2	206,1	1,72
Calorii, de	Număr/pers./zi	2386	2526	0,94
-vegetale	%	76,2	77,0	
-animale	%	23,8	23,0	
Proteină, de	Gr./pers./zi	78,6	82,5	
-animală	Gr./pers./zi	47,6	42,1	1,13
Cost calorie	bani	0,2224	0,1804	1,23

Sursa: Calcule proprii pe baza informațiilor din lucrarea: *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației, în anul 2006*, INS, 2007.

Însă satisfacerea cantitativă, într-o mai mare măsură, a nevoilor alimentare din rural este însoțită de unele diferențe calitative între consumurile alimentare pe medii de rezidență.

Datele din tabelul II.1.8 pun în evidență preponderența cerealelor în modelul de consum alimentar al populației din țara noastră, iar acest aspect apare și mai pregnant la populația din mediul rural, unde consumul de făinuri din cereale (mălai) este mult mai ridicat decât în urban. De altfel, costul caloriei în mediul rural este mai scăzut decât în mediul urban (tabelul II.1.7). Astfel, deși populația rurală pare favorizată sub aspect cantitativ, unele aspectele calitative ale alimentației sale sunt deficitare.

Dacă examinăm comparativ consumurile alimentare din mediul rural și urban observăm valori net mai mari la produsele: mălai, lapte, fasole boabe și băuturi alcoolice. Această constatare ne poate conduce la concluzia că diferența de calorii în favoarea consumului alimentar din zona rurală ar avea originea în consumul mai mare la aceste produse.

Tabelul II.1.8

Aportul caloric al principalelor produse alimentare, pe medii de rezidență, în anul 2006

	(%)		
	Total gospodării	Urban	Rural
Cereale și produse din cereale	43,1	40,4	46,2
Carne și preparate din carne	9,7	10,9	8,3
Lapte, produse lactate și ouă	10,7	10,3	11,1
Grăsimi total, de	15,3	15,9	14,6
-uleiuri vegetale	11,4	12,5	10,1
Legume și conserve din legume	2,9	3,1	2,7
Fructe și pepeni	2,4	2,8	1,9
Zahăr, dulcețuri, ciocolată și altele	7,3	8,1	6,3

Sursa: Calcule proprii pe baza informațiilor din lucrarea: *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației, în anul 2006*, INS, 2007.

Consumul mai ridicat de mălai și de lapte își are originea în modelul alimentar tradițional al populației din țara noastră, bazat pe lapte și fierturi de cereale (mei și mai târziu porumb).

În final, trebuie să subliniem faptul că modelul de consum alimentar al populației din țara noastră păstrează încă valențele sărăciei, dar implicațiile acesteia asupra alimentației sunt totuși mai drastice în mediul urban decât în mediul rural. Interacțiunea dintre agricultură și gospodăriile rurale se concretizează într-o mai mare siguranță a disponibilității alimentelor, chiar dacă acestea sunt la parametri calitativi mai scăzuți (proteină animală mai puțină, alcool ceva mai mult, predominanța grăsimilor de origine animală, bogate în colesterol etc.) În același timp, făcând o comparație între consumurile pe medii de rezidență, putem observa și o mai slabă diversificare a alimentației rurale, reflectată printr-un consum mai scăzut de carne, legume și fructe proaspete. De altfel, dieta alimentară din rural urmează ciclul anotimpurilor, consumul de fructe și legume în contra-sezon fiind foarte redus. Desigur că dublarea practic a consumului de băuturi alcoolice nu este în măsură să asigure valențe calitative modelului alimentar din mediul rural.

II.1.3. Câteva concluzii

1) Agricultura este esențială pentru veniturile populației rurale, deși importanța ei este în scădere, ponderea veniturilor provenind din agricultură coborând în ultimii ani, de la 56% în anul 2001 la 43.5% în anul 2006.

2) Veniturile în natură constituie ultima linie de apărare în cadrul strategiilor de supraviețuire ale gospodăriilor rurale, în condiții de sărăcie extremă. Acest lucru devine concludent în regiunile nord-est, sud, sud-est, sud-vest.

3) Preponderența ocupării în sectoarele primare ale economiei stă la baza unor importante decalaje între veniturile populației rurale comparativ cu cea urbană. Dacă diferența de venituri pe persoană între mediul urban și rural era de numai 5% în anul 1997, ea a ajuns la 47% în anul 2007. Deci, dacă în perioada crizei economice declanșată de tranziție eram toți aproape la fel de săraci, procesul de creștere economică, demarat în anul 2000 a avut ca beneficiar mai ales populația urbană (mai ales populația din marile centre urbane), pe când la populația rurală semnele de îmbunătățire au fost mult mai firave.

4) În forma actuală, repartizarea fondurilor în cadrul PNS acordă cea mai mare importanță creșterii competitivității sectoarelor agricol și forestier, deci promovează, de fapt, dezvoltarea în rural a unor activități din sectorul primar al economiei, caracterizate de regulă de o eficiență marginală dintre cele mai scăzute ale capitalului. De aceea considerăm oportună o redistribuire a fondurilor între axele 1 și 3, astfel încât să fie create premisele unei diversificări ocupaționale și concomitent a surselor de venituri în mediul rural. Trebuie să avem mereu în minte faptul că dezvoltarea rurală nu este identică cu dezvoltarea agriculturii.

5) Datorită predominanței veniturilor în natură și a unei situații incerte de lungă durată privind nivelul veniturilor, gospodăriile rurale nu contribuie, decât în mod nesemnificativ, cu taxe și impozite la Bugetul de Stat și nici cu contribuții la Bugetul Asigurărilor Sociale de Stat, la Bugetul Asigurărilor de Sănătate etc. Această situație va trebui corectată în timp, deoarece solidaritatea socială trebuie înțeleasă din ambele perspective (și ca beneficiar dar și ca contributor).

6) Agricultură contribuie la satisfacerea nevoilor alimentare ale gospodăriilor rurale în mod direct, deoarece produsele micilor ferme țărănești trec direct în consum, fără a tranzita piața. 81% din fermele țărănești din țara noastră produc, în principal, pentru consum.

7) Pentru anumite produse alimentare, consumul din resurse proprii atinge proporții foarte mari: 75% la carne proaspătă, 72% la brânzeturi, 70% la lapte proaspăt, 90% la ouă, 66% la legume și fructe, 74% la băuturi alcoolice.

8) Deși au venituri mult mai scăzute față de gospodăriile urbane, gospodăriile rurale au o valoare mai mare a consumului alimentar, exprimat în termeni nutritivi, tocmai datorită prezenței masive a consumului din resurse proprii, specific acestui tip de gospodărie. Ca atare, interdependența dintre agricultură și mediul rural se concretizează în faptul că agricultura devine esențială pentru doi din factorii care determină securitatea alimentară a populației rurale și anume: disponibilitatea și accesul la hrană.

9) Este interesant de remarcat faptul că legătura dintre starea nutrițională și venituri se manifestă diferențiat în cadrul celor două medii de rezidență: urban /

rural. Ea este mai strânsă în mediul urban, unde o proporție mai mare a alimentelor sunt procurate prin cumpărare. În mediul rural, unde alimentele consumate provin în proporție covârșitoare din producția proprie, există o corelare mai slabă a stării nutriționale cu veniturile. Astfel, deși în rural veniturile sunt mai mici decât în urban, consumurile alimentare le devansează pe cele din urban (asa cum am aratat la paragraful anterior).

II.2. Modelul interdependențelor sociale dintre agricultură și spațiul rural românesc

Autor: Drd. Monica Tudor

Între agricultură și aspectele sociale ce caracterizează populația spațiului rural românesc există o strânsă interdependență determinată, în primă instanță, de statutul de ocupație principală a populației rurale pe care agricultura îl deține în prezent în România. La nivelul anului 2005 din totalul populației ocupate rurale, aproximativ 65%, desfășura activități în agricultură, procentul aflându-se acum pe un trend descendent comparativ cu decada anterioară. O mare parte a populației rurale depinde deci, în mod semnificativ de agricultură, activitate generatoare de venituri modeste, după cum s-a precizat în secțiunea anterioară, fapt ce limitează șansele de acces la o serie întreagă de bunuri și servicii. Mai mult, agricultura, practică la noi în mare parte a gospodăriilor rurale în stil tradițional, imprimă o serie de modele comportamentale și ele tradiționaliste (în consum, în accesarea sistemelor sociale – educațional - în mobilitatea ocupațională) acestor gospodării.

Deoarece este o parte atât de importantă a economiei rurale, de direcția în care evoluează agricultura din perspectiva performanțelor economice depinde într-o măsură semnificativă și nivelul dezvoltării rurale. Înainte de a fi însă „homo economicus”, omul este o ființă socială care se definește prin caracteristici ce îl poziționează pe o anumită treaptă a ierarhiei sociale. Descrierea interdependențelor de ordin social dintre agricultură și spațiul rural va avea la bază aspectele principale ce descriu *capitalul uman*, ca expresie a oportunităților/riscurilor ca principala activitate a populației rurale să stimuleze/frâneze dezvoltarea rurală pe termen mediu și lung. Prezentul studiu s-a concentrat pe trei aspecte ale capitalului uman:

- Vârsta – ca predictor al dependenței demografice
- Educația – ca factor stimulativ/restrictiv al mobilității ocupaționale
- Ocupația – ca predictor al dependenței economice.

Analiza are la bază date statistice secundare disponibile și surprinde evoluția principalilor indicatori socio-demoi în ultimii cinci ani – interval în care România s-a aflat în permanență pe un trend ascendent de creștere economică generală. Studiul a fost realizat comparativ între aspectele capitalului

uman ale gospodăriilor rurale pe de o parte, și celor de agricultori, pe de altă parte; vizează surprinderea disparităților regionale și evoluția în timp a indicatorilor ce descriu aspectele anterior menționate.

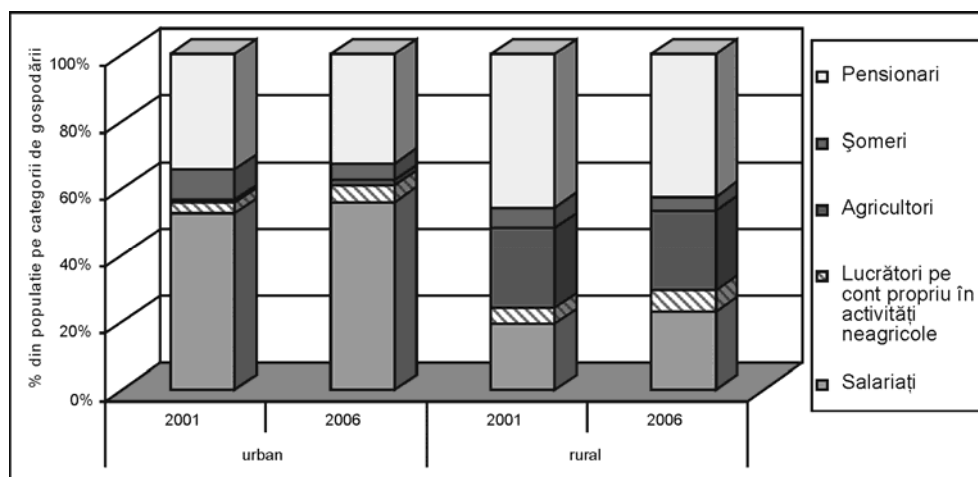
II.2.1. Structura demo-socială a gospodăriilor rurale

Interdependența socială dintre agricultură și lumea rurală pornește de la poziția pe care această ramură economică o are în structura gospodăriilor rurale, cu un accent deosebit asupra caracteristicilor ce descriu gospodăriile conduse de agricultori, ca principală structură socială la nivelul căreia se poate studia interdependența dintre agricultură și dezvoltarea rurală. Gospodăria este considerată a fi unitatea de bază a analizei deoarece la nivelul acesteia se cumulează și se distribuie resursele, și nu la nivel individual.

Dacă în mediul urban mai mult de jumătate din populație trăiește în gospodării conduse de salariați, cea mai mare parte a populației rurale trăiește în gospodăriile ale pensionarilor (peste 40%), ierarhia păstrându-se neschimbată în intervalul 2001-2006. Este de remarcă, de-a lungul intervalului analizat, creșterea ponderii pe care persoanele ce trăiesc în gospodăriile de salariați o înregistrează pentru ambele medii de rezidență (de la 51,3% la 54,5% în mediul urban și respectiv de la 18,9% la 22,8% în mediul rural).

Grafic II.2.1

Distribuția populației urbane și rurale pe categorii de gospodării în 2001 și 2006

Sursa: INS (2002) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2001*, p. 89-91; INS (2007) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2006*, p. 97-100.

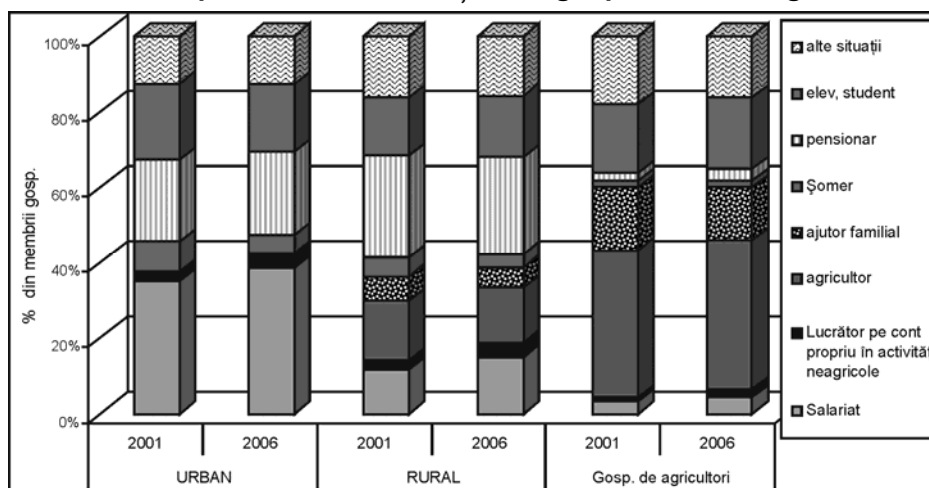
Această evoluție nu este însă rezultatul pozitiv al reducerii ponderii persoanelor ce aparțin gospodăriilor conduse de persoane ocupate în sectoarele primare ale economiei – generatoare de venituri modeste – ci este mai mult efectul diminuării proporției persoanelor ce aparțin gospodăriilor conduse de pensionari.

Aproape un sfert din populația spațiului rural depinde de agricultură. Ponderea persoanelor ce aparțin gospodăriilor de agricultori se menține aproape neschimbată la nivelul spațiului rural, în 2001 ea cifrându-se la 23,5% pentru a se diminua la 23,3% în 2006. Faptul că ordinul de mărime al populației cuprinse în această categorie de gospodării se menține relativ constant în condițiile diminuării volumului populației rurale demonstrează caracterul inerțial al acestui tip de gospodărie și faptul că, pentru a-i înfrânge rezistența la schimbare este necesar un efort mult mai susținut de generare de locuri de muncă neagricole în spațiul rural.

Structura membrilor gospodăriilor după statutul ocupațional completează tabloul interdependențelor dintre agricultură și spațiul rural, cu deosebire prin aceea că atrage atenția asupra importanței pe care ocuparea în agricultură o are la nivelul fiecărei categorii de gospodării. Mai mult decât atât, distribuția ocupațională a membrilor pe tipuri de gospodării permite efectuarea unor comparații privind dependența economică între gospodăriile rurale și cele de agricultori, pe de o parte, și sublinierea disparităților privind dependența economică între gospodăriile de agricultori din cele opt regiuni de dezvoltare.

Grafic II.2.2

Distribuția persoanelor din gospodării după statutul ocupațional al membrilor, pe medii de rezidență și în gospodăriile de agricultori

Sursa: INS (2002) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2001*, p.89-91, 94-97; INS (2007) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2006*, p.97-100, 104-109.

Dacă la nivelul *gospodăriilor din mediul urban*, cea mai mare parte a membrilor sunt salariați procentul lor fiind în creștere de la 34,8% în 2001 la 38,6% în 2006, în *gospodăriile rurale* segmentul cel mai semnificativ este cel al pensionarilor (26,9% în 2001 și 25,7% în 2006) din cauza fenomenului îmbătrânirii caracteristice acestui mediu de rezidență. În proporții sensibil egale, în gospodăriile mediului rural urmează membrii cu statut ocupațional de agricultor, elev-student și alte situații – ce reprezintă aproximativ 15 % din totalul membrilor gospodăriilor. Importanța salariaților în distribuția membrilor gospodăriilor de agricultori a crescut în perioada 2001 – 2006 de la 11,7% la 15% fapt care a generat o relativă îmbunătățire a situației materiale a gospodăriei rurale.

În cazul *gospodăriilor de agricultori* distribuția membrilor este dominată de persoanele ocupate în agricultură – 39,2% în 2001 și 39,5% în 2006 – ocupație care a generat și generează în continuare venituri mici la nivelul gospodăriei din cauza caracterului de subzistență al organizării activităților productive la nivelul exploatației agricole.

În ierarhizarea membrilor gospodăriilor, agricultorilor le urmează categoria elev-student în care se încadrează 18% dintre membrii gospodăriilor de agricultori, cu două puncte procentuale mai mulți decât în ansamblul gospodăriilor rurale pe seama faptului că agricultorii și-au menținut un mai accentuat model demografic tradițional, pro-natalist.

Lor le urmează în ordinea importanței în distribuția ocupațională membrii cu statut de ajutor familial care, la rândul lor sunt cuprinși în mare parte în activitățile agricole.

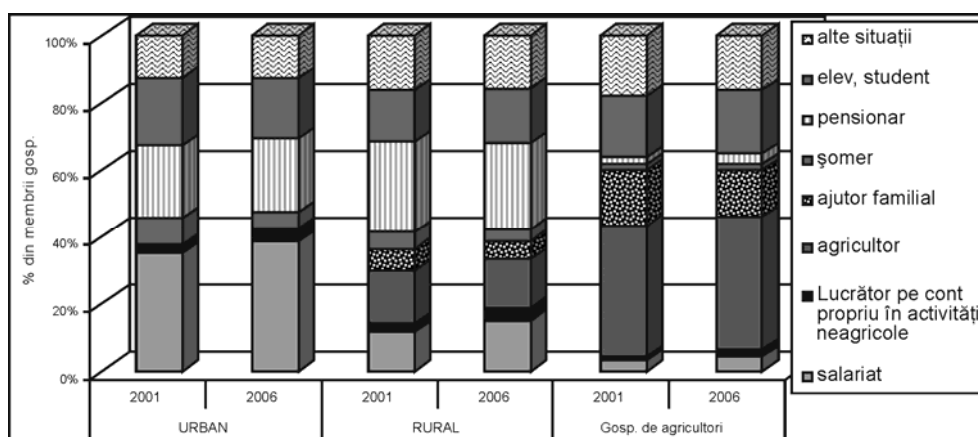
Salariații reprezintă o pondere foarte mică la nivelul gospodăriilor de agricultori – 3,4% în 2001 și respectiv 4,3% în 2006 – însă trebuie remarcat trend-ul ascendent al acestora, ca mijloc de obținere a unor venituri stabile și mai ridicate.

Gospodăriile de agricultori par a avea o atitudine mai conservatoare decât ansamblul gospodăriilor rurale, ei încercând în mai mică măsură să își schimbe sectorul de activitate cu altul ce le-ar aduce venituri mai mari.

Măsurând numărul persoanelor inactive și în șomaj ce revin la 1000 de persoane ocupate, raportul de dependență economică arată pentru câte persoane inactive trebuie să producă resurse existențiale o persoană ocupată. Cu cât acest raport este mai mare, cu atât veniturile generate de o persoană ocupată se partajează către un număr mai mare de dependenți, diminuând inevitabil partea de resurse ce revine fiecăruia. Pentru fiecare din cele trei categorii de gospodării analizate, rapoartele de dependență economică sunt în scădere comparativ în anul 2006 față de 2001 pe seama îmbunătățirii oportunităților ocupaționale deopotrivă în urban și în rural. De aceste oportunități au profitat mai puțin membrii gospodăriilor de agricultori ceea ce s-a tradus într-o diminuare relativ nesemnificativă a valorii raportului de dependență economică în cazul lor.

Grafic II.2.3

Distribuția persoanelor din gospodării după statutul ocupațional al membrilor, pe medii de rezidență și în gospodăriile de agricultori

Sursa: INS (2002) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2001*, p. 89-91, 94-97; INS (2007) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2006*, p. 7-100, 104-109.

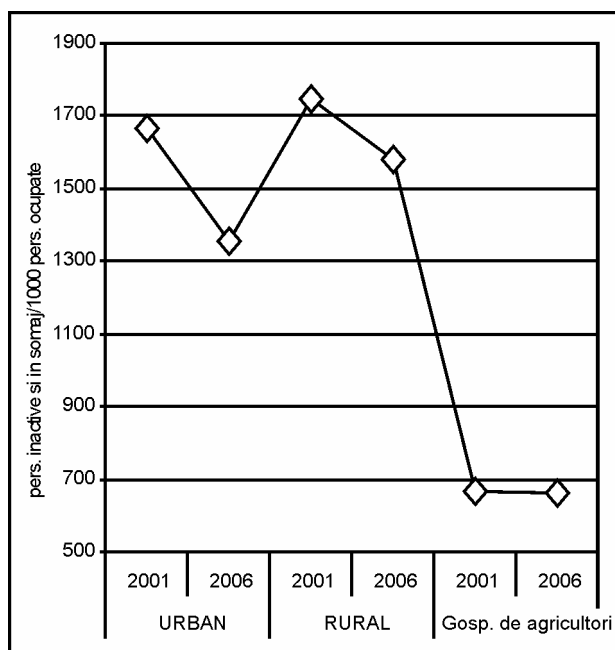
Cea mai semnificativă diminuare a raportului de dependență economică între anii 2001 și 2006 se înregistrează în rândul membrilor gospodăriilor urbane urmați de cei ai gospodăriilor rurale. Dependența economică este mult mai ridicată la nivelul gospodăriilor rurale unde în 2006 o persoană ocupată trebuie să producă resurse pentru a susține alte 1,58 persoane inactive și în șomaj. Calculat statistic, raportul de dependență economică pare a avea valori favorabile în cazul gospodăriilor de agricultori unde o persoană ocupată trebuie să producă resurse pentru a mai susține numai 0,66 persoane inactive și în șomaj.

Această situație este contrabalansată însă de slaba productivitate a ocupării în agricultură, veniturile generate de o persoană ocupată în sectorul primar fiind foarte mici, după cum s-a subliniat deja în secțiunea anterioară. Avantajul subliniat statistic se transformă în acest caz într-un dezavantaj, mare parte a membrilor gospodăriilor de agricultori lucrând în cadrul gospodăriei și producând pentru autoconsum.

Adâncind analiza la nivelul regiunilor de dezvoltare se constată existența unor disparități semnificative în evoluția structurii membrilor gospodăriilor de agricultori după statutul ocupațional. În distribuția după statutul ocupațional a membrilor gospodăriei de agricultori, această ocupație deține cel mai important loc. În regiunile din estul României peste 41% dintre membrii gospodăriilor amintite erau ocupați în agricultură, acestea fiind cele mai ridicate valori la nivel regional.

Grafic II.2.4

Raportul de dependență economică

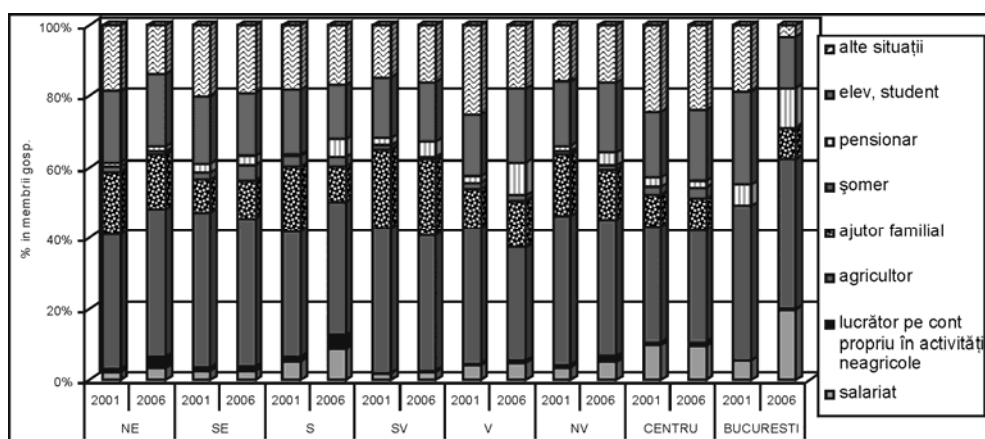
În majoritatea regiunilor ponderea membrilor gospodăriilor ocupați în agricultură a scăzut în intervalul 2001-2006 cu excepția a două regiuni de dezvoltare Nord-Est și Sud unde trend-ul acestui fenomen a fost ascendent. Accesul pe piața muncii și dobândirea calității de salariat înregistrează și el disparități semnificative între regiuni:

- în regiunile din estul țării ca și în Sud-Vest ponderea salariaților în structura ocupațională a gospodăriei de agricultori s-a menținut redusă
- în regiunile Vest, Nord-Vest, Centru ponderea salariaților s-a menținut constant mai mare
- în regiunile Sud și București asistăm la creșteri semnificative ale ponderilor persoanelor cu statut de salariat la nivelul gospodăriilor de agricultori.

Gospodăriile agricultorilor din ultimele două categorii amintite anterior par a fi beneficiarele unei mai accentuate mobilități ocupaționale ascendente care generează venituri mai mari la nivelul gospodăriei și șansa la un nivel de trai mai ridicat.

Grafic II.2.5

Distribuția persoanelor din gospodăriile de agricultori după statutul ocupațional la nivel regional

Sursa: INS (2002) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2001*, p. 94-97; INS (2007) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2006*, p. 104-109.

Calculul raportului de dependență economică la nivelul gospodăriei de agricultori pe fiecare regiune evidențiază o serie de disparități în evoluția acestui indicator. Astfel, în trei regiuni din cele opt raportul de dependență economică este inferior mediei naționale calculată pentru această categorie de gospodării – Nord-Est, Sud, Sud-Vest. Direcția în care evoluează valoarea raportului de dependență economică dă o serie de informații legate de presiunea redistributivă pe care persoanele inactive și în șomaj din gospodăriile agricultorilor o exercită asupra resurselor produse de membrii ocupați ai gospodăriilor. Din această perspectivă regiunile pot fi grupate în trei categorii:

- *regiuni în care presiunea de redistribuire este în scădere* – Nord-Est și București – unde raportul de dependență a evoluat descendent între anii 2001 și 2006
- *regiuni pentru care presiunea de redistribuire s-a menținut relativ constantă* – Sud - unde raportul de dependență economică s-a menținut relativ constant în anii 2001 și 2006
- *regiuni în care presiunea de redistribuire a crescut* – Sud-Est, Sud-Vest, Vest, Nord-Vest, Centru – unde raportul de dependență economică a crescut.

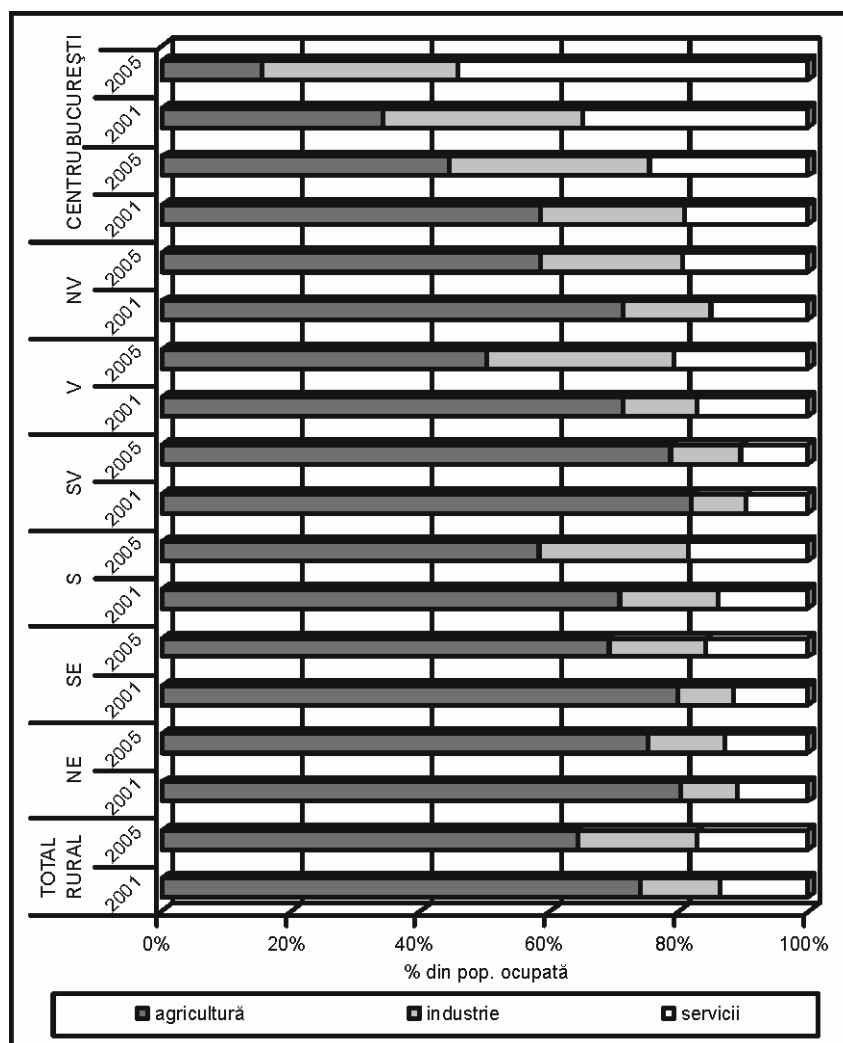
• **Distribuția regională a populației ocupate rurale**

Între comunele României se manifestă disparități semnificative în ceea ce privește structura populației ocupate. Există comune în care industria sau

sectorul terțiar lipsesc, iar agricultura reprezintă 80-100% din totalul ocupării. Este de așteptat ca în aceste areale să se realizeze o valoare adăugată mai redusă pe unitatea de muncă, fapt care se va reflecta în veniturile modeste ale gospodăriilor din care aceste persoane fac parte.

Grafic II.2.6

**Structura populației ocupate rurale pe sectoare de activitate și regiuni
2001, 2005**

Sursa: INS (2002) *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării (AMIGO) în anul 2001*, p. 207-211, INS (2006) *Forța de muncă în România ocupare și șomaj în anul 2005*, p. 212-215.

În profil teritorial, evoluția structurii populației ocupate pe ramuri și sectoare de activitate este concordantă cu gradul de dezvoltare economico-socială: regiunile în componența cărora intră majoritar județe cu nivel scăzut și foarte scăzut de dezvoltare economică (Moldova, Muntenia, Oltenia) au o structură de ocupare caracterizată prin proporții mai ridicate de populație ocupată în agricultură și ponderi scăzute în servicii. Zonele cu indici de dezvoltare economico-socială ridicați (București, Transilvania) dispun de o structură de ocupare în care serviciile și industria au ponderi mai mari în structura ocupațională rurală.

Sectorul primar este predominant în regiunile din estul României și în cea de sud-vest unde peste trei pătrimi din populația ocupată practică agricultura; regiunea Centru contrastează ocupațional cu celelalte regiuni, ponderea agricultorilor în total populație ocupată fiind de 44,62% în 2005; zona rurală a municipiului București are un profil ocupațional complet diferit, puternica influență economică și socială a capitalei determinând o structură mai echilibrată a populației ocupate, cu tendințe de modernizare evidente.

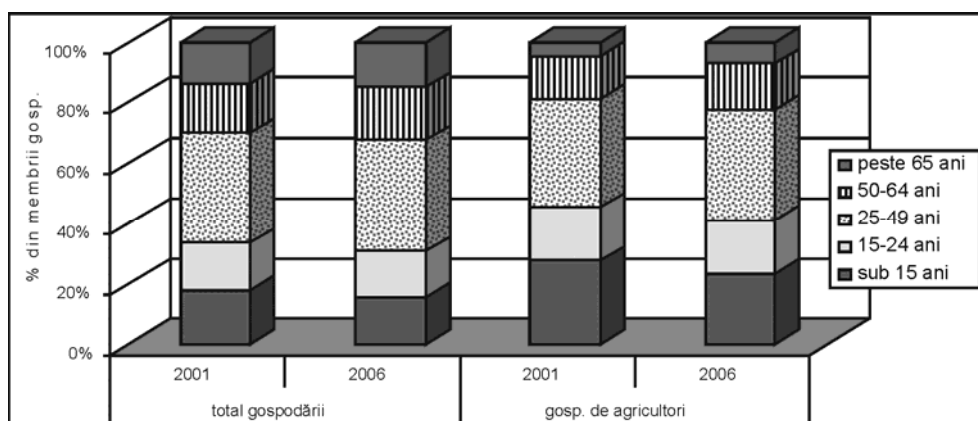
Structura actuală a populației ocupate este determinată de doi factori:

- mare parte a populației rurale este confruntată cu opțiuni de ocupare limitate și nevoită să muncească, pentru a-și asigura un minim de trai necesar supraviețuirii, în activități cu productivitate redusă
- înzestrarea tehnologică precară din agricultură solicită un volum mai mare de muncă și determină populația rurală să desfășoare activități cu productivitate redusă, generatoare de venituri modeste.

• Structura pe vârste a populației rurale

Grafic II.2.7

Distribuția persoanelor din gospodării după vârstă în 2001 și 2006

Sursa: INS (2002) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2001*, p. 88; INS (2007) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2006*, p. 96.

O importantă caracteristică ce influențează modelul interdependențelor dintre agricultură și dezvoltarea rurală este vârsta populației, mai exact structura pe grupe de vârstă a membrilor gospodăriei de agricultori deoarece oferă o serie de informații despre dimensiunea populației potențial active, șansele de înnoire a forței de muncă pe viitor, existența riscurilor generate de fenomene demografice precum îmbătrânirea.

Atât la nivelul ansamblului gospodăriilor cât și în rândul celor de agricultori, cea mai mare parte a membrilor au vârste cuprinse între 25 și 49 de ani, ponderea lor fiind în creștere în intervalul analizat. Din perspectiva capacității de înnoire a forței de muncă, datele statistice relevă o situație mai favorabilă în cazul gospodăriilor de agricultori decât în ansamblul gospodăriilor relevată prin două aspecte majore:

- ponderea persoanelor active cu vârste între 15-24 ani este mai mare decât a celor cu vârste între 50-64 ani în cazul gospodăriilor de agricultori, raportul fiind invers în cazul ansamblului gospodăriilor. În primul caz numărul celor care se află la începutul vieții active este mai mare decât al celor care se află la sfârșitul acesteia. Prin urmare, se crează premisele unui proces de înnoire a forței de muncă. Dimpotrivă, pentru ansamblul gospodăriilor numărul celor care se află la începutul carierei profesionale este mai mic decât al celor care se află spre finalul acesteia, fapt care va genera o creștere a vârstei medii a populației ocupate.
- Șansele viitoare de regenerare demografică sunt mult mai mari în cazul gospodăriilor de agricultori decât în ansamblul gospodăriilor deoarece ponderea copiilor sub 15 ani în structura demoă a gospodăriilor este mult mai mare pentru cele de agricultori.

Dependența demografică (raportul dintre numărul persoanelor inactive și persoanelor active) este în scădere la nivelul celor două tipuri de gospodării între anii 2001 și 2006 ca o consecință directă a scăderii ponderii copiilor în structura pe vârste a gospodăriilor.

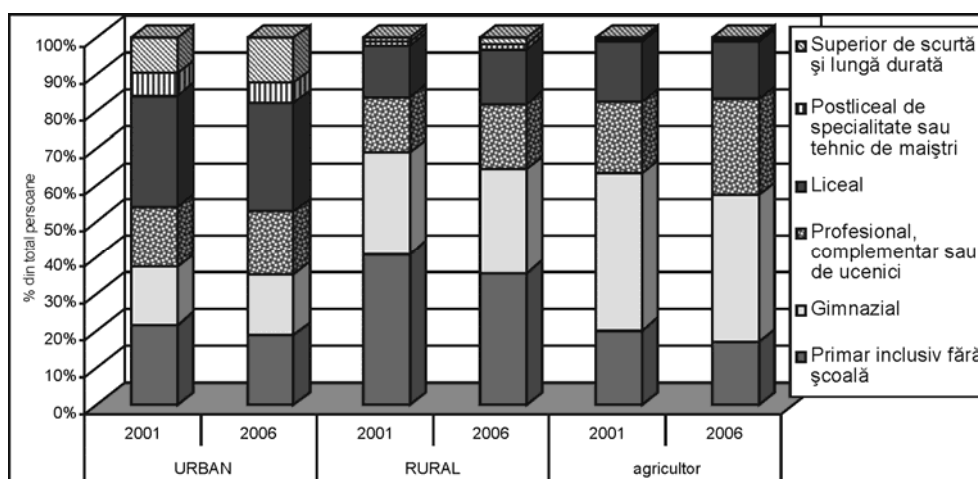
- **Nivelul educațional al populației rurale**

Un predictor important al șanselor unei mobilități ocupaționale ascendente și/sau pentru accesarea unor ocupații care să genereze venituri mai mari este nivelul educațional.

Unui nivel de instruire mai ridicat i se asociază, în general, o mai mare șansă de a găsi un loc de muncă și, de asemenea permite, accesul în segmentul mai bine remunerat din piața muncii. În general, populația urbană este mai bine instruită decât cea rurală, înregistrând ponderi mai mari ale persoanelor care au absolvit forme superioare de învățământ. Prin urmare, pentru a spori șansele unei mobilități ocupaționale ascendente pentru generațiile viitoare ale populației rurale, un pas important ar fi investiția în educația acestora.

Grafic II.2.8

Distribuția persoanelor din gospodăriile urbane, rurale și de agricultori după nivelul de instruire în 2001 și 2006

Sursa: INS (2002) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2001*, p. 92-93; INS (2007) *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2006*, p. 101-103.

Dacă în mediul urban în 2006 12,2% dintre persoane absolviseră forme de învățământ superior de scurtă și lungă durată, în gospodăriile rurale numai 1,6% dintre membri puteau fi înscriși în această categorie, iar în cazul gospodăriilor de agricultori situația era și mai alarmantă – numai 0,34% dintre membri fiind absolvenți de colegiu sau facultate.

Nivelul educațional se constituie într-unul din principalele handicapuri sociale ale membrilor gospodăriilor rurale și de agricultori. Aproximativ 60% dintre aceștia au absolvit maxim gimnaziul fapt care le îngrădește capacitatea de a interioriza aspecte tehnice complexe deoarece nu dispun de minimul de cunoștințe necesare.

II.2.2 Populația ocupată în agricultură – comparații europene

Din cele 4,2 milioane exploatații agricole câte există în prezent în România actualmente, o pondere însemnată sunt conduse de persoane cu vârste înaintate – peste 65 de ani și doar o pondere redusă și în scădere se află sub directă gestiune a persoanelor tinere – sub 35 de ani.

Tabel II.2.1

Structura pe vârste a șefilor de exploatații agricole
% în numărul total al șefilor de exploatații

	Șefi de exploatații sub 35 ani		Șefi de exploatații peste 65 ani	
	2003	2005	2003	2005
UE 27	8,52	6,72	31,38	33,20
UE 25	8,64	7,57	27,43	28,04
UE 15	6,44	5,52	31,23	32,71
Belgia	8,57	7,07	20,43	21,09
Bulgaria	5,09	4,13	40,83	41,81
Cehia	9,40	10,07	18,29	17,83
Danemarca	8,39	7,12	16,34	17,86
Germania (inclusiv ex-RDG)	12,11	9,20	5,95	7,30
Estonia	9,53	6,85	28,27	29,74
Irlanda	11,11	8,14	20,29	23,86
Grecia	7,33	6,82	35,52	36,82
Spania	6,22	5,21	33,61	34,96
Franța	10,32	8,95	16,13	15,84
Italia	3,90	3,32	40,42	43,25
Cipru	6,50	3,24	20,69	27,22
Letonia	15,15	10,26	27,24	28,73
Lituania	7,06	5,23	37,67	31,96
Luxemburg	8,26	6,64	17,36	17,01
Ungaria	5,82	7,74	29,97	27,55
Malta	5,95	5,16	23,06	23,46
Olanda	7,05	5,26	16,50	17,08
Austria	12,85	10,95	8,56	11,21
Polonia	16,30	12,67	14,76	17,06
Portugalia	2,67	2,16	46,44	47,35
România	8,77	5,15	38,53	43,63
Slovenia	3,87	4,44	34,01	34,03
Slovacia	5,45	4,14	27,01	30,05
Finlanda	9,91	9,27	6,52	6,30
Suedia	6,08	5,52	17,57	21,01
Marea Britanie	3,45	3,15	28,63	30,74
Norvegia	10,39	8,70	7,69	7,81

Sursa: EUROSTAT - Long-term indicators. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Deținătorii proprietății asupra terenurilor agricole continuă să-și lucreze pământul până la vârste înaintate pentru a-și asigura cele necesare traiului zilnic și pentru a-și suplimenta veniturile bănești (pensiile) modeste.

Cazul României care se confruntă cu fenomenul îmbătrânirii la nivelul șefilor de exploatații agricole nu este unul izolat, ci se înscrie în tendințele observate în majoritatea țărilor europene. Îngrijorătoare, în cazul țării noastre, este numai amplitudinea acestui fenomen. Privind comparativ datele statistice furnizate de EUROSTAT se constată că ponderea șefilor de exploatații cu vârste mai mari de 65 de ani este cu 10% mai mare în România decât la nivelul mediei UE-27.

Mai mult decât atât, acest nivel este printre cele mai ridicate dintre statele uniunii, numai Portugalia confruntându-se cu un mai accentuat fenomen de îmbătrânire în rândul șefilor de exploatații. Implicațiile acestui fenomen se manifestă în dublu sens, atât pozitiv cât și negativ. *Îmbătrânirii demografice a managerului îi este asociată o mai mare imobilitate decizională, o mai mică deschidere spre idei novatoare, o capacitate limitată de învățare a unor noi tehnici și tehnologii.*

Consecința pozitivă a acestei stări de fapt se va observa în timp prin crearea condițiilor necesare concentrării în exploatarea terenurilor agricole.

Vârsta înaintată a șefilor de exploatații nu le va permite acestora să continue mult timp această activitate, terenurile agricole devenind disponibile pentru a fi încorporate în exploatații de dimensiuni mai mari.

Fenomenul concentrării exploatații terenului în România este doar o chestiune de timp.

Agricultura nu pare a fi o ocupația atractivă pentru tinerii europeni, ponderea șefilor de exploatații cu vârste sub 35 de ani fiind mică și în scădere la nivelul ansamblului Uniunii Europene.

Cu o pondere a tinerilor șefi de exploatații de 5,15% în 2005, România se află sub mediile acestui indicator calculate pentru diversele blocuri comunitare (UE 27, UE 25, UE 15), ritmul diminuării importanței tinerilor în conducerea exploatațiilor agricole fiind printre cele mai accelerate din Europa.

În 2005 comparativ cu 2003, ponderea fermelor conduse de tineri s-a diminuat cu 42% în România, față de o reducere cu doar 22 de puncte procentuale în cazul UE 27. În aceste condiții, *în cazul României măsurile de atragere a tinerilor în rural și agricultură ar trebui să fie o prioritate majoră pentru a preveni riscul depopulării viitoare a satelor și dispariției populației dispuse să desfășoare activități cu specific agricol.*

La nivelul ansamblului Uniunii Europene marea majoritate a celor care desfășoară activități agricole sunt considerați a se ocupa de această activitate cu timp parțial, ponderea celor care se ocupă numai de agricultură fiind în scădere. Această situație are valențe pozitive atunci când este compensată

prin creșterea timpului alocat de către membrii gospodăriei rurale ocupării în activități din afara fermei care generează o suplimentare a veniturilor.

În cazul țărilor membre ale UE cu o supradimensionare a populației ocupate în agricultură – cum este și cazul României – ponderea mare a populației ocupate cu timp parțial în agricultură este mai mult rezultatul *subocupării* ce caracterizează acest domeniu de activitate și mai puțin rezultatul ocupării în sectoarele secundar și terțiar ale economiei.

Subocuparea forței de muncă este un fenomen prezent cu o intensitate mult sporită în mediul rural românesc și afectează cu predilecție populația ocupată în agricultură. Conform datelor Anchetei structurale în agricultură întreprinse în 2005, o persoană ocupată în agricultura României a lucrat efectiv într-un an 74,68 zile.

Comparând statisticile referitoare la timpul efectiv alocat activităților agricole de către persoanele care se declară a avea această ocupație între țările europene se constată că țara noastră înregistrează cele mai mari ponderi ale persoanelor ocupate cu timp parțial în agricultură, ponderi ce se apropie îngrijorător de 100% pentru anul 2005.

Sub un procent din populația ocupată în agricultura României poate fi considerată a se încadra în categoria celor ocupați cu timp integral în această activitate în timp ce la nivelul UE 27 acest procent atinge în 2005 valoarea de 13,99%.

Subocuparea este un fenomen prezent cu o intensitate mult sporită în spațiul rural românesc; dacă în 1997 82,4% din această categorie domicilia în rural, în 2002 a crescut până la 88,3%.

Tabel II.2.2

Distribuția persoanelor ocupate în agricultură după timpul alocat acestei activități

în % din populația totală ocupată în agricultură

	Persoane ocupate în agricultură			
	Cu timp integral		Cu timp parțial	
	2003	2005	2003	2005
UE 27	16,03	13,99	83,56	85,67
UE 25	20,80	18,98	78,60	80,52
UE 15	21,63	22,48	77,60	76,74
Belgia	51,92	52,07	48,05	47,91
Bulgaria	24,90	23,55	74,91	76,25
Cehia	55,73	55,32	44,26	44,68
Danemarca	45,65	43,71	53,92	55,69
Germania (inclusiv ex-RDG)	33,52	33,85	66,48	66,15
Estonia	17,82	19,67	81,71	79,86

	Persoane ocupate în agricultură			
	Cu timp integral		Cu timp parțial	
	2003	2005	2003	2005
Irlanda	42,00	36,70	56,64	62,47
Grecia	8,61	8,34	91,39	91,66
Spania	16,89	18,77	79,30	77,44
Franța	47,68	49,17	52,30	50,81
Italia	13,18	15,30	86,82	84,70
Cipru	12,02	10,14	87,99	89,86
Letonia	19,42	18,67	79,12	79,65
Lituania	2,32	3,32	97,52	96,58
Luxemburg	43,19	43,26	55,58	55,52
Ungaria	8,12	8,19	91,30	91,80
Malta	8,62	8,47	88,92	89,68
Olanda	41,39	42,77	58,61	57,23
Austria	21,73	19,50	78,11	80,10
Polonia	24,35	14,58	75,46	85,42
Portugalia	15,01	16,14	84,99	83,86
România	3,81	0,99	96,19	99,01
Slovenia	10,22	12,08	89,78	87,92
Slovacia	19,16	19,11	80,84	80,89
Finlanda	30,35	30,23	69,56	69,67
Suedia	22,36	19,70	77,44	80,10
Marea Britanie	31,71	28,76	67,45	70,31
Norvegia	13,33	13,40	86,38	86,30

Sursa: EUROSTAT - Long-term indicators. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Comparativ cu mediul urban unde fenomenul subocupării afectează doar 2,7% din populația ocupată, în rural această pondere se cifrează în 2002 la 20,37%, și afectează cu deosebire populația ocupată în agricultură după cum demonstrează și datele enunțate.

Nici un alt sector de activitate rural nu generează rate ale subocupării în astfel de proporții; ceea ce face ca din totalul populației subocupate rurale, în 2002, 95,98% să fie reprezentat de populația ocupată în agricultură, 1,77% de industrie și construcții și restul de 2,25% sa provină din rândurile populației ocupate în servicii¹.

¹ INS (1998) – *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării (AMIGO) în anul 1997*;
INS (2003) *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării (AMIGO) în anul 2002*.

Subutilizarea forței de muncă are implicații puternice asupra productivității muncii. Ratele subocupării populației ocupate în agricultură, exprimate în numărul de zile lucrate efectiv în agricultură în anul agricol 2002 de o persoană ocupată în acest sector de activitate, înregistrează mari variații între regiuni.

Astfel, regiunile Nord-Est și Sud-Vest sunt caracterizate prin valorile cele mai mari ale acestui indice, o persoană ocupată în agricultură muncind efectiv mai puțin de jumătate de an. Ele sunt urmate de celelalte două regiuni agrarizate (Sud și Sud-Est) la nivelul cărora este utilizat efectiv în activitățile agricole 55% și respectiv 60% din timpul util de muncă dintr-un an.

Această poziționare în ierarhia regională a subocupării în agricultură este rezultanta directă a supradimensionării atât absolută cât și relativă a populației ocupate în agricultură.

Regiunile transilvanene (Centru, Vest și Nord-Vest) au rate ale subocupării în agricultură mai mici pentru că și ponderile populației ocupate în acest sector sunt mai mici. În regiunea București, se înregistrează cea mai bună situație în ceea ce privește utilizarea timpului de muncă al populației ocupate în agricultură. Aici, practic, nu se înregistrează fenomenul subocupării în agricultură ci asistăm la inversarea situației; persoanele ocupate în agricultură lucrează zilnic, în medie anuală, mai mult decât durata obișnuită a zilei de lucru.

Tabel II.2.3

Număr de zile lucrate în agricultură* anual de către o persoană ocupată în agricultură - 2002

	Număr de zile lucrate în agricultură ¹⁾ - mii zile -	Persoane ocupate în agricultură ²⁾ - mii persoane -	Număr de zile lucrate în agricultură de o persoană ocupată - zile/persoană -
ROMÂNIA	695927	3361,428	207,03
Nord - Est	139044	840,759	165,38
Sud - Est	98111	442,017	221,96
Sud	127599	627,438	203,37
Sud - Vest	95203	542,547	175,47
Vest	58427	222,377	262,74
Nord - Vest	97153	396,208	245,21
Centru	71154	265,783	267,71
București	9235	24,299	380,07

* Zile lucrate – reprezintă munca prestată pentru o perioadă de minim 8 ore. Dacă ziua de lucru efectivă în unitatea de observare este mai mică de 8 ore, se face transformarea în zi lucrată.

Numărul de zile lucrate în agricultură reprezintă: (i) suma numărului de zile-om lucrate, în ultimele 12 luni, de către toți membrii exploatației/ gospodăriei agricole individuale, pentru activități exclusiv agricole, și (ii) suma numărului de zile-om lucrate de către

salariați și alte categorii de personal, care au lucrat, în ultimele 12 luni, în cadrul unității recensate.

Sursa: 1) INS (2004) *Recensământul general agricol – 2002*; 2) INS (2003) *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării (AMIGO) în anul 2002*.

II.3. Câteva concluzii

1. Aproape un sfert din populația spațiului rural depinde de agricultură. Ponderea persoanelor ce aparțin gospodăriilor de agricultori se menține aproape neschimbată la nivelul spațiului rural, în 2001 ea cifrându-se la 23,5% pentru a se diminua la 23,3% în 2006
2. Mare parte a populației rurale este confruntată cu opțiuni de ocupare limitate și nevoită să muncească, pentru a-și asigura un minim de trai necesar supraviețuirii, în activități cu productivitate redusă
3. Înzestrarea tehnologică precară din agricultură solicită un volum mai mare de muncă și determină populația rurală să desfășoare activități cu productivitate redusă, generatoare de venituri modeste.
4. Subocuparea forței de muncă este un fenomen prezent cu o intensitate mult sporită în mediul rural românesc și afectează cu predilecție populația ocupată în agricultură. Conform datelor Anchetei structurale în agricultură întreprinse în 2005, o persoană ocupată în agricultura României a lucrat efectiv într-un an 74,68 zile. Comparând statisticile referitoare la timpul efectiv alocat activităților agricole de către persoanele care se declară a avea această ocupație între țările europene se constată că țara noastră înregistrează cele mai mari ponderi ale persoanelor ocupate cu timp parțial în agricultură, ponderi ce se apropie îngrijorător de 100% pentru anul 2005 în timp ce în media țărilor UE 27 acest indicator are valoarea de numai 85,7%
5. Dependenta economică este mult mai ridicată la nivelul gospodăriilor rurale unde în 2006 o persoană ocupată trebuie să producă resurse pentru a susține alte 1,58 persoane inactive și în șomaj.
6. Gospodăriile de agricultori par a avea o atitudine mai conservatoare decât ansamblul gospodăriilor rurale, ei încercând în mai mică măsură să își schimbe sectorul de activitate cu altul ce le-ar aduce venituri mai mari.
7. Nivelul educațional se constituie într-unul din principalele handicapuri sociale ale membrilor gospodăriilor rurale și de agricultori. Aproximativ 60% dintre aceștia au absolvit maxim gimnaziul fapt care le îngreunează capacitatea de a interioriza aspecte tehnice complexe deoarece nu dispun de minimul de cunoștințe necesare.
8. Șansele viitoare de regenerare demografică sunt mult mai mari în cazul gospodăriilor de agricultori decât în ansamblul gospodăriilor deoarece ponderea copiilor sub 15 ani în structura demografică a gospodăriilor este mult mai mare pentru cele de agricultori.

III. ANALIZA COMPARATIVĂ A PUNCTELOR CONVERGENTE ȘI DIVERGENTE DINTRE DEZVOLTAREA DURABILĂ A AGRICULTURII ȘI SPAȚIULUI RURAL ROMÂNESC ȘI UE

III.1. Eforturile României de adaptare a sectorului agroalimentar pentru integrarea în UE

Autori: prof. dr. Dinu Gavrilesco, dr. Camelia Gavrilesco

În sectorul agricol din România lucrează 3,6 milioane de oameni. Dacă la această cifră adăugăm și Polonia, doar în aceste 2 țări central-est numărul de persoane ocupate în agricultură îl egalează aproape pe cel din Uniunea Europeană (6,3 comparativ cu 6,7 milioane persoane). Și totuși, aceste 3,6 milioane de persoane ocupate în agricultura României, reprezentând 32,1% din forța de muncă totală a României, contribuie doar cu 8,5% la PIB-ul total (2005). Capacitatea productivă a terenului exprimată prin producția agricolă brută la hectar este de aproximativ 500-700 €, ceea ce reprezintă mai puțin de 30% din nivelul productivității din UE (2300 € la hectar în 2005). Această productivitate scăzută a terenului este combinată cu niveluri extrem de scăzute ale productivității muncii, care este în medie 1700 € pe lucrător în 2005, adică doar 7% din nivelul productivității muncii în agricultura UE (23200 € pe lucrător în 2005).

Se impune relevat faptul că, în forme vizibile, criza și-a făcut simțită prezența cu mult înainte de anul 1989; în ceea ce privește nivelul și dinamica producției agricole semnele declinului sunt perceptibile începând cu mijlocul anilor '80 (7). În aceste condiții, după anul 1989, sub raportul înzestrării cu principalele componente ale capitalului de exploatare și, în egală măsură, a performanțelor tehnico economice realizate, poziția tradițional periferică a producătorilor agricoli români în context european s-a perpetuat, iar pentru unele elemente structurale ale resurselor, respectiv ale rezultatului alocării resurselor, s-a accentuat (4). Consecința directă a situației relevate o constituie o stare de sărăcie generalizată a masei largi de agricultori (2) și, ceea ce este mai grav, transformarea cercului vicios al sărăciei într-o spirală ascendentă a pauperității din ruralul românesc.

Nutrim convingerea că această sumară trecere în revistă a unora din caracteristicile definitorii ale stării agricultorilor români conține suficiente argumente pentru a sublinia faptul că în prezent ne aflăm într-un moment de cumpănă. Partea în care va înclina balanța, pe termen scurt și mediu, depinde în măsură însemnată de managementul acțiunii guvernamentale pe parcursul primului an după aderarea României la Uniunea Europeană și în anii imediat următori.

III.1.1 Structura de exploatare din agricultura românească

Produsele agricole și alimentare au jucat, prin tradiție, un rol important în comerțul exterior al României. Începând cu anul 1990, România a devenit un importator net de produse agroalimentare, iar din anul 1997 s-a înregistrat un trend ascendent al deficitului balanței comerciale agroalimentare, atingând maxime de 1,35 miliarde euro în anul 2005 și respectiv 1,97 miliarde Euro în 2006.

Reforma agriculturii și a sectorului alimentar din România și evoluția cadrului de politică agricolă au parcurs mai multe etape de la începutul tranziției. În primii ani (până în 1997) au fost inițiate importante reforme sectoriale, dar implementarea lor a fost lentă. Implementarea Planului de Stabilizare din anul 1997 a accelerat atât reformele economice generale cât și reformele specifice din agricultură.

În afara eforturilor de restructurare sectorială, există, în prezent, și probleme sociale care trebuie rezolvate, cum ar fi reducerea imensei forțe de muncă din agricultură și îmbunătățirea calității vieții în mediul rural.

După anul 1989 în agricultura României s-a format și consolidat o structură duală de exploatare a resurselor funciare: pe de o parte o masă mare de mici gospodării țărănești, iar pe de altă parte un număr relativ redus de exploatații agricole de mari dimensiuni organizate pe principiile firmei private. Pe o poziție intermediară se situează un strat încă relativ subțire de gospodării agricole individuale care dispun de un potențial de producție și o orientare a activității economice apropiate de cele ale fermelor familiale din țările Uniunii Europene.

Conform datelor recensământului general agricol din decembrie 2002 – ianuarie 2003 în țara noastră exista un număr de 4462,2 mii exploatații agricole individuale (99,5% din numărul total al unităților agricole) care au pus în valoare o suprafață agricolă utilizată (SAU)¹ de 7708,8 mii ha (55,4% din SAU a țării). Specificul acestui sector al agriculturii românești îl constituie un puternic proces de fărâmițare a capitalului funciar. În medie pe o exploatație agricolă individuală revine o suprafață de 1,73 ha. Pe baza datelor aceluiași recensământ rezultă că 26,2% din totalul exploatațiilor agricole individuale pun în valoare, fiecare din ele, o suprafață mai mică de 0,3 ha; cumulat aceste exploatații utilizează circa 1,6% din SAU care revine sectorului exploatații individuale². De remarcat este faptul că aproape jumătate din numărul de

¹ Suprafața agricolă utilizată.

² Făcând abstracție de prevederile extrem de controversate ale Legii nr. 166/2002 de menționat este faptul că în țara noastră nu există o definiție funcțională a conceptului de exploatație agricolă. Astfel, de exemplu, este îndoielnic faptul că entitățile economice care exploatează – mai puțin de 0,3 ha (conform datelor recensământului

unități agricole individuale (45,4% din totalul acestora) se încadrează în clasa de mărime 0,31-2,0 ha; acestor unități agricole le revine 24,7% din SAU aferentă exploatațiilor agricole individuale. Per unitate economică din această clasă revin 0,98 ha.

Cea mai mare parte din SAU a României valorificată în sistemul exploatațiilor agricole individuale (37,6% din SAU) revine unităților agricole din clasa de mărime 2-5 ha/per gospodărie; o dimensiune a unităților agricole cu mult inferioară mediei fermelor familiale din țările UE cu cel mai ridicat grad de fărâmițare a fondului funciar.

Unitățile agricole din clasa 5,1-10,0 ha dețin 5,0% din totalul gospodăriilor agricole individuale și valorifică 18,4% din SAU aferentă gospodăriilor individuale; pe o unitate agricolă revin 6,6 ha SAU. Sub raportul înzestrării cu resurse funciare exploatațiile agricole cuprinse în această categorie sunt comparabile cu suprafața medie a fermelor familiale din unele țări ale Uniunii Europene, cum ar fi, de exemplu, Grecia (4,4 ha/exploatație), Italia (6,1 ha/exploatație), Polonia (8 ha/exploatație), Portugalia (9,3 ha/exploatație), Slovenia (5,6 ha/exploatație) (10).

Este de remarcat faptul că exploatațiile agricole individuale cu o suprafață de peste 10,1 ha, care reprezintă numai 1,1% din totalul exploatațiilor agricole individuale, pun în valoare 17,6% din SAU în cadrul gospodăriilor individuale (9).

Așadar, într-o evaluare optimistă se poate considera că sub raportul înzestrării cu resurse funciare – unul din principalii determinanți ai potențialului de producție a agenților economici – numai puțin peste 6% din totalul exploatațiilor agricole individuale din țara noastră se află într-o poziție comparabilă cu fermele familiale din țările UE cu cel mai pronunțat grad de fărâmițare a resursei funciare. Această cifră este grăitoare în sine și nu impune comentarii suplimentare privind eficacitatea alocării resurselor funciare de către masa preponderentă de producători agricoli din țara noastră. În aceeași ordine de idei, considerăm însă necesar să subliniem – și cu acest prilej – acuitatea problemei accelerării procesului de concentrare a capitalului funciar în exploatații agricole viabile în mediul concurențial dominant în Uniunea Europeană.

Slabei înzestrări a exploatațiilor individuale sub raportul capitalului funciar i se suprapune o accentuată penurie de capital de exploatare. Astfel, în medie o exploatație agricolă individuală (care – reamintim - exploatează în medie 1,73 ha SAU) dispune de: 0,61 capete bovine; 1,57 capete porcine; 1,74 capete ovine și caprine; 13,4 capete păsări. Un tractor agricol revine la 33 exploatații

agricol 2002-2003 suprafața medie aferentă acestei categorii de unități agricole este de 0,11 ha) ar putea fi încadrate în categoria de exploatații agricole; sub raportul resurselor angajate și al outputului degajat încadrarea unor asemenea entități în categoria unităților/exploatațiilor agricole generează mari semne de întrebare. În acest context se impune relevat și faptul că nu este foarte clar ce entități economice ar putea fi definite ca exploatații agricole de subzistență respectiv de semisubzistență.

agricole individuale, un plug la 41 exploatații, iar o semănătoare la 114 exploatații agricole individuale. Nici în privința infrastructurii de producție, în speță adăposturi amenajate pentru animale, exploatațile agricole individuale nu prezintă o situație mai favorabilă. Semnificativ în acest sens este faptul că un grajd de bovine se regăsește la 2,1 exploatații agricole individuale, un adăpost de porcine la 1,7 exploatații, un saivan la 10,1 exploatații, iar un adăpost de păsări la 2,5 exploatații¹.

Singura resursă de care dispun din belșug (un semnificativ excedent) exploatațile agricole individuale o constituie resursele de muncă. Excedentul resurselor de muncă a generat o puternică subutilizare a acestora, un autentic șomaj mascat², cauză a unei stări generalizate de sărăcie.

III.1.2. Mediul concurențial

Importanța încheierii sarcinilor rămase necompletate din cadrul tranziției, cum ar fi privatizarea terenurilor aflate în proprietatea statului, îmbunătățirea competitivității, dezvoltarea unui cadru instituțional compatibil cu piața, a devenit presantă în prezent, în ciuda dificultăților numeroase.

Fără îndoială, aderarea României la UE va avea o serie întreagă de efecte benefice în sectorul agroalimentar: stabilitatea prețurilor agricole, accesul pe o piață de 450 milioane consumatori, posibila creștere a exporturilor, creșterea calității produselor agroalimentare, creșterea veniturilor agricultorilor, creșterea investițiilor în agricultură și industria alimentară, scăderea populației ocupate în agricultură, concentrarea producției agricole în ferme familiale comerciale.

În sectorul agroalimentar în prezent, însă, mediul concurențial continuă să fie subdezvoltat și puternic dezechilibrat în defavoarea producătorilor agricoli. De ani de zile se perpetuează aceleași caracteristici nedorite atât în sfera

¹ Calculat pe baza datelor din lucrarea *Recensământul general agricol 2002*, INS, București, 2004.

² Conform datelor furnizate de INS dimensiunea medie a unei gospodării țărănești în anul 2002 a fost de 3,58 persoane; (3,474 persoane în anul 2003), ca structură demografică o gospodărie medie de agricultori cuprinde 17,4% copii sub 15 ani și 13,8% persoane de 65 de ani și peste. Pe această bază apreciem că 31,2% din membrii unei gospodării țărănești reprezintă persoane inapte de muncă; ar rezulta că resursele de muncă ar fi formate astfel din 2,4 persoane. Datele recensământului general agricol 2002-2003 indică faptul că într-o gospodărie agricolă individuală s-au depus anual 138 zile muncă (de 8 ore/zi), din care 132 de către membrii familiei. Putem aprecia astfel că fiecare membru al familiei apt de muncă a avut posibilitatea să presteze 55 zile muncă/an în activitățile agricole în cadrul gospodăriei (Calculat după: *Recensământul general agricol 2002*, INS, București, 2004 și *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2002*, INS, București, 2003).

ofertei cât și a cererii, în pofida unor vizibile progrese în domeniul legislativ. Referitor la acestea din urmă avem în vedere reglementările adoptate în domenii cum ar fi piețele agricole, grupurile de producători, asociațiile profesionale etc.

Oferta de produse agroalimentare continuă să fie în cea mai mare parte a ei, pulverizată și destinată unor piețe segmentate. O slabă preocupare pentru respectarea și controlul standardelor de calitate se menține în actualitate. Problematika păstrării, respectiv a condiționării și a prelucrării primare – ca premise ale eșalonării ofertei, a corelării mai adecvate a acesteia cu cererea – nu și-a găsit o soluționare adecvată de perspectivă. Cadrul legislativ creat în legătură cu grupurile producători, o autentică oportunitate în domeniul organizării ofertei, este încă privit cu neîncredere de către agricultori.

Activitățile de marketing nu și-au dobândit încă semnificația și locul cuvenit: în gospodăria individuală, datorită fărâmițării producției, oferta se situează sub pragul de oportunitate al angajării de resurse în acțiuni de marketing (inclusiv de promovare a produselor); în exploatarea mari, datorită unor carențe mai generale ale managementului activității economice. Lipsa de specialiști în domeniu nu se situează pe ultimul loc printre cauzele actualei situații necorespunzătoare – în exploatarea țărănească individuală nu își au locul, în timp ce în marile exploatare agricole nu sunt integrați fie datorită neglijării acestui domeniu de activitate, fie ca urmare a lipsei resurselor necesare angajării de specialiști.

În același timp, formele netradiționale de desfacere a producției agricole (în țara noastră practic inexistente în ultimii 60 de ani) prin intermediul burselor de mărfuri și a pieței derivatelor financiare sunt în continuare blocate în pofida adoptării cadrului legislativ necesar (4). Inexistența piețelor bursiere lipsește producătorii agricoli de semnalele necesare orientării activității de producție, facilitează transferul fără echivalent a valorii nou create în agricultură spre alte sectoare, menține rigiditatea fluxurilor și a circuitelor financiare etc. Legăturile cu piețele externe se mențin la cote scăzute.

Procesul necesar de demonopolizare a cererii este departe de starea ce caracterizează o economie de piață funcțională. Ca urmare, tranzacțiile speculative, în defavoarea producătorilor agricoli, prezintă încă un caracter dominant în cazul multor produse agroalimentare, cu impact major asupra veniturilor agricole. Situația actuală în domeniul cererii determină ca semnalele oferite de piețe să fie palide și adeseori denaturate. În consecință, producătorii agricoli acționează într-un mediu opac în care este extrem de dificil și de riscant să adopte decizii, mai ales cele care angajează exploatarea agricolă pe termen lung.

În condițiile unei piețe în care puterea de cumpărare se menține la un nivel scăzut, cererea nu a ajuns încă un vector al calității. Sub presiunea prețului de desfacere către consumatori, în marea lor majoritate cu o redusă putere de cumpărare, "achizitorii" de produse agricole (pentru prelucrare sau desfacere

directă) au o marjă de acțiune extrem de redusă în beneficiul calității. În aceste împrejurări producătorii agricoli sunt "stimulați" să își îndrepte eforturile spre aspectele cantitative (volumul producției obținute) și mai puțin spre calitate.

Neajunsurile relevate prezintă un impact major asupra competitivității produselor și a producătorilor autohtoni. Acestea se exercită, în primul rând, prin intermediul costurilor, a prețurilor și a calității ofertei de produse agroalimentare românești. Acești parametri acționează în prezent, datorită situației existente, ca restricții în calea competitivității, generând sau (după caz) menținând un handicap față de concurenții din țările Uniunii Europene. Nu sunt de neglijat nici alte aspecte cum ar fi: consecințele negative pe care le determină mediul concurențial subdezvoltat și dezechilibrat asupra dimensiunii transferului de valoare nou creată fără echivalent din exploatațiile agricole în alte sectoare și pe această bază restricționarea capacității de dezvoltare și adaptare a unităților agricole la sfidările unei economii – în mod obiectiv – tot mai deschise; impactul negativ al lipsei de stimulente pentru calitate; consecințele negative ale slabei legături cu piețele externe, inclusiv a unei preocupări adecvate pentru promovarea produselor românești etc.

III.1.3. Un semnificativ excedent al resurselor de muncă

Una din cele mai puternice restricții în calea performanței și, în același timp, potențială amenințare pentru soarta agricultorului român o constituie persistența unui pronunțat surplus al resurselor de muncă din agricultură.

Printr-o pondere de 32,1% (în anul 2005) a populației active ocupate în agricultură, România deține și în prezent, o poziție unică comparativ cu țările Uniunii Europene, o zonă economică în care pe ansamblul ei ponderea populației ocupate în agricultură este de 4,3%¹ din totalul populației active. În România – la o populație de 2939 mii persoane (anul 2005) ocupată în agricultură (inclusiv vânat și silvicultură) și o suprafață agricolă utilizată (SAU) de 13939,5 mii ha – pe un lucrător agricol revin 4,74 ha SAU, în timp ce pe ansamblul Uniunii Europene (6770 mii persoane ocupate în agricultură și 130443 mii ha SAU) – în condițiile unui grad mult mai accentuat de intensificare a producției, fiecare lucrător valorifică 19,3 ha SAU².

Într-o ipoteză simplificatoare, dacă în țara noastră s-ar asigura un nivel al productivității resurselor de muncă (exprimat prin SAU valorificată de un lucrător agricol) similar cu cel din Uniunea Europeană atunci populația activă

¹ UE -15.

² Calculat după: "Anuarul statistic al României 2003", INS, București 2004; *Recensământul general agricol 2002*, INS, București, 2004; *Czech, Estonian, Hungarian, Latvian, Lithuanian, Polish, Romanian, Slovakian and Slovenian Agriculture in Comparison with EU Countries 2002*, studiu elaborat de Research and Information Institute for Agricultural Economics, Budapest, 2003.

din sectorul agricol ar putea fi redusă de la 2889 mii persoane la numai circa 722 mii persoane.

Perpetuarea unui important surplus al resurselor de muncă generează blocaje care mențin pe diverse căi un nivel scăzut al gradului de ocupare și a productivității resursei umane, cu un impact negativ direct asupra competitivității produselor și a veniturilor producătorilor agricoli români. De asemenea, nu pot fi neglijate consecințele negative ale situației actuale asupra posibilităților de concentrare a capitalului funciar și de exploatare în unități agricole competitive într-o economie tot mai deschisă, de sporire a gradului de înzestrare/modernizare tehnică a exploatațiilor agricole, de creștere a prețului muncii, de valorificare a avantajelor financiare care urmează să fie acordate prin Politica Agricolă Comună (PAC) producătorilor agricoli etc.

Toate cele evidențiate sunt argumente care ne determină să afirmăm faptul că menținerea în continuare a unui pronunțat surplus al resurselor de muncă din exploatațiile agricole constituie un determinant al accentuării sărăciei populației rurale, care, după cum se știe, sub raport economic se află actualmente într-o dependență excesivă față de sectorul agricol. Fără diminuarea semnificativă și eradicarea, cât mai curând posibilă, a handicapului generat de proporția extrem de ridicată a forței de muncă agricole comparativ cu țările membre ale UE este dificil de crezut că în România ar putea fi identificate și promovate soluții viabile, dar mai ales suportabile sub raport social, în ceea ce privește: concentrarea capitalului funciar și de exploatare în unități agricole competitive într-o economie tot mai deschisă, sporirea gradului de înzestrare/modernizare tehnică a exploatațiilor agricole, creșterea prețului muncii etc.

III.1.4. Potențiale riscuri ale aderării României la Uniunea Europeană

Integrarea României în Uniunea Europeană va pune în fața producătorilor români o autentică confruntare care, în esență, se manifestă pe două planuri:

- capacitatea de a face față concurenței pe piața unică europeană, în care va deveni parte integrantă și piața internă din România;
- posibilitatea de a valorifica pe deplin avantajele obținute de țara noastră în cursul negocierilor de aderare și a facilităților oferite de Politica Agricolă Comună.

Impactul pe care-l va crea deschiderea pieței interne în paralel cu dobândirea dreptului de acces nediscriminatoriu pe piețele celorlalte țări membre ale Uniunii Europene va avea printre producătorii români câștigători și perdanți. Este un proces normal. Având însă în vedere starea actuală a agriculturii și – într-un context mai larg – a zonelor rurale din România în ceea ce privește potențialul concurențial al agenților economici, motive de îngrijorare ar

trebui să constituie întregul complex de factori care limitează competitivitatea. Printre aceștia din urmă se detașează: productivitatea scăzută a utilizării resurselor; costurile de producție ridicate în condițiile unei capacități nesatisfăcătoare de gestionare a resurselor; calitatea – în frecvente cazuri – slabă a producției; persistența unui semnificativ excedent al resurselor de muncă; existența unei infrastructuri inadecvate de păstrare, condiționare și comercializare a produselor; mediul concurențial subdezvoltat și puternic dezechilibrat în defavoarea producătorilor agricoli; calitatea actului managerial inclusiv în sfera marketingului etc.

O poziție aparte în cadrul factorilor limitativi ai competitivității producătorilor agricoli români o deține proporția degradării – îndeosebi în anii perioadei de tranziție – resurselor naturale (în speță cele funciare) și pe această bază reducerea capacității lor productive.

Modul în care vor fi depășite restricțiile relevate în calea competitivității va depinde pe de o parte de voința, priceperea și posibilitățile financiare care condiționează eforturile de adaptare ale agenților economici, iar pe de altă parte de managementul acțiunii guvernamentale concretizate în prioritățile (obiective, acțiuni) politicii agricole în primii ani care urmează integrării în Uniunea Europeană.

Suficiente motive de îngrijorare generează și capacitatea producătorilor agricoli români de a fructifica avantajele bugetului comunitar. În acest sens avem în vedere: riscul de a nu putea valorifica cotele de producție sau încadrarea în suprafață de bază pentru care se va aplica schema de plăți directe; capacitatea de a îndeplini normele comunitare de mediu, siguranța alimentară, bunăstarea animalelor care condiționează accesul la subsidiile bugetare; continuarea practicii actuale de vânzare directă în piețe a produselor care face ca agricultorii în cauză să nu poată fi eligibili pentru măsurile PAC legate de susținerea prețurilor și a pieței etc.

După trecerea în revistă a unora din potențialele riscuri care ar putea însoți procesul de integrare, nutrim convingerea că nu este dificil de sesizat rolul acțiunii guvernamentale în corijarea cât mai urgent posibilă a restricțiilor evidențiate. Fără eliminarea acestor piedici costurile integrării riscă să depășească beneficiile. În aceste condiții ce ar fi de făcut sau altfel spus - care ar fi direcțiile prioritare de acțiune în anii următori?

III.2. Activitățile neagricole – factor al dezvoltării multifuncționale a spațiului rural

Autori: dr. Camelia Toma, drd. Crina Turtoi

Deși conceptul tradițional de dezvoltare rurală, a fost deseori limitat la activitățile desfășurate în sectorul agricol, în prezent, se prefigurează o

abordare sinergică a *activităților neagricole din spațiul rural* (Davis 2001). Activitățile neagricole din spațiul rural constituie unul dintre cei mai importanți factori de reducere a sărăciei, datorită potențialului acestora de generare a unor surse de venituri alternative pentru populația rurală, precum și datorită aportului lor la stimularea creșterii economice a sectorului agricol, pe baza veniturilor suplimentare provenite din alte activități decât cele agricole. Dezvoltarea potențialului economic al exploatațiilor agricole din spațiul rural depinde atât de (i) o mai bună integrare a agriculturii în sectoarele economice neagricole de la nivel local, cât și de (ii) integrarea de activități neagricole în cadrul activităților desfășurate în exploatațiile agricole (procesarea produselor agricole în cadrul exploatației, vânzare directă, agro-turism, etc).

Deseori, la nivelul exploatațiilor se desfășoară una sau mai multe activități cu caracter ne-agricol, simultan cu activitățile agricole desfășurate în cadrul exploatației, sau la diferite momente în cursul anului. Majoritatea acestor activități sunt, în mare măsură, de natură ocazională, apărute ca răspuns rapid la cererea și oferta pieței.

Fermele familiale din mediul rural integrează, în general, o varietate de activități economice, care pot fi complementare, desfășurate atât la nivelul fermei cât și în afara acesteia, prin atragerea diverselor tipuri de resurse de forță de muncă familială, funciare, tehnice etc. Ca atare, deciziile acestora de alocare a resurselor sunt foarte complexe. Teoretic, în cadrul unei exploatații agricole putem întâlni trei tipuri de activități distincte. Acestea pot fi:

- Activități strict agricole (creșterea animalelor pe diferite specii și categorii, dezvoltarea de culturi noi etc.)
- Activități neagricole la nivelul exploatației agricole (turism rural, procesarea produselor agricole, artizanat etc)
- Activități agricole sau neagricole, dar desfășurate în afara exploatației.

Diversificarea activităților în spațiul rural trebuie să constituie o strategie pe termen mediu pentru administrarea riscului activităților desfășurate în exploatația agricolă.

Locuitorii din zonele rurale au o capacitate limitată de a diminua impactul eventualelor riscuri legate de obținerea producției estimate și de a-și mobiliza resursele pentru investiții cu un grad redus de risc, chiar și în situația în care acestea se consideră a fi profitabile. Gospodăriile/exploatațiile rurale nu au abilitatea de a trata cu un mediu economic caracterizat de risc și incertitudine datorită activelor financiare și productive limitate, nivelurilor tehnologice reduse, lipsa mijloacelor de asigurare și creditare și deficitul de instituții abilitate în implementarea programelor de dezvoltare rurală. Ca atare, la elaborarea strategiilor de dezvoltare rurală trebuie să se țină cont de toți factorii care pot conduce la reducerea vulnerabilității la risc a acestui important segment de populație.

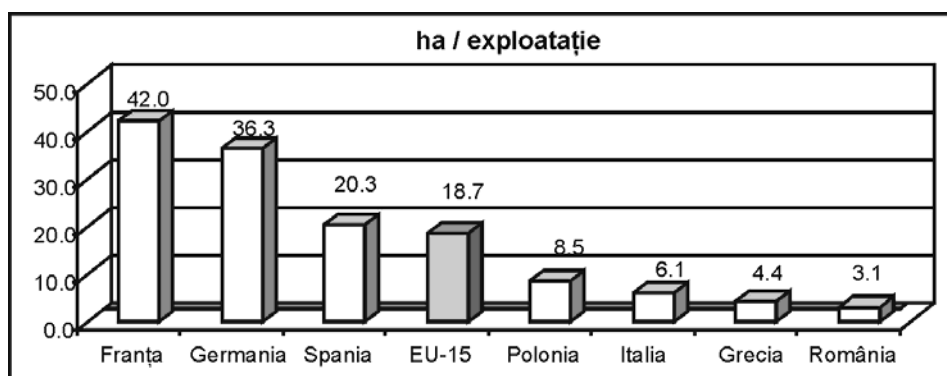
III.2.1. Exploatațiile agricole din România - aspecte structurale și comparații internaționale

Comparativ cu politicile agricole comunitare care au vizat concentrarea terenurilor agricole în exploatații agricole cu suprafețe importante, reforma funciară din România a dus la fragmentarea excesivă a terenurilor agricole.

Mărimea medie a exploatațiilor agricole din România constituie un impediment major în demersurile de dezvoltare durabilă și multifuncțională a exploatațiilor agricole. Cu o medie de 3,1 ha/exploatație România se situează pe unul dintre ultimele locuri comparativ cu unele țări din cadrul Uniunii Europene cu un potențial agricol similar (Grafic III.2.1).

Grafic III.2.1

Mărimea medie a exploatației agricole, comparativ cu unele țări ale UE

Sursa: *European Union, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, (2006); "Agriculture in The European Union, Statistical and Economic Information 2005".*

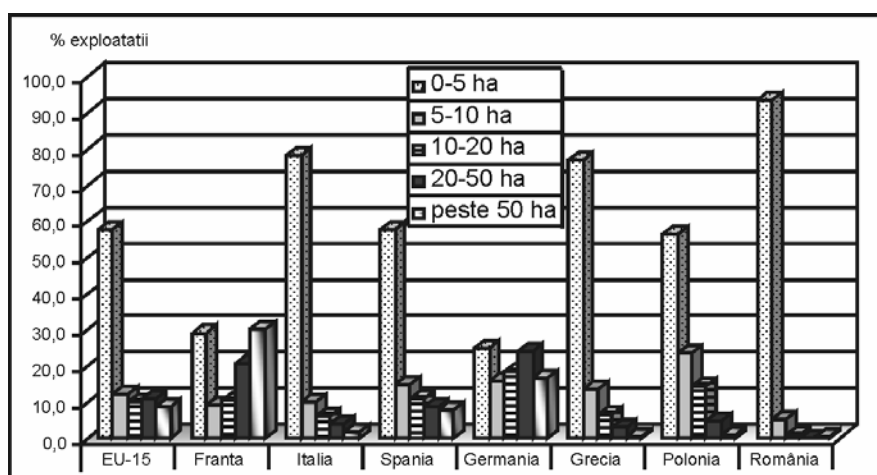
Peste 4 milioane de exploatații (93% din totalul exploatațiilor) utilizează suprafețe agricole mai mici de 5 hectare, care însumează peste 35% din suprafața agricolă totală. Deși media la nivel european privind numărul de exploatațiilor sub 5 ha este de aproape 60%, în

Franța și Germania acestea nu depășesc 30% și utilizează, cumulativ, sub 2% din suprafața agricolă totală. (Grafic III.2.2).

În România 0,3% din exploatații utilizează aproape 50% din suprafața agricolă totală a țării. La majoritatea țărilor analizate, se observă concentrarea într-un număr redus de exploatații, ce dețin peste 50 hectare, a peste 50% din suprafața agricolă totală, cu excepția Franței și Germaniei (Grafic III.2.2, Grafic III.2.3).

Grafic III.2.2

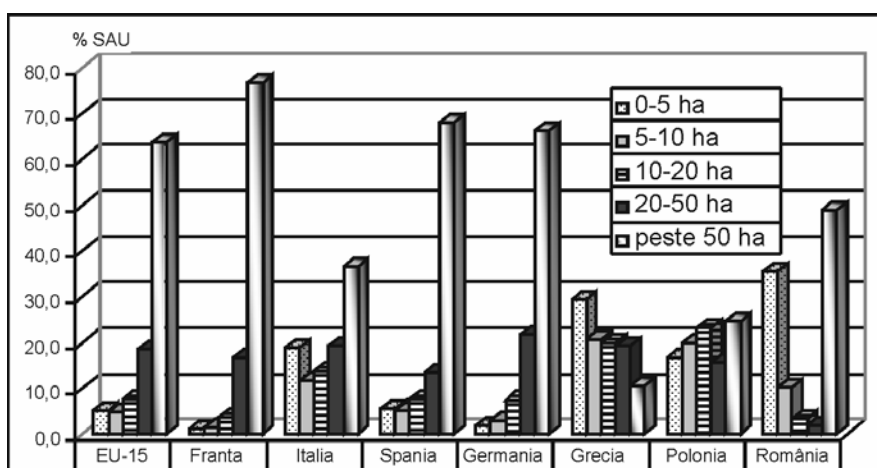
Distribuția exploatațiilor agricole din România comparativ cu total UE-15 și unele state membre, pe clase de mărime ale SAU

Sursa: European Union, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, (2006); "Agriculture in The European Union, Statistical and Economic Information 2005"

Grafic III.2.3

Distribuția suprafeței agricole utilizate, a exploatațiilor agricole din România comparativ cu total UE și unele state membre, pe clase de mărime a SAU

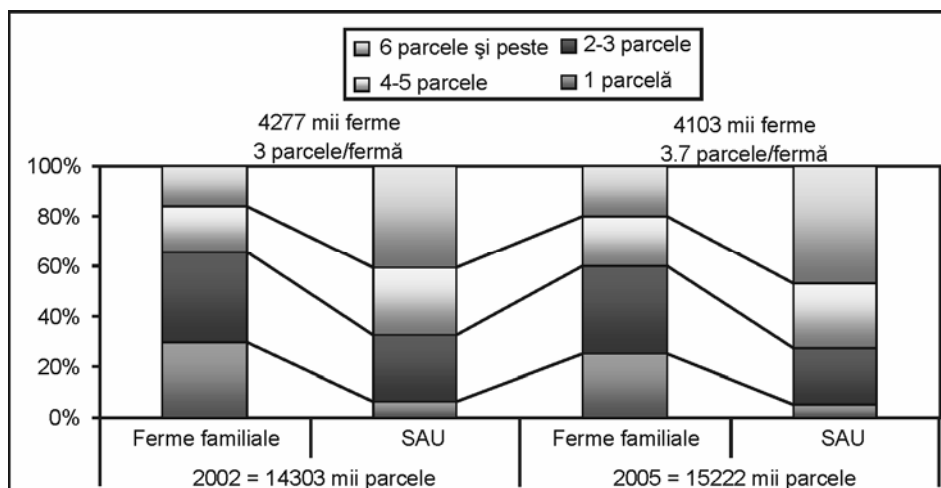

Sursa: European Union, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, (2006); "Agriculture in The European Union, Statistical and Economic Information 2005".

Rezultatele Anchetei Structurale din Agricultură 2005 din România, reflectă, pe de o parte, concentrarea la nivelul exploatațiilor agricole individuale comparativ cu anul 2002 (diminuarea cu 4,1% a numărului fermelor familiale și cu 18,2% a celor cu personalitate juridică), iar pe de altă parte, creșterea cu 6,4% numărului de parcele la fermele familiale (3,7 parcele/ fermă, comparativ cu 3 parcele/fermă în anul 2002) și diminuarea numărului total de parcele, atât pe total cât și la nivelul exploatației, la unitățile cu personalitate juridică (reducerea cu 18% pe total, revenind în medie 9,6 parcele/ exploatație comparativ cu 10 parcele/ exploatație în 2002). (Grafic III.2.4).

Grafic III.2.4

Numărul de parcele și SAU aferentă, înregistrate la fermele familiale în anii 2002 și 2005

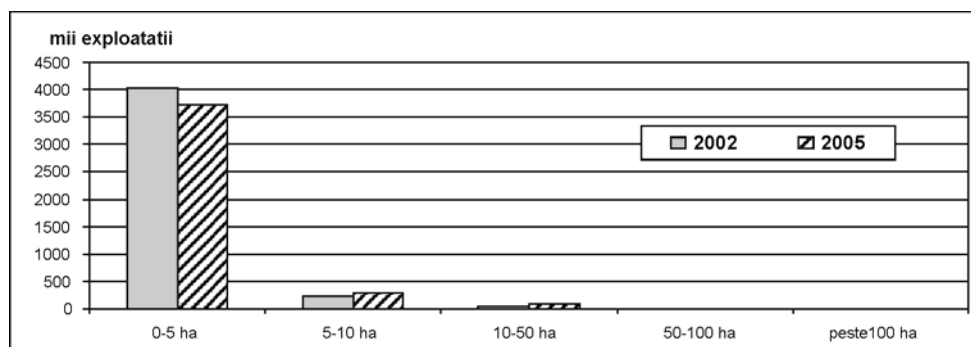
Sursa: *Recensământul general agricol 2002*; INS, 2004; *Ancheta Structurală în Agricultură 2005*, INS 2006.

Fragmentarea excesivă a terenului, descalifică deseori fermele familiale de la primirea de sprijin financiar pentru suprafețele utilizate, în condițiile în care numai exploatațiile care utilizează suprafețe mai mari de 1 ha, care înglobează parcele mai mari de 0,3 ha, pot fi înregistrate în Registrul Fermelor pentru primirea sprijinului comunitar.

Rezultate *Anchetei Structurale din Agricultură 2005*, indică o ușoară tendință de diminuare a numărului de exploatații însoțită de o ușoară creștere a suprafeței agricole utilizate, pe clase de mărime a SAU. (Grafic III.2.5, Grafic III.2.6).

Grafic III.2.5

Evoluția numărului exploatațiilor agricole 2002-2005

Sursa: *Recensământul general agricol 2002*; INS, 2004, *Ancheta Structurală în Agricultură 2005*, INS 2006.

Grafic III.2.6

Evoluția Suprafeței Agricole Utilizate 2002-2005

Sursa: *Recensământul general agricol 2002*, INS, 2004; *Ancheta Structurală în Agricultură 2005*, INS 2006.

Dacă una din cauzele fragmentării excesive se poate datora procedurilor de ieșire din indiviziune, care contribuie, în cele din urmă, la mărirea numărului de proprietari pentru aceeași unitate de suprafață, și evidențierea distinctă a acestora, dar cu suprafețe aferente mai mici, creșterea semnificativă a suprafețelor agricole utilizate atât de fermele familiale cât și de unitățile legal constituie a fost determinată și de constituirea unor exploatații mai mari, prin diverse metode de comasare, cu scopul de a răspunde criteriilor de eligibilitate prevăzute de programul Sapard (Tabel III.2.1, Tabel III.2.2).

Tabel III.2.1

SAPARD – criterii de eligibilitate

Mărimea eligibilă a exploatației, după tipul beneficiarilor, zona geografică, și tipul culturii

Tipul exploatației	Marimea exploatației (ha)		
	Tipul beneficiarilor ¹		
	PFA	AF	ELC
1. Cereale și plante industriale			
-ses	10-50	50-200	200-1000
-deal	5-30	30-150	150-500
-munte	5-15	0	0
2. Leguminoase	1-20	4-40	10-110
3. Livezi	5-30	25-60	80-150
4. Vii	5-25	25-50	50-250
5. Sere	0.2-1.5	1.5-3	10-20

Tabel III.2.2

SAPARD – criterii de eligibilitate

Mărimea eligibilă a exploatației, după tipul beneficiarilor, zona geografică, și speciile de animale, pe categorii

Tipul exploatației	Marimea fermei (capete)		
	Tipul beneficiarilor ¹		
	ANP	FA	CC, LA, etc.
1. Vaci/bivolite de lapte	12-25	25-50	50-150
-pentru zona de munte	6-10	20-40	50-150
2. Bovine la îngrasat	50-100	100-200	200-500
-pentru zona de munte	25-50	50-100	200-500
3. Ovine/Caprine	150-300	300-500	500-1500
4. Miei/berbecuți la îngrasat	300-1000	500-1500	1500-7500
5. Scroafe de prasila	30-50	50-100	100-200
6. Purceluși de lapte	200-1000	1000-3000	3000-10000
7. Găini ouătoare	1000-2000	2000-10000	10000-20000
8. Pui	5000-15000	15000-30000	30000-60000

[1] PFA: Persoane fizice autorizate; AF: asociații familiale; ELC: entități legal constituite

Sursa: (Tabele 1,2): www.sapard.ro

Creșterea semnificativă a suprafețelor agricole utilizate de fermele familiale, prin diverse metode de comasare și/sau dispariția unor exploatații poate con-

duce la o migrare a populației din mediul rural în mediul urban. Crearea oportunităților de ocupare în mediul rural în servicii, construcții și industria prelucrătoare este esențială într-o astfel de situație, în special pentru persoanele de vârstă apropiată de pensionare. Aceasta se poate realiza prin politici de creare a unui mediu propice pentru apariția diferitelor întreprinderi mici și mijlocii în rural.

Identificarea oportunităților de ocupare în sectorul neagricol din rural va permite redistribuirea forței de muncă suplimentare ocupată în agricultură și va facilita comasarea terenurilor agricole.

III.2.2. Populația ocupată în mediul rural

Dezvoltarea multifuncțională a spațiului rural este implicit legată de diversificarea activităților în care poate fi atrasă populația exploatațiilor agricole, activități de pe urma cărora fermierii pot obține un venit, altul decât cel provenind din activitățile agricole de bază desfășurate pe teritoriul exploatației.

Având în vedere faptul că în România există puternice legături între zonele rurale și micile centre urbane, abordarea conceptul de dezvoltare a agriculturii, ca și concept sectorial, trebuie coroborat cu cel de dezvoltare rurală, care este mai degrabă un concept spațial.

Activitatea ocupațională în spațiul rural românesc este marcată de trăsături specifice, cu diferențe considerabile de la o regiune la alta, funcție de structura populației și a comunităților rurale, dintre care pot fi menționate numărul de persoane salariate, vârsta medie a lucrătorilor, intensitatea ocupațională, ponderea relativă a populației salariate din agricultură în total populație ocupată în agricultură, îmbătrânirea populației ocupate în agricultură etc. (Grafic III.2.7).

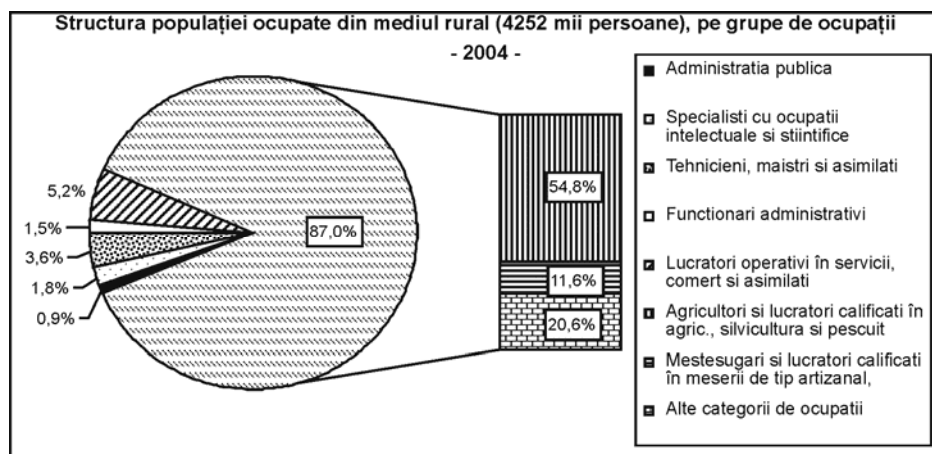
În comparație cu țările UE-15 (cu ponderi ale populației rurale în total populație cuprinse, conform datelor pe anul 2002, între 3% în Belgia și 41% în Finlanda și Irlanda), în România ponderea populației rurale este de 45% din total populație. Între noile candidate, singura țară care devansează România la acest indicator este Slovenia (cu 51%), restul țărilor având valori de la 9% (în Malta) până la 42% (în Slovacia)¹.

În România, în anul 2004, în agricultură, lucrau aproximativ 32% din totalul persoanelor ocupate (valoare ce reprezintă o scădere semnificativă față de perioada anterioară; până în anul 2001 ponderea populației ocupate în acest sector depășind nivelul de 40%), față de numai 5,1% la nivelul UE-25; valori mai mari ale acestui indicator înregistrându-se, îndeosebi, în unele dintre noile țări membre ale UE, dar, oricum, net inferioare celor înregistrate în România (aproximativ 18% în Polonia și Lituania, în anul 2003).

¹ Eurostat, 2005.

Grafic III.2.7

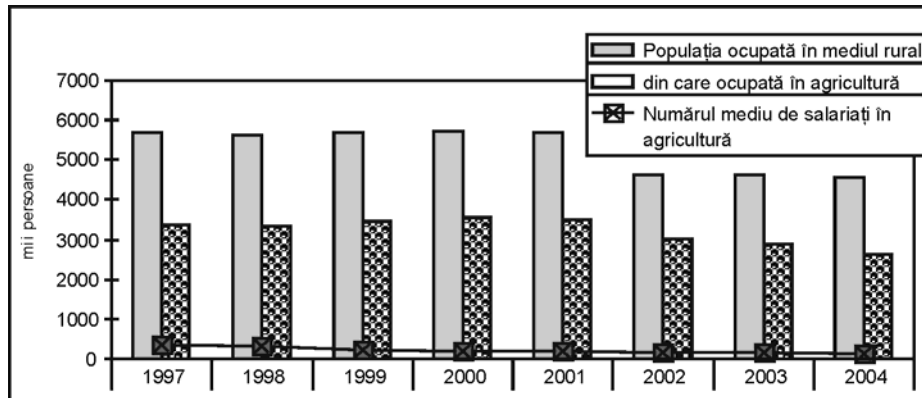
Structura populației ocupate din mediul rural, pe grupe de ocupații

Sursa: Prelucrare după "Cercetarea statistică asupra forței de muncă în gospodării (AMIGO) – 2004", Anuarul statistic – 2005, tabel 3.6, INS, 2005.

Grafic III.2.8

Populația ocupată în mediul rural

Sursa: „Anuarul statistic al României”, 2005, INS, 2006.

În condițiile în care terenul agricol acoperă peste 61% din suprafața totală a fondului funciar, iar forța de muncă ocupată în agricultură reprezintă 31,6% din totalul populației ocupate, agricultura constituie, indiscutabil, funcția economică primordială a spațiului rural românesc¹ și principalul sector de generare a

¹ Date pentru anul 2004, tab. 3.3 și 3.6, "Anuarul statistic al României" – 2005, Editat 2006.

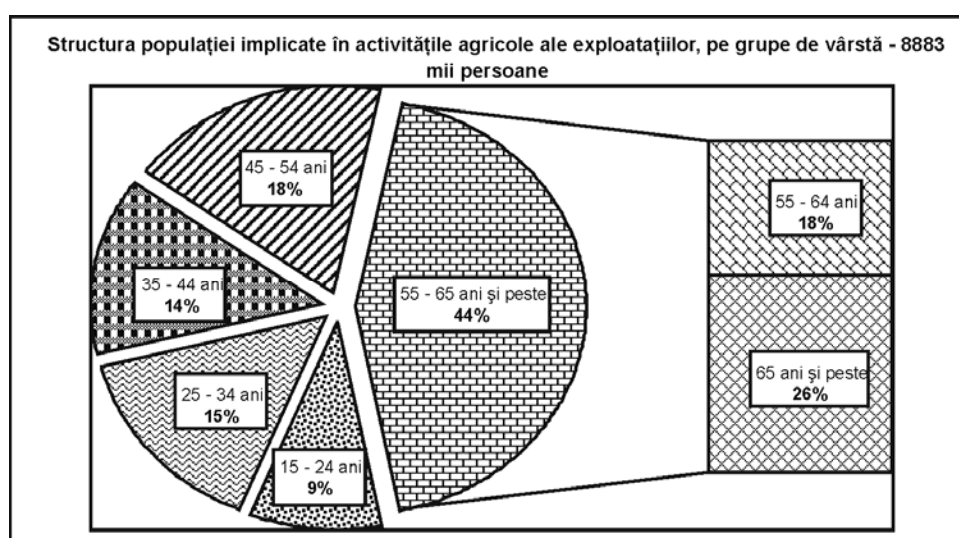
veniturilor pentru populația din mediul rural. Aproape 60% din totalul populației ocupate din mediul rural are ca principală sursă de venit activitatea desfășurată în agricultură.

La nivel național, 93% din populația ocupată în agricultură se găsește în mediul rural¹. Având în vedere faptul că numărul mediu de salariați reprezintă doar circa 10% din totalul populației ocupate în agricultură, rezultă că restul populației ocupate în agricultură depinde, în principal, de veniturile obținute din activitatea desfășurată în propriile exploatații (Grafic III.2.8).

Ocuparea forței de muncă în rural depinde de tipul și nivelul de dezvoltare/ diversificare al activităților economice și, în mare măsură, de crearea de condiții care să favorizeze prezența și atragerea sau implicarea tinerilor și femeilor în activitățile din rural.

Grafic III.2.9

Structura populației implicate în activitățile agricole ale exploatații, pe grupe de vârstă

Sursă: Prelucrare date după RGA 2002, Vol. 1, INS, 2004.

În ceea ce privește structura pe grupe de vârstă a populației implicate în activitățile agricole ale exploatațiilor individuale, 47% au vârste cuprinse între 25 și 54 ani, 9% au vârsta cuprinsă între 15 și 24 ani și 44% au vârste cuprinse între 55 și 65 de ani și peste (Grafic III.2.9).

¹ RPL 2002, 2004.

III.2.3. Forța de muncă din exploatațile agricole

Activitățile agricole de bază din cadrul exploataților agricole, conform definiției FAO din Programul pentru Recensământul Mondial al Agriculturii - 2000, cuprind toate activitățile desfășurate pe teritoriul exploatației agricole pentru creșterea efectivelor de animale și cultivarea suprafețelor de teren, în întregime sau parțial, în scopul obținerii unei producții agricole, indiferent de titlul de proprietate, forma juridică sau mărimea exploatației.

Pentru obiectivele acestui studiu diversificarea activităților a fost clasificată în două grupe majore, după principalele surse potențiale de generare a veniturilor provenite din alte activități decât cele agricole: activități neagricole desfășurate în cadrul exploatației agricole, și activități neagricole desfășurate în afara exploatației agricole.

Din datele recensământului general agricol 2002, rezultă că forța de muncă implicată în activități agricole la nivelul celor **4462 mii exploatații agricole individuale**, respectiv **8883 mii persoane**¹, reprezintă 41% din întreaga populație a țării (Tabel III.2.3). Din totalul acesteia, 79.6% desfășoară numai activități agricole în cadrul propriei exploatații familiale, fără a fi antrenate în alte activități, agricole sau neagricole, în afara exploatației familiale. Doar 20,4% din totalul populației implicate în activitățile agricole ale exploatațiilor individuale desfășoară și alte activități remunerate, în afara exploatațiilor agricole, pe o durată mai mare sau mai mică decât cea dedicată activității agricole din propria exploatație/gospodarie (Tabel III.2.1).

Tabel III.2.3

Forța de muncă totală din exploatațiile agricole individuale

Clase de mărime a SAU (ha)	Fara activitati in afara exploatației	Forța de mună din exploatațiile agricole care desfășoară și alte activități remunerate în afara exploatației agricole ¹⁾										TOTAL	
		Agricultură	Silvicultură și piscicultură	Industrie	Construcții	Comerț	Turism, hoteluri și rest.	Transport	Învățământ	Sănătate	Adm. publică		Alte activități
sub 0,1	924232	36287	5725	143278	31893	47883	3798	22210	17798	14014	20758	27481	1295357
0,1 - 0,5	1219328	45223	6914	153752	36834	46078	3540	21849	20738	13674	21514	27511	1616955
0,5 - 2	2620962	71292	12946	243958	56364	68454	4540	35717	37144	21230	35816	39976	3248399
2 - 5	1791537	39068	7317	114882	24193	35546	2303	18833	23358	11663	20880	21642	2111222
5 - 20	489614	12357	2455	26774	4963	10569	672	4824	8588	4035	8001	7169	580021
20 - 50	15336	1168	133	726	131	645	40	195	476	213	529	371	19963
peste 50	8579	1063	64	299	81	391	18	58	306	104	362	162	11487
TOTAL GENERAL	7069588	206458	35554	683669	154459	209566	14911	103686	108408	64933	107860	124312	8883404

*) Alte activități remunerate, desfășurate pe o durată mai mare sau mai mică decât cea dedicată activității agricole pentru exploatație/gospodarie.

Sursă: Prelucrare date după RGA 2002, Vol. 1, INS, 2004.

¹ Persoanele care la momentul Recensământul agricol 2002 au declarat că au lucrat un anumit număr de zile în cadrul exploatației/gospodăriei agricole familiale, pentru activitățile agricole din cadrul acesteia, indiferent de statutul ocupațional.

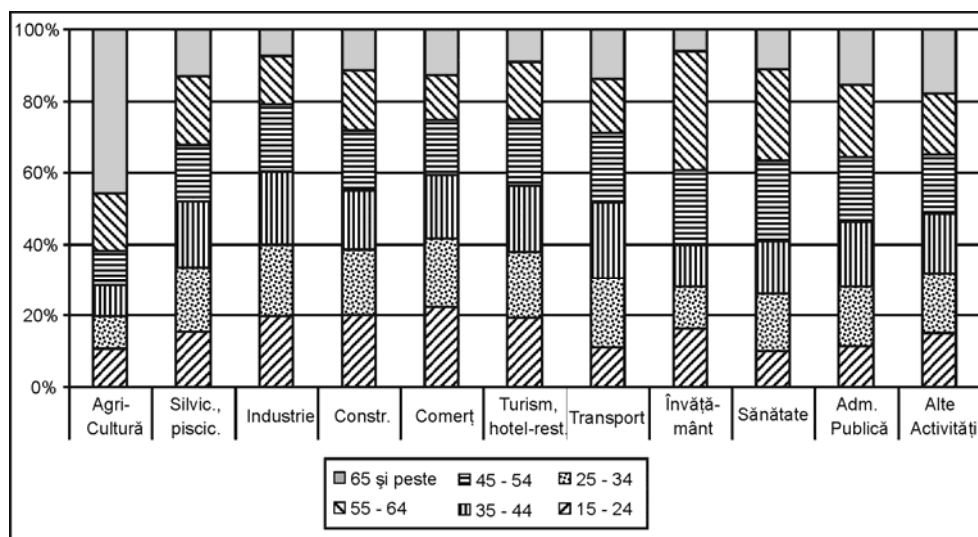
Distribuția pe tipuri de activitate a forței de muncă care desfășoară și *alte activități remunerate în afara exploatației agricole*, relevă faptul că ponderea cea mai mare (7,7% din totalul populației implicate în activități agricole) revine populației ocupate în industrie, urmată de ponderi relativ mici ale populației implicate în alte sectoare de activitate, precum agricultură, silvicultură și pescuit (2,7%), comerț (2,4%), construcții (1,7%), transport (1,2%), învățământ (1,2%), administrație publică (1,2%), sănătate (0,7%), turism (0,2%) și alte activități (1,4%).

Din totalul populației care desfășoară activități remunerate în afara exploatațiilor agricole (1813 mii persoane), 94,3% desfășoară activități remunerate pe o durată mai mare decât în propria exploatație. (Grafic III.2.10).

Din structura pe grupe de vârstă și tipul de activitate desfășurată, reiese faptul că aproape jumătate din persoanele care au 65 de ani și peste lucrează în activități remunerate în afara exploatației tot în domeniul agricol, față de celelalte grupe de vârstă antrenate predominant în activități remunerate în industrie (cca 36%), construcții (cca 8%), comerț (cca 12%), transport (cca 5%), etc.

Grafic III.2.10

Membrii exploatației agricole individuale care desfășoară activități remunerate pe o durată mai mare decât în exploatația agricolă individuală, pe sectoare de activitate, după grupe de vârstă

Sursa: Recensământul general agricol 2002, INS, 2004.

Conform datelor statistice ale Eurostat din Ancheta Structurală în Ferme¹, efectuată în 2005 în toate statele membre UE și statele candidate, la acea dată, cu privire la utilizarea forței de muncă în exploatațiile familiale, au reieșit următoarele aspecte reprezentate în tabelul III.2.4.

Tabel III.2.4

Ponderea forței de muncă familiale la timp complet în total forță de muncă familială în exploatații agricole mai mari sau egale cu 1 ESU (MBS=1200 €)

în România și unele state membre UE în anul 2005,
pe clase de mărime ale SAU

Mărimea exploatației	România		Franța		Germania		Spania	
	Total mii persoane	%UMA*	Total mii persoane	%UMA*	Total mii persoane	%UMA*	Total mii persoane	%UMA*
Suprafața agricolă (ha)								
sub 20 ha	2950,6	39%	302,6	45%	387,2	46%	1466,3	30%
20-50 ha	35	51%	150,1	70%	199,8	65%	194,3	46%
peste 50 ha	14,5	56%	214,6	80%	184,6	73%	135,8	56%
Toate exploatațiile	3000,2	39%	667,4	62%	771,6	57%	1796,4	34%
Efectivele de animale (UVM)								
0 UVM	98,8	25%	212,1	55%	185,8	50%	1259,1	25%
sub 50 UVM	2894,2	40%	293,3	56%	374	52%	458,8	53%
peste 50 UVM	7,2	64%	162	83%	211,8	73%	78,5	69%

Tabel III.2.4 Continuare

Mărimea exploatației	Polonia		Italia		Grecia	
	Total mii persoane	%UMA*	Total mii persoane	%UMA*	Total mii persoane	%UMA*
Suprafața agricolă (ha)						
sub 20 ha	2369,4	59%	2370,7	37%	1200,4	35%
20-50 ha	255,2	73%	158,2	65%	57,2	61%
peste 50 ha	46,4	73%	65,9	74%	14,9	72%
Toate exploatațiile	2671	60%	2594,7	40%	1272,4	37%
Efectivele de animale (UVM)						
0 UVM	340,8	47%	2021,9	34%	557,7	28%
sub 50 UVM	2278,3	62%	501,6	57%	696,4	43%
peste 50 UVM	51,9	78%	71,2	83%	18,4	79%

*UMA este echivalentul unui lucrător angajat la timp complet. În România este echivalentul a 1960 de ore (245 zile lucrătoare a câte 8 ore pe zi).

Sursa: Prelucrare după Eurostat, 2007, Statistics in focus, Farm Structure Surveys in the above selected countries.

¹ Datele statistice Eurostat din Anchetele Structurale în Ferme se referă la exploatații mai mari sau egale cu 1 ESU. Conform metodologiei, 1 ESU este echivalentul unei Marje Brute Standard cu valoarea de 1200 Euro.

În România, ca și în celelalte state UE analizate în tabelul precedent, a reieșit un surplus de forță de muncă neutilizată în exploatațile familiale. Dintre acestea, în Spania, Grecia, România și Italia se înregistrează o subutilizare, de peste 60% din totalul forței de muncă din exploatațile familiale, față de Franța, Germania și Polonia, cu o subutilizare a forței de muncă de numai 38-43%.

Cauzele sunt multiple, dar cele mai importante se datorează specificului sezonier al activităților de producție vegetală, ocupării part-time a șefilor de exploatații și a membrilor de familie, datorată în cea mai mare parte implicării forței de muncă familială în activități economice din afara exploataților, pe o durată mai mare sau mai mică decât timpul alocat lucrărilor agricole din propriile exploatații.

În România, un factor important în determinarea politicii manageriale a exploatației, respectiv a orientării acesteia și către alte activități neagricole, în măsura disponibilului de timp de muncă după finalizarea activităților agricole necesare la nivelul exploatației, îl reprezintă gradul de instruire al șefului exploatației. Din numărul total al șefilor de exploatații (4462221 persoane), ponderea celor cu un grad de instruire redus (fără școală, clasele primare, gimnaziale) este de 61% (2720804 persoane), iar a celor cu instruire medie sau superioară este de 39%. Dintre aceștia din urmă, cei cu pregătire în domeniul agricol, la toate formele de învățământ (profesional, liceal, postliceal și superior) reprezintă 81% (1414702 persoane), iar din numărul total de șefi de exploatații, ponderea lor este de doar 32 de puncte procentuale¹.

III.2.4. Comercializarea – una dintre principalele activități neagricole ce se desfășoară în cadrul exploatațiilor

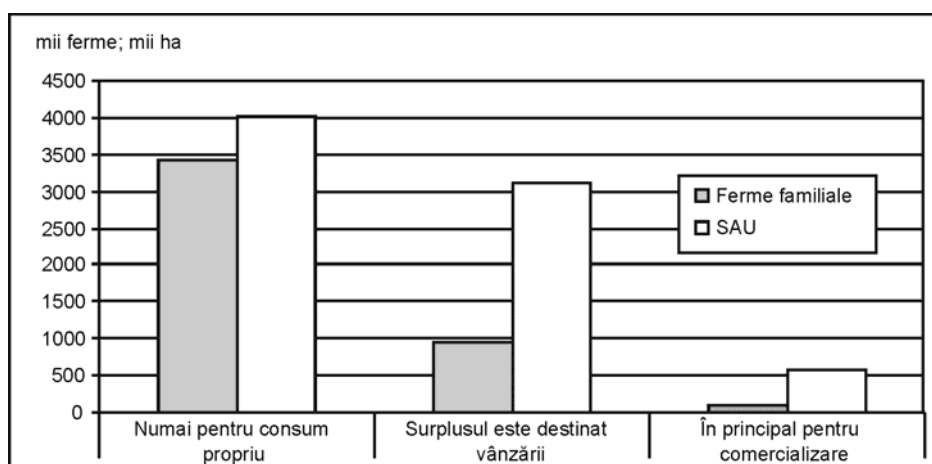
Majoritatea fermierilor practică o agricultură de subzistență și numai o mică parte obțin un surplus de produse ce pot fi comercializate. Această situație conduce la încetinirea procesului de implementare a politicilor agricole, strategiilor și proiectelor ce au ca scop îmbunătățirea nivelului de trai al acestui segment de populație. Divizarea excesivă a terenurilor agricole, nivelul de trai scăzut, a determinat o pondere mare a autoconsumului.

Un procent foarte redus din exploatațiile agricole individuale produc în special pentru comercializare (Grafic III.2.11). Astfel, peste 76% din efectivul exploatațiilor agricole (38,2% din totalul terenurilor agricole utilizate) utilizează produsele agricole pentru consumul propriu și doar în cazul a 2,3% din exploatații (31,2% din totalul terenurilor agricole utilizate), producția este destinată, în principal, vânzării.

¹ RGA, tab 47, p. 322.

Grafic III.2.11

Ferme familiale - destinația producției agricole și suprafața agricolă utilizată aferentă

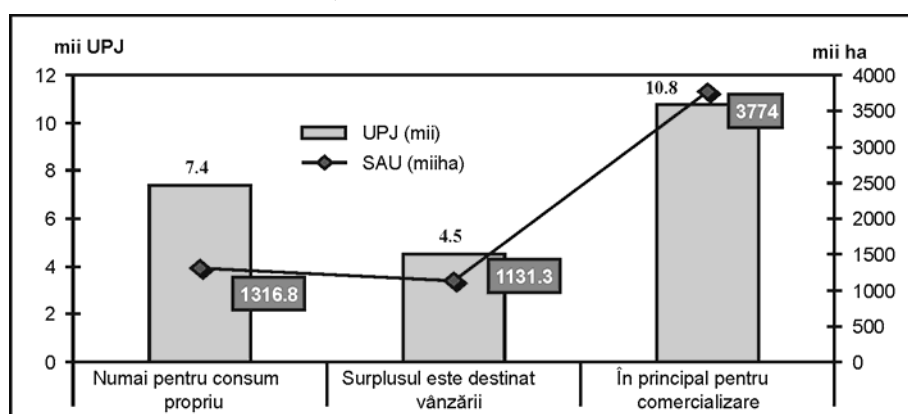

Sursa: Recensământul general agricol 2002, INS, 2004.

Din totalul exploatațiilor agricole individuale, 77% produc numai pentru consum propriu, în condițiile în care utilizează 52% din suprafața agricolă totală a acestora (7709 mii hectare), 21% vând ocazional surplusul obținut, utilizând 41% din suprafața agricolă aferentă acestei categorii și numai 2% produc în principal pentru vânzare, utilizând 7% din suprafața agricolă totală a exploatațiilor individuale.

Grafic III.2.12

Unități cu personalitate juridică (UPJ) - destinația producției agricole și suprafața agricolă utilizată aferentă

Sursa: Recensământul general agricol 2002, INS, 2004.

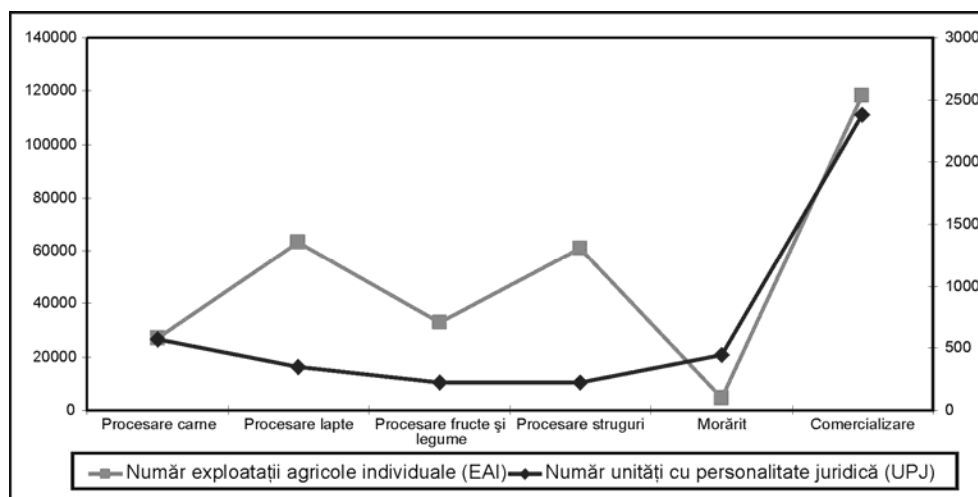
Din totalul exploatațiilor agricole cu personalitate juridică, 32,6% produc numai pentru consum propriu, în condițiile în care utilizează 21% din suprafața agricolă totală a acestora (6222 mii hectare), 19,8% vând ocazional surplusul obținut, utilizând 18% din suprafața agricolă aferentă acestei categorii și numai 47,6% produc, în principal, pentru vânzare, utilizând 60% din suprafața agricolă totală a exploatațiilor individuale (Grafic III.2.12).

Din numărul total al acestora, 2,5% vând sub 50% din produsele obținute și prelucrate în cadrul exploatației (vin, țuică și rachiu, produse lactate, și alte produse), și doar 0,4% vând peste 50% din produsele obținute și prelucrate în cadrul exploatației. Activități neagricole se desfășoară în cadrul unui număr restrâns de exploatații agricole individuale. Astfel, au declarat că prelucreează diverse produse agroalimentare (carne, lapte, fructe, legume, struguri, produse de morărit) doar 4,2% din exploatațiile agricole individuale.

Prelucrarea altor produse (furaje, lemn, produse meșteșugărești etc), precum și desfășurarea altor activități neagricole (obținerea de energie neconvențională, piscicultură, etc) se realizează în numai 1% din exploatațiile individuale, iar activitățile legate de efectuarea a diverse servicii (agro-turism, comerț, transport) au loc în doar 2,9% din totalul exploatațiilor agricole individuale (Grafic III.2.13).

Grafic III.2.13

Exploatații agricole care desfășoară activități neagricole, pe principalele tipuri de activități

Sursa: *Recensământul general agricol 2002*, INS, 2004.

Filiera de comercializare a produselor agricole este slab dezvoltată. Inexistența structurilor de comercializare care să integreze fermieri, procesatori

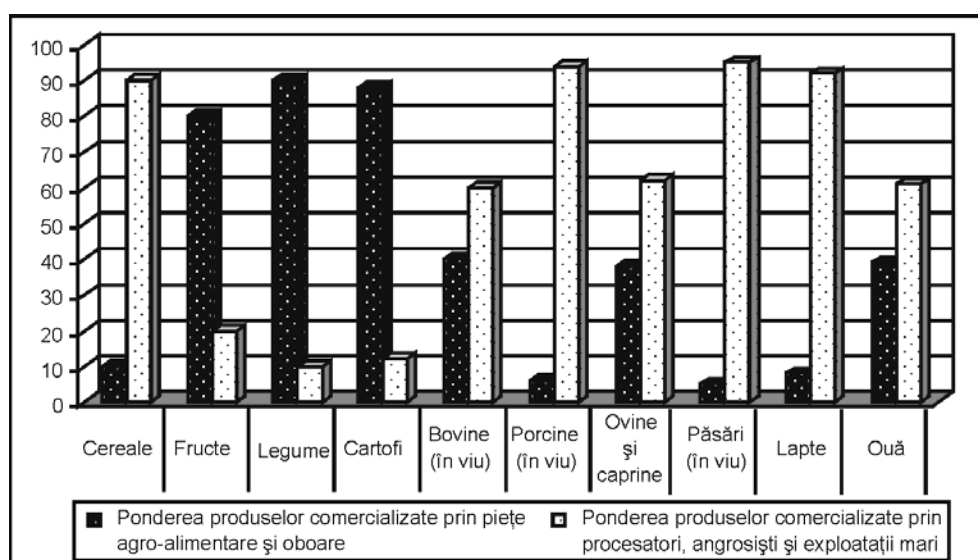
și comercianți în alianțe strategice are efecte negative majore asupra piețelor produselor agroalimentare. Diversitatea mare a producătorilor ridică probleme deosebite în ceea ce privește asigurarea unui volum adecvat de produse standardizate, care să corespundă cerințelor pieței.

În conformitate cu datele Institutului Național de Statistică, în România există cinci canale principale pentru comercializarea produselor agro-alimentare: piețe agroalimentare/stradale; oboare; exploatații agricole; procesatori; comercianți, angrosiști.

Existența unui număr ridicat de mici exploatații agricole, care nu sunt în măsură să asigure cantități mari și standardizate de produse agricole, sporește rolul pe care piețele țărănești îl au în distribuția produselor agroalimentare. (Grafic III.2.14).

Grafic III.2.14

Canale de distribuție a produselor comercializate de către exploatațiile agricole direct din exploatație

Sursa: *Recensământul general agricol 2002*, INS, 2004.

Se observă că o pondere însemnată din producția agricolă autohtonă nu poate intra în lanțul de piață formal și, în consecință, este vândută în piețe agroalimentare stradale sau oboare. Acest sistem de distribuție este predominant în cazul fructelor, legumelor, cartofilor și, într-o mai mică măsură, pentru produsele de origine animală și cereale.

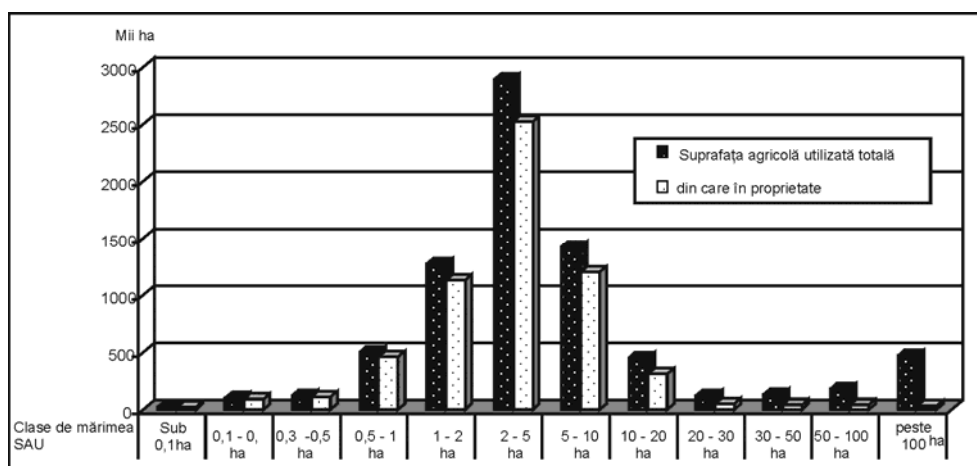
III.2.5. Potențialul de antrenare în activități neagricole a populației din mediul rural

Trebuie remarcat faptul că cea mai mare parte a suprafeței agricole utilizate se află în proprietatea directă a utilizatorilor, ceea ce constituie atât un factor pozitiv pentru stimularea procesului investițional la nivelul exploatației, dar și un factor favorizant pentru aplicarea unor politici agricole menite să stimuleze creșterea mărimii medii a exploatației, prin stimularea tranzacțiilor funciare (Grafic III.2.15).

Începând cu clasa de mărime de peste 20-30 hectare se observă că ponderea suprafeței de teren în proprietate reprezintă sub 44% din suprafața agricolă utilizată a exploatațiilor, cu o diminuare continuă, direct proporțional cu creșterea clasei de suprafață, ajungând ca exploatațiile care utilizează peste 100 hectare să aibe în proprietate numai 7% din suprafața agricolă totală.

Grafic III.2.15

Suprafața agricolă utilizată totală, din care în proprietate, aferentă exploatațiilor agricole individuale, pe clase de suprafață

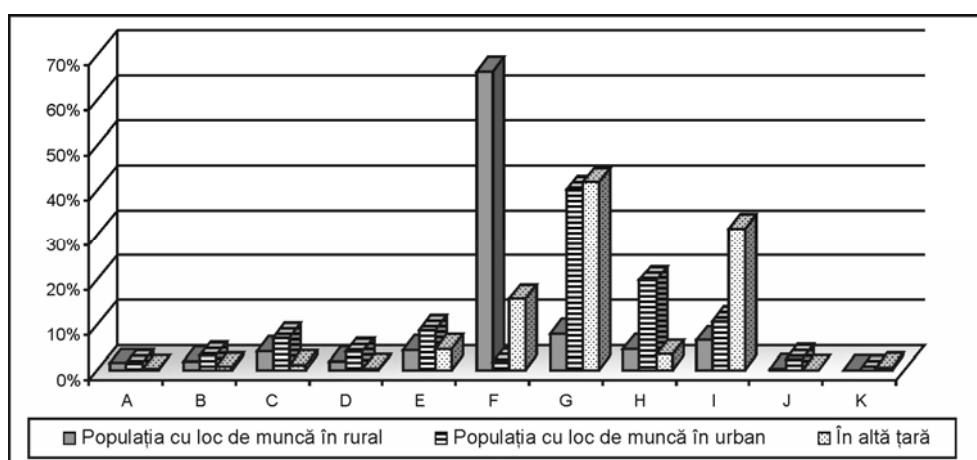
Sursă: Prelucrare date după RGA 2002, Vol. 1, INS, 2004.

Plecând de la realitatea că majoritatea exploatațiilor utilizează suprafețe agricole sub 5 hectare, practicând o agricultură de subzistență, și de la faptul că doar 20,4% din totalul populației implicate în activitățile agricole ale exploatațiilor individuale desfășoară și alte activități remunerate în afara exploatațiilor agricole individuale, rezultă că există un potențial semnificativ de forță de muncă ce ar putea fi implicat în activități neagricole în cadrul propriilor exploatații sau în afara acestora. De remarcat faptul că, din datele Recensământului populației și locuințelor, peste 20% din populația ocupată din

mediul rural (3532 mii persoane), lucrează în mediul urban, din care circa 2% lucrează în străinătate și/sau dețin alte ocupații nedeclarate¹). În rândul acestora predomină meșteșugari și lucrători calificați (40%), urmați de muncitori calificați în diverse activități cu profil industrial (27%), muncitori necalificați (11%), comerț și servicii (9%) precum și alte domenii administrative, economice, învățământ, sănătate, etc (13%).

Grafic III.2.16

Structura populației ocupate din mediul rural, după grupa de ocupații și situarea locului de muncă (urban sau rural)

Legenda Grafic III.2.16

A	Legislatori, membri ai executivului, conducători din admin. publică și unități ec. soc. și politice
B	Specialiști cu ocupații intelectuale și științifice
C	Tehnicienii, maiștri și asimilați
D	Funcționari administrativi
E	Lucrători operativi în servicii, comerț și asimilați
F	Agricultori și lucrători calificați în agricultură, silvicultură și pescuit
G	Meșteșugari și lucrători calificați
H	Operatori la instalații și mașini, asamblori mașini, echipamente și alte produse
I	Muncitori necalificați
J	Forțele armate
K	Ocupații nedeclarate

Sursa: Prelucrare după datele *Recensământului populației și locuințelor, 2002*, Tabelul 28, p. 534, Institutul Național de Statistică, 2004

¹ RPL 2002, INS, 2004

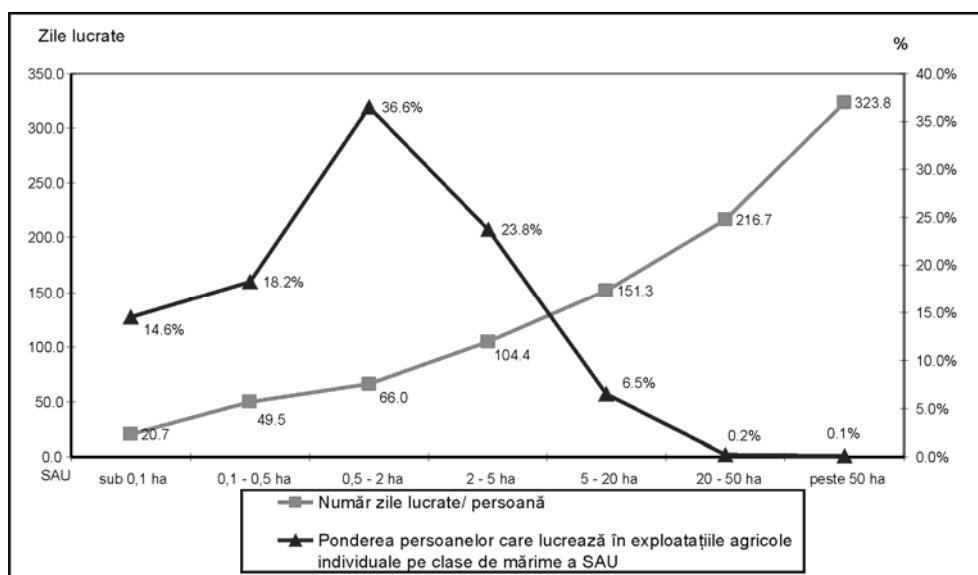
Din restul populației ocupate din mediul rural, care lucrează în mediul rural (cicca 80%), ponderea cea mai mare o dețin persoanele ocupate în activități agricole (66%), urmate de meșteșugari și lucrători calificați (8%), muncitori calificați în diverse activități cu profil industrial (9%), muncitori necalificați (7%), comerț și servicii (4%) precum și alte domenii administrative, economice, învățământ, sănătate etc (6%).

La aceasta se adaugă faptul că circa 17% (cca 600 mii persoane) din populația ocupată din mediul rural, care au un loc de muncă în urban, este calificată, dar navetisă, constituind deci un real potențial de forță de muncă, cu un anumit grad de specializare în diverse domenii, altele decât agricultura, ce poate fi atras, prin dezvoltarea de activități neagricole în mediul rural, să contribuie nu numai printr-un aport de venituri la dezvoltarea multifuncțională a spațiului rural.

Sursele posibile de venit adițional pentru fermieri sunt diverse și un fermier poate lucra în afara propriei exploatații familiale, în măsura în care necesarul de timp pentru desfășurarea activităților în cadrul exploatației îi permite. Din totalul celor 8883 mii persoane implicate în activități agricole 32,8% lucrează suprafețe mai mici de 0,5 hectare, activitate pentru care au declarat ca au fost necesare, în medie, circa 36,7 zile, pe parcursul anului.

Grafic III.2.17

Număr zile lucrate/persoană și ponderea persoanelor care lucrează în exploatațiile agricole individuale, pe clase de mărime a suprafeței agricole utilizate (SAU)

Sursa: Prelucrare după datele RGA 2002, INS 2005.

În exploatațile agricole individuale, ce utilizează suprafețe cuprinse între 0,5 și 2 hectare, lucrează 36,6% din total persoanelor implicate în activități agricole, cărora le sunt necesare circa 66 de zile, iar în exploatațile ce utilizează suprafețe între 2 și 5 hectare lucrează 23,8 % din totalul acestora și au nevoie de circa 104,4 zile pentru desfășurarea activităților agricole.

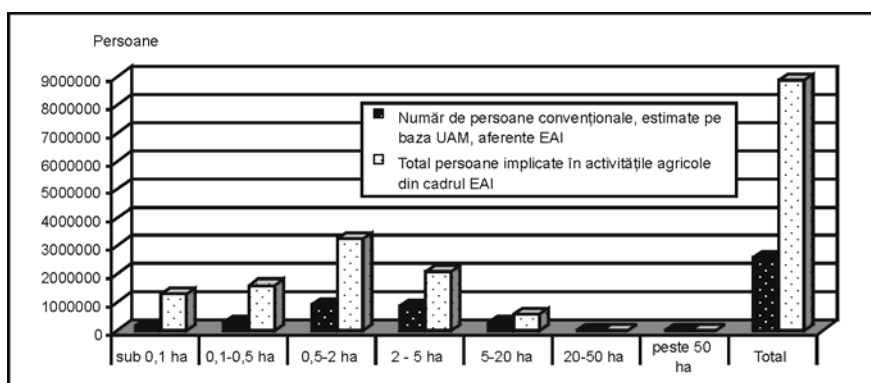
Persoanele care lucrează în exploatați agricole între 5 și 20 hectare reprezintă 6,5% din totalul persoanelor implicate în activități agricole, și acestea lucrează circa 151,3 zile în cadrul propriilor exploatați. Numai 0,3% din totalul persoanelor implicate în activități agricole, ce lucrează în exploatați care utilizează suprafețe agricole mai mari de 20 de hectare, lucrează, în medie, peste 217 zile pe parcursul unui an agricol.

Din cele 8883 mii persoane implicate în activități agricole doar 11487 (1%) lucrează peste 320 zile. Reiese că peste 93% din populația totală implicată în activități agricole lucrează, în medie, sub 104 zile pe an pentru efectuarea lucrărilor agricole din cadrul exploataței (Grafic III.2.17), cu mult sub numărul de zile estimate pentru o Unitate Anuală de Muncă¹.

Pe baza datelor recensământului general agricol, am estimat necesarul de forță de muncă la timp complet, aferent desfășurării activităților agricole din cadrul exploataților individuale (Grafic III.2.18). Caracterul sezonier al muncii din agricultură, preponderentă în spațiul rural, se imprimă și asupra duratei medii efective a timpului de lucru din mediul rural.

Grafic III.2.18

Estimarea necesarului de forță de muncă în exploatațile agricole individuale, exprimat în Unități Anuale de Muncă, comparativ cu forța de muncă efectiv implicată în activități agricole, pe clase de mărime a SAU

Sursa: Calculații după datele RGA 2002, volum 1, tabel 40 și 41b, INS, 2005.

¹ O Unitate Anuală de Muncă (UAM) a fost estimată la 245 zile, respectiv 1960 ore.

În spațiul rural, urmare a prezenței preponderente a activităților agricole cu un grad ridicat de sezonabilitate, rămâne un fond de timp disponibil pentru ocupare suficient de mare pentru a putea fi inițiate activități de natură neagricolă, generatoare de venituri suplimentare. Din calculele efectuate pentru estimarea necesarului de forță de muncă la timp complet, exprimat în Unități Anuale de Muncă¹, rezultă că pentru desfășurarea activităților agricole din cadrul exploatațiilor individuale, ar fi necesară doar o treime din numărul total de persoane implicate în prezent în activitățile agricole.

Exploatațiile individuale care au în utilizare suprafețe de până în 2 hectare (71,6% din numărul total, în care lucrează 69% din totalul persoanelor implicate în activitățile agricole ale exploatației, care utilizează 26,3% din suprafața agricolă totală a exploatațiilor agricole individuale, respectiv 15 % din suprafața agricolă totală a țării) necesită un aport de muncă la timp complet de numai 23% din totalul de forță de muncă efectiv implicată în prezent în activitățile agricole ale exploatației. Ponderea persoanelor implicate în activități agricole se apropie de necesarul optim de muncă la timp complet la clasele de mărime ale SAU de peste 20 de hectare, ajungând chiar să existe un deficit de forță de muncă la clasa de peste 50 de hectare.

Un factor important în determinarea politicii manageriale a exploatației, respectiv a orientării acesteia și către alte activități neagricole, în măsura disponibilului de timp de muncă după finalizarea activităților agricole necesare la nivelul exploatației, îl reprezintă gradul de instruire al șefului exploatației. Din numărul total al șefilor de exploatații (4462221 persoane), ponderea celor cu un grad de instruire redus (fără școală, clasele primare, gimnaziale) este de 61% (2720804 persoane), iar a celor cu instruire medie sau superioară este de 39%. Dintre aceștia din urmă, cei cu pregătire în domeniul agricol, la toate formele de învățământ profesional, liceal, postliceal și superior) reprezintă 81% (1414702 persoane), iar din numărul total de șefi de exploatații, ponderea lor este de doar 32 de puncte procentuale².

Deseori, la nivelul exploatațiilor se desfășoară una sau mai multe activități neagricole, simultan cu cele agricole sau la diferite momente în cursul anului. Majoritatea acestor activități sunt, în mare măsură, de natură ocazională, apărute ca răspuns rapid la cererea și oferta după piață. Locuitorii din zonele rurale au o capacitate limitată de a diminua riscurile și de a-și mobiliza resursele pentru investiții cu un grad redus de risc, chiar dacă uneori se prognozează a fi profitabile. Gospodăriile/exploatațiile rurale nu au abilitatea de a trata cu un mediu economic caracterizat de risc și incertitudine datorită activelor financiare și productive limitate, nivelurilor tehnologice reduse, lipsa mijloacelor de asigurare și creditare și deficitul de instituții abilitate în implementarea programelor de dezvoltare rurală. Ca atare, la elaborarea

¹ O Unitate Anuală de Muncă (UAM) = 245 zile (1960 ore).

² RGA, tab. 47, p. 322.

strategiilor de dezvoltare rurală trebuie să se țină cont de toți factorii care pot conduce la reducerea vulnerabilității la risc a acestui segment important de populație din spațiul rural.

Tabel III.2.5
Ponderea exploatațiilor cu alte surse de venituri decât producția agricolă

Mărimea exploatației	România		Franța		Germania		Spania	
Suprafața agricolă (ha)	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*
sub 20 ha	1207,8	32,1	218,2	29,8	198	20,6	753	2,7
20-50 ha	14,9	34,8	109,3	23,9	88,4	24,9	109,4	4,7
peste 50 ha	13,3	36,9	199,8	22,6	84,6	27,1	96,6	6
Total exploatații	1236	32,2	527,4	25,8	371,1	23,1	959	3,3
Efectivele de animale (UVM)	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*
0 UVM	72	24,2	186,6	32,8	101,9	24,8	673,8	2,6
sub 50 UVM	1160,8	32,7	199,7	25	176,6	22,7	231,1	4,8
peste 50 UVM	3,2	55,9	141,1	17,8	92,5	22,1	54,1	5,5

Tabel III.2.5 - continuare

Mărimea exploatației	Polonia		Italia		Grecia	
Suprafața agricolă (ha)	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*
sub 20 ha	965,5	5,7	1260,7	6,1	643,1	1,6
20-50 ha	96,5	6,8	81	11,7	28,2	8,5
peste 50 ha	20,7	14,4	38,6	16,3	7	12,4
Total exploatații	1082,7	5,9	1380,3	6,8	678,2	2
Efectivele de animale (UVM)	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*	Mii exploatații	% cu A.N.*
0 UVM	172,1	11,4	1109,3	5,2	314,8	1,4
sub 50 UVM	890,6	4,8	236,3	13,14	354,9	2,5
peste 50 UVM	20	9,9	34,7	10,7	8,5	5,4

A.N. = activități neagricole.

Sursa: Prelucrare după Eurostat, 2007, Statistics in focus, Farm Structure Surveys in the above selected countries.

Din datele Anchetei Structurale în Agricultură -2005, desfășurată la nivelul UE-27, rezultă (Tabel III.2.5) că ponderea exploatațiilor cu activități neagricole este direct proporțională cu clasa de mărime (clasa de suprafață sau a

efectivelor de animale), ceea ce denotă faptul că exploatațiile mici nu întreprind activități economice alternative și complementare pentru a se dezvolta, așa cum ar fi normal din punct de vedere teoretic, datorită puterii economice reduse.

În România, Germania și Franța ponderea exploatațiilor cu activități neagricole este mai însemnată (20-30%), față de celelalte state analizate, unde activitățile neagricole din cadrul exploatațiilor agricole nu depășesc ca proporție 7 puncte procentuale.

Turismul rural se practică în Germania și Franța în 3,9% și respectiv 3,3% din exploatațiile cu activități neagricole, față de România, unde ponderea acestuia este de doar 0,1% din numărul exploatațiilor cu activități neagricole. În schimb, în țara noastră 23,2% din exploatațiile cu activități alternative procesează propriile produse agro-alimentare. De asemenea, se remarcă Germania cu energie neconvențională (eoliană, solară etc) în 4,3 % din exploatațiile care desfășoară și activități neagricole. Dintre statele analizate, se mai remarcă Franța și România cu 18.4% și respectiv 15,8% dintre exploatațiile cu activități neagricole care realizează venituri și din alte surse neagricole nespecificate.

Deși există în prezent un contingent relativ semnificativ de tineri în rural, acest tineret nu are calitatea de proprietar, decât în mică proporție. Față de această situație, este necesară crearea unui cadru adecvat care să stimuleze transferul managementului fermei agricole de la persoanele vârstnice spre cele tinere, prin crearea unor sisteme care să asigure venituri alternative.

III.2.6. Concluzii

Deși tranziția de la economia planificată, centralizată, la economia de piață a deschis calea spre amplificarea paletei de activități neagricole oportune a se desfășura în mediul rural, dezvoltarea unor astfel de activități a fost obstrucționată de evoluția precară a principalilor factori care stau la baza dezvoltării activităților economice neagricole în mediul rural, respectiv factorii (i) *sociali* (nivelul de instruire, structura pe categorii de vârstă, mișcarea naturală a populației etc), (ii) *economici* (rata șomajului, structura populației ocupate, utilizarea pârghiilor de sprijin financiar etc) și (iii) *tehnici* (infrastructura existentă, sistemul administrativ local, accesul la centrele urbane etc).

Educația și instruirea forței de muncă sunt esențiale pentru a ajuta comunitățile rurale să cultive performanța în economia rurală. În majoritatea comunelor (aproximativ 90%), procesul educațional se desfășoară cel mult până la nivel de gimnaziu (în multe cazuri, numai până la nivelul ciclului primar). Educația liceală și post-liceală este insuficient dezvoltată în zonele rurale. Aceasta este disponibilă numai în câteva comune (2-7) la nivelul fiecărui județ.

Ritmul de reducere a ponderii populației ocupate în agricultură se menține la un nivel scăzut. Cauzele acestui fenomen sunt determinate de slaba diversificare ocupațională în zonele rurale și, ca atare, de potențialul redus de antrenare a populației din mediul rural în activități alternative, neagricole.

Printre cauzele care au favorizat existența acestei situații, putem menționa: fărâmițarea capitalului (funciar și de exploatare) în agricultură, slaba capacitate de capitalizare și, pe această bază, penuria de capital în unitățile agricole, persistența unui mediu concurențial subdezvoltat și puternic dezechilibrat în defavoarea producătorilor agricoli, slaba dezvoltare a infrastructurii de producție și a celei tehnico-edilitare, nivelul scăzut de educație și instruire a populației rurale, o structură de vârstă nefavorabilă a populației rurale, inexistența unui mediu economic stimulat pentru dezvoltarea activităților neagricole în mediul rural, etc. Totodată, deși există în prezent un contingent relativ semnificativ de tineri în rural, acest tineret nu are calitatea de proprietar, decât în mică proporție. Față de această situație, este necesară crearea unui cadru adecvat care să stimuleze transferul managementului fermei agricole de la persoanele vârstnice spre cele tinere, prin crearea unor sisteme care să asigure venituri alternative.

Pentru a amplifica efectul de atragere a populației rurale din sectorul agricol către activități neagricole sunt necesare măsuri susținute de creare și menținere a unui nivel adecvat de infrastructură și de sprijinire a inițiativelor investiționale. Infrastructurile pentru serviciile de transport, telecomunicații, electricitate, apă și gestiune a deșeurilor sunt esențiale pentru dezvoltarea afacerilor și atragerea de investiții în zonele rurale. O infrastructură publică îmbunătățită ar putea servi drept bază pentru crearea de noi activități economice și ar putea genera la rândul său noi locuri de muncă. Aceasta poate contribui, totodată, la creșterea atractivității zonelor rurale din punctul de vedere al condițiilor de locuit și locurilor de muncă.

Cel mai slab dezvoltat segment social este cel al agricultorilor și îndeosebi al celor ce dețin mici suprafețe de teren, în mare parte fragmentate în numeroase parcele. Acestea sunt persoanele care au nevoie de noi forme de activități economice, astfel încât să poată suplimenta veniturile foarte modeste pe care le obțin din activitățile agricole.

Nivelul redus educațional, slaba calificare profesională și lipsa aptitudinilor manageriale constituie o barieră serioasă, ce trebuie luată în considerare la inițierea unor programe ce vor permite obținerea de venituri alternative din activitățile neagricole.

Dezvoltarea activităților economice neagricole va crea oportunități de noi slujbe pentru mulți dintre tinerii care, deși locuiesc în prezent în rural, nu intenționează să rămână în acest spațiu, din dorința de a se apropia de alte zone, în general urbane, cu o ofertă mai atractivă de locuri de muncă.

Crearea de activități neagricole va permite diminuarea excedentului de forță de muncă antrenat în activitățile agricole din rural. În general, șomajul

Înregistrat nu include surplusul de forță de muncă din exploatarea agricolă, creând așa-zisul „șomaj ascuns” care este foarte greu de evaluat. Din estimările calculate pe baza datelor de recensământ, a reieșit că, în condițiile în care în exploatarea agricolă individuale s-ar lucra la timp complet, ar rezulta un surplus de forță de muncă de peste 6 milioane persoane, din care, dacă am reduce cele aproximativ 1,8 milioane antrenate în alte activități remunerate în afara exploatarea agricolă, ar rămâne cca 4,2 milioane persoane implicate nejustificat în activitățile agricole de la nivelul exploatarea agricolă.

III.3. Agricultura ecologică – un model de dezvoltare durabilă

Autor: dr. Mirela Rusali

“Agricultura ecologică este atât o metodă de producție care respectă sănătatea oamenilor și a mediului, cât și un model de dezvoltare durabilă în care este valorificată calitatea resurselor comunităților locale, ajutându-le să facă față confruntării competiției globale” (ICEA, Italia). Agricultura practică prin metode ecologice contribuie la creșterea activităților economice cu o importantă valoare adăugată și are o contribuție majoră la sporirea interesului pentru spațiul rural.

Agricultura ecologică certificată reprezintă un sector nou în România. Suprafețele și implicit fermele pe care se aplică metode ecologice de producție au avut o expansiune rapidă după anul 2000, ca urmare a intrării în vigoare a primelor reglementări interne privind sectorul ecologic. Scopul măsurilor care au fost adoptate începând cu anul 2000 a fost dezvoltarea și implementarea legislației privind producția și controlul în domeniul agriculturii ecologice, elaborarea unui sistem aliniat cu indicațiile regulamentelor privind producția agroalimentară ecologică, includerea României pe lista țărilor terțe prin adoptarea regulilor echivalente privind măsurile de producție și control și crearea unei piețe interne pentru produsele ecologice.

În perioada de preaderare, legislația română privind produsele agroalimentare ecologice a parcurs un proces de armonizare cu cerințele UE, pentru a crea cadrul favorabil dezvoltării unui sistem de agricultură ecologică armonizat cu sistemele comunitare.

Deși a avut o tendință de creștere continuă în ultimii ani, agricultura ecologică este un sector încă restrâns în România, pentru dezvoltarea căruia este nevoie de un sprijin politic și financiar substanțiat prin măsuri adecvate pentru dezvoltare având în vedere potențialul său real pentru susținerea dezvoltării durabile a zonelor rurale.

În perioada 2004-2005 stimularea dezvoltării agriculturii ecologice s-a produs prin acordarea de subvenții pentru produsele ecologice peste nivelul

realizat în producția convențională¹. În 2006 s-au operat schimbări importante în sistemul de plăți prin decuplarea lor de la plata pe cantitatea totală și modificarea lor în plăți pe hectar și animal. Diversificarea sistemului de subvenții ecologice și introducerea sprijinului pentru conversie de la agricultura convențională la cea ecologică poate contribui la creșterea numărului de ferme certificate ecologic și la profitabilitatea lor.

Politica Agricolă Comună a UE prevede mecanisme de susținere a producătorilor agricoli prin schemele de plăți directe care se aplică și în România începând cu anul 2007, condiționate de practicarea agriculturii în condițiile respectării normelor de mediu stabilite prin legislația comunitară.

Pentru a determina dezvoltarea competitivității sectorului ecologic, sunt necesare câteva măsuri prioritare care pot avea un impact pozitiv pentru creșterea atât a fermelor certificate cât și a profitabilității lor, printre care: pregătirea profesională a operatorilor din lanțul agroalimentar ecologic; creșterea grupurilor de producători și îmbunătățirea cooperăției în agricultură; diversificarea și extinderea mecanismelor de sprijin pentru operatorii ecologici și, de asemenea, pentru perioada de conversie etc.

III.3.1. Sistemul legislativ și instituțional armonizat în sectorul agriculturii ecologice

Agricultura ecologică este un sistem de producție agricolă care se bazează pe respectarea unor reguli și principii de producție stricte, în conformitate cu legislația comunitară și cu legislația națională aliniată la cerințele și standardele prevăzute.

În perioada de preaderare s-au intensificat pregătirile pentru armonizarea instituțională și juridică, conform acquisului comunitar, adoptându-se acte normative de modificare și completare a legislației în domeniul agriculturii ecologice.

În prezent, în România, baza legală privind produsele agroalimentare ecologice este asigurată prin Ordonanța de Urgență nr. 62/2006, aprobată prin Legea nr. 513 din 29 decembrie 2006, care modifică și completează cadrul legislativ inițial creat în domeniul agriculturii ecologice prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 34/2000, pentru alinierea la legislația comunitară, respectiv Regulamentul Consiliului (CEE) nr. 2092/91 (consolidat în 2004), prin elaborarea unor acte normative referitoare la: principiile și definițiile privind producția ecologică, lista produselor permise în agricultura ecologică, elaborarea bazei de date pentru semințe ecologice și material de înmulțire vegetativ, regulile privind utilizarea siglei specifice produselor ecologice controlate, regulile pentru autorizarea importurilor de produse agroalimentare

¹ Chis et al, 2006.

ecologice din țări și informații privind certificarea, inspecția și controlul operatorilor ecologici.

Producția ecologică este definită legal ca fiind obținerea de produse agroalimentare fără utilizarea produselor chimice de sinteză, în conformitate cu regulile și principiile de producție ecologică stabilite pentru sectorul vegetal și animal și care sunt certificate de un organism de inspecție și certificare înființat în acest scop. Agricultură ecologică nu utilizează fertilizanți și pesticide de sinteză, stimulatori și regulatori de creștere, hormoni, antibiotice și sisteme intensive de creștere a animalelor. Organismele modificate genetic și derivatele lor sunt interzise în agricultura ecologică. Trecerea de la agricultura convențională la cea ecologică se face prin respectarea perioadei de conversie, care în producția vegetală are o durată de 2 ani pentru culturile anuale și 3 ani pentru culturile perene.

Produsele obținute și etichetate astfel încât să informeze cumpărătorul că produsul și/sau, după caz, ingredientele din produs au fost obținute în conformitate cu metode de producție ecologică, sunt: a) produsele agricole vegetale neprocesate, animalele și produsele animaliere neprocesate; b) produsele agricole vegetale și animaliere procesate, destinate consumului uman, preparate din unul sau mai multe ingrediente de origine vegetală și/sau de origine animală; c) furajele, furajele compuse și materiile prime, care nu sunt cuprinse în prima categorie.

Prin Ordonanța de urgență nr. 62/2006 se atribuie MAPDR responsabilitatea pentru acest sector, prin compartimentul de specialitate.

Legislația națională stabilește, de asemenea, o serie de norme în sectorul ecologic prin următoarele acte: Ordinul nr. 317/190 din 11 mai 2006 privind modificarea și completarea anexei la Ordinul ministrului agriculturii, alimentației și pădurilor și al președintelui Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor nr. 417/110/2002 pentru aprobarea regulilor specifice privind etichetarea produselor agroalimentare ecologice; Ordinul nr. 219 din 21.03.2007 pentru stabilirea regulilor privind înregistrarea operatorilor în agricultura ecologică; Ordinul nr. 153 din 3 martie 2006 privind aprobarea componenței Comisiei pentru acreditarea organismelor de inspecție și certificare din sectorul de agricultură ecologică, care desfășoară activități de inspecție și control al operatorilor pe teritoriul României; Ordinul nr. 527 din 13 august 2003 pentru aprobarea regulilor privind sistemul de inspecție și certificare și condițiile de acreditare a organismelor de inspecție și certificare în agricultura ecologică.

III.3.1.1. Sistemul de sprijin al agriculturii ecologice

Având în vedere contribuția majoră a agriculturii ecologice la dezvoltarea durabilă prin capacitatea sa de sporirea biodiversității, protecția mediului și creșterea fertilității solului, producătorii din acest sector sunt sprijiniți prin măsurile de agromediu ale Comisiei Europene. Începând din acest an, în

România producătorii din agricultura ecologică pot beneficia de prime compensatorii pe unitatea de suprafață și pe culturi, în vederea acoperirii pierderilor de venit pe durata perioadei de conversie și pentru producția certificată, prin Planul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR) – submăsura agro-mediul din cadrul Axei 2, din Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR) nerambursabil, în conformitate cu Regulamentul Comisiei (CE) nr.1698/2005.

De asemenea, se acordă sprijin comunitar, în vederea promovării produselor ecologice, prin programe de cofinanțare, cu o finanțare de 50% din partea Comisiei Europene, 20% din partea organizațiilor profesionale și 30% de la bugetul de stat, conform procedurii din Regulamentul Comisiei (CE) nr. 1071/2005.

Planul Național Strategic pentru dezvoltare rurală (PNS) reprezintă documentul-cadru în baza căruia România stabilește politicile și acțiunile de dezvoltare pentru perioada 2007–2013 în domeniile agricol, silvic și economia rurală precum și proiectele de investiții în infrastructură, dezvoltare și renovare a satelor românești. PNS reprezintă baza de implementare a PNADR pentru perioada actuală bugetară, prevăzută pentru primii șase ani de funcționare ca stat membru. Finanțarea se va realiza din Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR), precum și din bugetul național și va avea la dispoziție un quantum total de 9,3 miliarde Euro.

Elaborat în conformitate cu Planul de Acțiune European privind Agricultura Ecologică, PNS pentru dezvoltare rurală în România are în vedere dezvoltarea sectorului agroalimentar ecologic în cadrul Axei 2 – Îmbunătățirea mediului natural în spațiul rural. Măsurile privind agricultura ecologică constituie un instrument important pentru conservarea naturii și revigorarea zonelor rurale. Pentru România aceste aspecte sunt de asemenea importante în având în vedere necesitatea menținerii valorii naturale a terenului agricol și dezvoltării rurale echilibrate. Agricultura ecologică ar putea aduce multiple beneficii de ordin social, economic și de mediu pentru zonele rurale.

Conform cerințelor de condiționare ("cross-compliance") (Titlul II, Capitolul 1, din Regulamentul Consiliului CE nr. 1782/2003), reglementarea aplicării măsurilor de sprijin comunitare impune statelor membre respectarea următoarelor cerințe, introduse de acest sistem:

- Cerințe de reglementare în materie de gestionare (art. 4), prevăzute în anexa III a regulamentului (*vezi Anexe*) sunt stabilite prin legislația comunitară în următoarele domenii: sănătate publică, sănătatea animalelor și a plantelor; mediu; bunăstare animalelor.
- Bune condiții agricole și de mediu (art. 5), din anexa IV a regulamentului (*vezi Anexe*).

Plățile de agro-mediu sunt un instrument cheie al PAC pentru sprijinirea practicilor agricole durabile specifice spațiului rural. Prin această măsură fermierii sunt încurajați să răspundă nevoilor de protecție a mediului de care beneficiază întreaga societate, în scopul promovării agriculturii durabile, conservării biodiversității, protecției resurselor naturale și conservării peisajelor rurale tradiționale.

PNADR elaborat pentru perioada 2007-2013 prevede o măsură sprijin prin plăți compensatorii pentru utilizatorii terenului agricol din România care introduc sau continuă practici agricole compatibile cu protecția și îmbunătățirea mediului, inclusiv a biodiversității, apei, solului și a peisajului rural.

Obiectivul general al acestei măsuri este de a contribui la dezvoltarea durabilă a spațiului rural, pentru îndeplinirea căruia sunt prevăzute 3 tipuri de sub-măsuri adresate: agriculturii ecologice, gospodăririi extensive a pajiștilor și protecției solului și apei (Tabelul III.3.1). Pachetele de finanțare a sub-măsurilor din PNDR corespund obiectivelor specifice spațiului rural românesc de dezvoltarea agriculturii ecologice ca o metodă de producție agricolă care protejează mediul, asigură menținerea biodiversității și a valorii peisagistice a pajiștilor, inclusiv a pajiștilor cu înaltă valoare naturală care sunt amenințate de schimbarea utilizării terenului, intensificarea agriculturii și/sau abandon și îmbunătățirea gospodăririi resurselor de apă și sol de către fermieri, inclusiv în acele zone afectate de procese severe de eroziune a solului sau expuse la pierderea fertilității. Acordarea plăților este condiționată de respectarea cerințelor de mediu prevăzute de regulamentul nr. 1782/2003.

Măsurile de sprijin de agromediu se aplică pe întreg teritoriul României, cu excepția pachetelor din cadrul sub-măsurii 2, care cuprinde un pachet pentru zona din afara zonei montane și un pachet care se adresează zonei montane.

Tabelul III.3.1

Plățile de agro-mediu pe sub-măsuri și pachete de sprijin

Sub-măsuri		Plata (EUR/ha/an)
Sub-măsura 1. Agricultură ecologică		
Pachetul 1.1: Conversia la Agricultură Ecologică Certificată		
Opțiunea 1.1A	Culturi pe teren arabil în conversie*	233
Opțiunea 1.1B	Pajiști permanente în conversie*	101
Opțiunea 1.1C	Culturi legumicole în conversie*	343
Opțiunea 1.1D	Plante aromatice și medicinale în conversie*	220
Opțiunea 1.1E	Culturi perene în conversie*	414
Pachetul 1.2: Menținerea Producției Ecologice Certificate		
Opțiunea 1.2A	Culturi pe teren arabil certificate	205
Opțiunea 1.2B	Pajiști permanente certificate	81
Opțiunea 1.2C	Culturi legumicole certificate	319

Opțiunea 1.2D	Plante aromatice și medicinale certificate	195
Opțiunea 1.2E	Culturi perene certificate	375
Sub-măsura 2: Gospodărirea Extensivă a Pajiștilor		
Pachetul 2.1: Gospodărirea Extensivă a Pajiștilor din afara zonei montane		
Pachetul de baza2.1	Gospodărirea extensivă a pajiștilor din afara zonei montane	134
Opțiunea 2.1A	Limitarea fertilizării	59
Opțiunea 2.1B	Conservarea peisajului rural tradițional	91
Pachetul 2.2: Gospodărirea Extensivă a Pajiștilor din zona montană		
Pachetul de baza2.2	Gospodărirea extensivă a pajistilor din zona montană	194
Opțiunea 2.2A	Limitarea fertilizării	59
Opțiunea 2.2B	Conservarea peisajului rural tradițional	127
Sub-măsura 3: Protecția Apei și a Solului		
Pachetul 3.1:	Culturi Verzi	144
Pachetul 3.2:	Transformarea Terenului Arabil în Pajiști	115

* Un nivel mai mare de plată este prevăzut pentru perioada de conversie în cazul agriculturii ecologice (2 ani maximum pentru culturile anuale și 3 ani maximum pentru culturile perene).

Sursa: Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013.

Plățile de agro-mediu se pot acorda fermierilor sau altor utilizatori de teren agricol (arabil, pășune, fâneață, vii și livezi) care își iau angajamente voluntare de agro-mediu pentru o perioadă de 5 ani de la data acordării primei plăți.

Aceste plăți pot fi acordate și altor utilizatori de terenuri în cazul în care acest lucru este justificat de realizarea obiectivelor de mediu.

Plata de agro-mediu este o sumă fixă și reprezintă o compensație pentru pierderile de venit, costurile adiționale și costurile tranzacționale suportate de fermieri în urma asumării angajamentului. Conform Regulamentului Consiliului (CE) nr. 1698/2005 (*vezi Anexe*), plățile de agro-mediu acoperă acele angajamente care depășesc standardele obligatorii specificate prin Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1782/2003 (Art. 4 și 5 și Anexele III și IV- *vezi Anexe*), la fel ca și cerințele minime, privind Bunele Condiții Agricole și de Mediu (Anexa V) referitoare la aplicarea fertilizanților și a produselor de protecția plantelor și alte cerințe obligatorii din legislația națională și specificate în PNADR, ceea ce înseamnă că cerințele minime nu sunt incluse în calculul plății compensatorii.

În cadrul măsurii mai sunt prevăzute corespunzător obiectivelor de conservarea resurselor genetice din agricultură și conservarea biodiversității, sub-măsuri adiționale de conservarea raselor de animale autohtone amenințate și conservarea livezilor tradiționale, iar în cadrul obiectivelor de conservarea biodiversității și protecția apei și a solului, sub-măsuri adiționale de susținere a

benzilor înierbate și protejarea habitatelor naturale și a speciilor sălbatice, cu implementare în perioada 2009-2010.

Pentru perioada de finanțare actuală din pachetul financiar prevăzut pentru acordarea plăților de agro-mediu se prevede sprijinirea a 53453 de ferme românești, cu o suprafață de 2881943 hectare. Finanțarea se realizează integral din fonduri publice, cu o contribuție națională de 18% și din FEADR de 82%. Cuantumul sprijinului prevăzut pentru plățile de agro-mediu reprezintă 29% din totalul aferent Axei 2.

Acordarea plăților de agro-mediu este complementară sprijinului oferit prin pilonul unu al PAC, precum și cu alte plăți de dezvoltare rurală oferite prin PNDR și interacționează cu măsurile din Axa 1 cu relevanță pentru agro-mediu – sprijinul pentru pregătirea profesională, sistemele de consiliere, modernizarea fermelor și valoarea adăugată produselor primare din agricultură și sectorul forestier. Este necesar ca aceste măsuri să fie combinate, acolo unde este posibil, în scopul sprijinirii dezvoltării complexe a agriculturii ecologice și a sistemelor agricole cu înaltă valoare naturală și extinderii numărului de beneficiari.

În țările în care agricultura ecologică este dezvoltată, există mecanisme complexe de susținere financiară, excepții de la taxe, bonusuri pentru producție și export, plăți directe ș.a.. În acest mod sunt compensate pierderile de producție și costurile adiționale asociate cu producția ecologică.

Analiza eficienței economice și stabilirea de modalități de asigurare a viabilității activităților agricole ecologice și de creștere a profitabilității fermelor ecologice, inclusiv prin subvenții guvernamentale, sunt priorități care, conjugate cu eforturile individuale și de grup la nivel local și cu suportul politic, pot contribui la sprijinirea dezvoltării durabile a zonelor rurale din România.

III.3.1.2. Condiționalități privind susținerea agriculturii de respectarea standardelor europene de agro-mediu

Politica Agricolă Comună a UE prevede mecanisme de susținere a producătorilor agricoli prin schemele de plăți directe care se aplică și în România începând cu anul 2007, condiționate de practicarea agriculturii în condițiile respectării normelor de mediu stabilite prin legislația comunitară. Conform Regulamentului Consiliului (CE) nr. 1782/2003 privind condițiile comune pentru plățile directe aferente diferitelor scheme de sprijin din cadrul PAC, plata integrală a ajutorului direct trebuie condiționată de respectarea normelor în materie de terenuri, de producție și de activitate agricolă. Respectivele norme trebuie să urmărească integrarea, în organizarea comună a pieței, a standardelor de bază în materie de mediu, de siguranță a produselor alimentare, de sănătate și de bunăstare animală, precum și de bune condiții agricole și de mediu.

Alinierea României la standardele europene de agro-mediu (*Good Agricultural and Environment Conditions – GAEC*) este legiferată prin Ordinul

comun nr. 791/1381/2006 din 12 decembrie 2006 (Publicat în Monitorul Oficial al României nr. 1043/29 decembrie 2006, prin care se abrogă Ordinul nr. 446/737/2006) al ministrului agriculturii, pădurilor și dezvoltării rurale și al ministrului mediului și gospodăririi apelor, care definește Bunele Condiții Agricole și de Mediu. Ordinul a fost emis în baza art. 5 din Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1782/2003 (vezi *Anexe*), cu modificările ulterioare, care definește norme comune pentru regimurile de susținere directă în cadrul PAC și stabilește regimuri de susținere în favoarea agricultorilor și a Memorandumul aprobat de Guvern în luna mai 2005, prin care România a decis ca după data aderării la UE să aplice Schema unică de plăți pe suprafață (SAPS).

Respectarea normelor emise prin ordin sunt obligatorii pentru ca, odată ce România a devenit membră a UE, fermierii români să poată beneficia de acordarea plăților directe, atât în cadrul SAPS cât și de plățile naționale complementare (PNDC) din sectoarele zootehnic și vegetal, de plățile pentru culturi energetice și de plățile separate pentru zahăr. Actul normativ stabilește cinci standarde care cuprind, în total, 11 reguli¹ privind bunele condiții agricole și de mediu. Aceste condiții sunt obligatorii pentru toate parcelele agricole din cadrul exploatației, indiferent dacă fermierul solicită sprijin pentru toate parcelele sau numai pentru o parte. Prin OUG nr. 125/2006 sunt stabilite criteriile pentru suprafața fermei agricole, care trebuie să fie de cel puțin 1 hectar, compusă din parcele agricole cel puțin de 0,3 hectare, exceptând viile,

-
- ¹ I. Standarde pentru evitarea eroziunii solului: (1) Pe timpul iernii, terenul arabil trebuie să fie acoperit de culturi de toamnă și/sau să rămână nelucrat după recoltare pe cel puțin 20 la sută din suprafața arabilă totală a fermei; (2) Lucrările solului pe terenul arabil cu panta mai mare de 12 la sută, cultivat cu plante prășitoare, se efectuează de-a lungul curbilor de nivel; (3) Se mențin terasele existente pe terenul agricol la data de 1 ianuarie 2007.
- II. Standarde pentru menținerea conținutului optim de materie organică în sol, prin aplicarea unor practici agricole corespunzătoare: (4) Floarea soarelui nu se cultivă pe aceeași suprafață mai mult de doi ani consecutiv; (5) Arderea miriștilor și a resturilor vegetale pe terenul arabil este permisă numai cu acordul autorității competente pentru protecția mediului.
- III. Standarde pentru menținerea structurii solului : (6) Lucrările solului pe terenul arabil cu panta mai mare de 12 la sută, cultivat cu plante prășitoare, se efectuează de-a lungul curbilor de nivel.
- IV. Standarde pentru menținerea unui nivel minim de întreținere a solului: (7) Nu este permis suprapășunatul pajiștilor permanente; (8) Arderea pajiștilor permanente este permisă numai cu acordul autorității competente pentru protecția mediului; (9) Nu este permisă tăierea arborilor solitari și/sau a grupurilor de arbori de pe terenul arabil; (10) Prevenirea instalării vegetației nedorite pe terenurile arabile, în special pe cele care nu mai sunt exploatate pentru producție.
- V. Standarde pentru menținerea suprafeței existente de pajiști permanente: (11) Menținerea suprafeței de pajiști permanente la nivel național, existente la data de 1 ianuarie 2007.

livezile, hameiul, pepinierele pomicole, pepinierele viticole, arbuștii fructiferi care pot avea suprafața minimă eligibilă de 0,1 hectare.

Controlul respectării acestor norme de către fermieri se face în România prin Sistemul Integrat de Administrare și Control (IACS) gestionat de Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA), conform legislației naționale.

Pentru garantarea îndeplinirii și respectării principiilor și normelor din domeniul agriculturii ecologice prevăzute în legislație românească armonizată, sunt acreditate de către MAPDR, prin departamentul pentru agricultură ecologică¹, organizații independente pentru inspecția și certificarea fermelor și unităților de procesare acreditate ca operatori ecologici pentru efectuarea inspecției și certificarea produselor agroalimentare ecologice pe teritoriul României. În 2006 funcționau 14 agenții de certificare în România. Înainte de certificare, fermierii trebuie să parcurgă o perioadă de conversie în care se implementează principiile ecologice pentru reducerea reziduurilor din sol produse prin utilizarea input-urilor interzise. Având în vedere utilizarea minimă a îngrășămintelor și pesticidelor pe terenul arabil în ultimii 15 ani, producătorilor români le sunt permise derogări pentru perioadele de conversie de la agricultura convențională la cea ecologică, de 1-2 ani, ceea ce constituie un factor potențial de creștere rapidă a sectorului.

Prin Ordonanța de urgență nr. 125 din 21 decembrie 2006, care stabilește pentru România schemele de plăți directe și plăți naționale directe complementare care se acordă în agricultură începând cu anul 2007, sunt stabilite și instituțiile responsabile pentru aplicarea prevederilor. Ordonanța a fost emisă în conformitate cu mecanismele cuprinse în legislația europeană de stabilire a cadrului general de acordare a plăților directe în agricultură – Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1782/2003 cu modificările ulterioare și normele detaliate pentru aplicarea condiționalității, modulării și a sistemului integrat de administrare și control prevăzute prin Regulamentul CE nr. 796/2004 cu modificările și completările ulterioare și Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1290/2005 cu privire la finanțarea politicii agricole comune și Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1698/2005 privind sprijinul acordat pentru dezvoltare rurală, finanțat din Fondul european pentru agricultură și dezvoltare rurală (FEADR) – și cu Tratatul de aderare a României la UE ratificat prin Legea nr. 157/2005.

Prin ordonanța guvernamentală MAPDR este autorizat să gestioneze fondurile europene pentru agricultură și dezvoltare rurală, Fondul European pentru Garantare în Agricultură (FEGA) și Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR), cu respectarea plafoanelor anuale și a angajamentelor bugetare, încheiate sau convenite între Comisia Comunității Europene și Guvernul României, precum și fondurile din bugetul național.

¹ În conformitate cu prevederile OM nr. 527/2003.

Agencia de Plăți și Intervenție pentru Agricultură este instituția responsabilă pentru implementarea schemelor de plăți directe pentru agricultură, având ca sursă de finanțare FEAGA, FEADR, precum și fonduri din bugetul național. Pentru gestionarea fondurilor comunitare și naționale destinate agriculturii pentru plățile directe acordate în sectorul vegetal și pentru control, APIA va utiliza, ca instrument de derulare și gestionare financiară, IACS prin componentele sale Sistemul de identificare a parcelelor agricole și Registrul fermierilor eligibili pentru acordarea sprijinului financiar.

III.3.2. Modele de agricultură ecologică

III.3.2.1 Agricultura ecologică în România

După intrarea în vigoare în anul 2000 a primelor reglementări privind agricultura ecologică, în România a urmat o creștere rapidă a terenului destinat agriculturii ecologice, producțiilor și procesatorilor care au aderat la standardele ecologice. În 2006, 143194 ha, reprezentând 1% din terenul arabil, a fost cultivat ecologic. Printre principalele produse agricole ecologice exportate se numără; produsele vegetale, miere și produse lactate certificate ca fiind ecologice. Consumul produselor ecologice, deși în creștere ușoară, reprezintă încă o fracțiune mică din cheltuielile alimentare ale populației.

Comparativ cu UE, suprafața ecologică a României reprezenta, la nivelul anului 2005, 1,1% din SAU, și respectiv, 1,8% din suprafața ecologică totală a UE-25+România, iar exploatațile agricole ecologice, în număr de 2920 de ferme, ocupau o pondere de 0,2% în totalul exploataților agricole ale UE-25+România¹.

Tabelul III.3.2

Evoluția suprafețelor și a efectivelor de animale în agricultura ecologică

	UM	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Suprafața totală d.c:	ha	17.438	28.800	43.850	57.200	73.800	110.400	143.194
-Cereale	ha	4.000	8.000	12.000	16.000	20.500	22.100	16.310
-Pășuni și plante furajere	ha	9.300	14.000	20.000	24.000	31.300	42.300	51.200
-Oleaginoase și proteice	ha	4.000	6.300	10.000	15.600	20.100	22.614	23.872
-Legume	ha	38	100	700	200	300	440	720
-Fructe(vișine, cireșe, mere)	ha	-	-	50	100	200	432	292

¹ http://www.organic-europe.net/europe_eu/statistics.

	UM	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
-Colectare floră spontană	ha	50	100	300	400	500	17.630	38.700
-Alte culturi	ha	50	300	800	900	900	4.884	12.100
Nr.animele d.c:								
-Vaci lapte	nr.cap.	2.100	5.300	6.500	7.200	7.200	8.100	9.900
-Ovine și caprine	nr.cap.	1700	3700	3.000	3.200	3.200	40.500	86.180
-Găini ouătoare	nr.cap.	-	-	-	2.000	2.700	7.000	4.300

Sursa: M.A.P.D.R, 2007. Comunicări organisme de inspecție și certificare

Tabelul III.3.3

Evoluția producțiilor și exporturilor produselor ecologice

	U.M.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Cantitate totală vegetal d.c:	to	13.502	24.400	32.300	30.400	87.200	131.898	166.574
Cereale d.c:	to	7.200	12.500	16.000	14.400	41.000	55.000	48.441
- Export	to	-	-	-	-	7.100	11.100	18.100
Oleaginoase și proteice d.c:	to	5.500	7.200	11.000	12.480	37.000	45.600	73.082
- Export		-	-	-	-	9.800	12.100	22.100
Legume	to	600	4.000	4.000	2000	3.000	7.200	8.708
Fructe (vișine, cireșe)	to	-	-	200	300	500	1.000	340
Colectare flora spontana d.c :	to	200	400	300	320	4.500	16.748	24.962
- Export	to	-	-	-	-	3800	14.200	-
Alte culturi	to	2	300	800	900	1200	6350	11.041
2. Producția animală d.c								
Lapte de vacă	hl	58.367	63.885	92.747	92.485	92.868	100.000	112.000
Lapte oaie și capră	hl	701	1.740	1.360	1.470	1.800	13.500	15.500
Ouă	mii.buc	-	-	-	500	650	1.820	1.075
3. Produse procesate								
Telemea oaie d.c :	to	18	46	36	45	48	480	520
- Export	to	-	-	-	38	48	180	70
Schweitzer	to	23	23	100	110	116	268	576
- Export	to	-	-	-	-	61	160	22
Cașcaval	to	-	121	250	220	253	330	642

	U.M.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
- Export	to	-	-	-	-	52	210	80
Conserve de legume și fructe	to	-	-	-	-	35	50	42
Miere d.c :	to	10	20	80	110	320	610	1.243
- Export	to	6	12	52	93	210	509	720

Sursa: M.A.P.D.R., 2007. Comunicări organisme de inspecție și certificare.

În perioada 2000-2006 s-a înregistrat o creștere continuă a suprafețelor cultivate ecologic (tabelul III.3.2). Față de 2005, în 2006 suprafața ecologică a crescut cu aproape 30%, o creștere semnificativă având-o suprafețele de pe care s-a colectat flora spontană, de 119,5%, urmate de legume, cu 63,6% și pășuni și plante furajere, cu 21%. În 2006, 3676 fermieri ecologici cultivau 143194 ha, reprezentând 1% din terenul arabil total și, conform obiectivelor ministerului agriculturii, în anul 2007 suprafața acoperită de culturi ecologice va crește la 200.000 ha.

Cea mai mare pondere în suprafața certificată ecologic o ocupă pășunile și plantele furajere și suprafețele cu floră spontană, în 2006 fiind de 35,8% și respectiv, 27%. Printre alte culturi care dețin ponderi importante în suprafața ecologică sunt plantele industriale, oleaginoase și proteice, cu 16,7% și cerealele, în special grâu, porumb, sorg, orz și mei, cu 11,4%.

Producțiile vegetale ecologice au avut o tendință de creștere rapidă în perioada 2000-2006, în ultimul an remarcându-se creșterea cu 60% a producției din culturile oleaginoase și proteice, cu 49% la produsele colectate din flora spontană și cu 21% la legume (Tabelul III.3.3).

De asemenea, sectorul animalelor crescute ecologic a avut o dezvoltare importantă în ultimii 6 ani. O creștere semnificativă a avut-o numărul ovinelor și caprinelor, de la 1700, la 86180, în mod accentuat în ultimii doi ani, dar și al vacilor de lapte și păsărilor, de la, 2100 și 0 respectiv, la 9900 și 4300 (7000 în 2005).

În 2006 s-au obținut 1243 tone de produse apicole ecologice, reprezentând o dublare a producției față de 2005. Creșteri asemănătoare s-au înregistrat și la unele produse lactate procesate, ex.: schweitzer și cașcaval.

În ceea ce privește comerțul extern, dintre produsele ecologice exportate de către România, ponderile cele mai mari le-au avut produsele colectate din flora spontană, de 85% din producție și mierea, care însă a înregistrat o scădere a ponderii în producție, de la 83% în 2005, la 58% în 2006. O situație asemănătoare s-a înregistrat și la produsele lactate, la care exporturile au scăzut: de la 100% în 2004, la 13% în 2006 la telemea și de la peste jumătate din producție, la 4%, la schweitzer, în aceeași perioadă. Exporturile de cașcaval au avut evoluția cea mai fluctuantă, de 21% în 2004, 64% în 2005 și scăzând, de asemenea, la 12% în 2006. În schimb, produsele oleaginoase și

proteice obținute prin metode ecologice au păstrat o proporție relativ constantă în producție, ușor crescătoare, în medie de 27% în aceeași perioadă.

În perioada 2004-2006 din producția vegetală obținută ecologic s-a exportat, în medie 25%, în general, în cantități mari de produse primare având ca destinație piețele UE pentru a fi procesate ulterior. Dintre produsele vegetale ecologice, exporturile de cereale ecologice, au o tendință de creștere, de la 17% în 2004, la 37% în 2006, ca pondere în producție. În 2006 exporturile de miere și brânză ecologică au scăzut foarte mult în 2006, comparativ cu anii anteriori când producțiile au avut ponderi mari în export (Tabelul III.3.3).

Trebuie subliniat faptul că tendința de dezvoltare a sectorului ecologic, prin expansiunea rapidă în perioada 2000-2006, este un indiciu al creșterii interesului fermierilor pentru producția ecologică și constituie un semnal pozitiv privind comportamentul orientat către piață și inovarea din sectorul agricol românesc.

Totuși, una dintre problemele curente cele mai importante cu care se confruntă producătorii ecologici este inabilitatea de a adăuga valoare produselor proprii. Majoritatea importatorilor din UE solicită cantități în partizi mari, în detrimentul procesatorilor români și veniturilor marginale ale producătorilor.

Cu toate acestea, pe piața internă sectorul produselor lactate a cunoscut o evoluție pozitivă privind procesarea produselor ecologice. De exemplu, Dornalactate, cel mai mare procesator în acest sector, colectează în prezent lapte ecologic de la 1800 mici ferme ecologice; Camilact, a optat să lucreze numai în sectorul ecologic și are contracte cu 600 ferme. Creșterea producției ecologice pentru trei produse cu cerere mare - ementhal, cașcaval și telemea – subliniază tendința pozitivă. De la 41 tone din produse menționate pe care le produceau procesatorii în 2000, în 2005 producția a urcat la 1078 tone¹.

În ce privește consumul, deși producția agricultura ecologică a înregistrat creșteri importante, consumatorii români au manifestat un interes scăzut pentru cumpărarea produselor ecologice, consumul acestora reprezentând mult sub 1% din totalul produselor alimentare cumpărate. Lipsa de cerere internă poate avea următoarele explicații: în primul rând, prețurile mai ridicate care caracterizează produsele ecologice și veniturile medii scăzute ale populației care nu permit decât unui număr mic de oameni să opteze pentru produse considerate mai sănătoase; apoi, conștientizarea minimă a efectelor benefice ale agriculturii ecologice, pentru fermieri, pentru sănătatea oamenilor și pentru mediu, contribuie, de asemenea, la reducerea vânzărilor; dar și faptul că selecția și disponibilitatea produselor este extrem de limitată, cu numai o mică fracțiune din numărul de magazine care desfac produse ecologice cu sigla "ae" care indică certificarea ca produs provenit din agricultura ecologică. Totuși, unele companii, ca Inedit, au început să profite de creșterea veniturilor unor

¹ USDA, 2006.

segmente de populație. Prin procesarea soiei ecologice în tofu, lapte din soia și produse similare, au putut să țintescă populația cu venituri mari, în special prin magazine care comercializează alimente dietetice, majoritatea aflate București (*idem nota de subsol 15*).

Comerțul cu carne produsă ecologic prezintă unele restricții. Datorită cerințelor fito-sanitare pentru export stabilite la nivel comunitar, numai 20% din producția românească de carne ecologică poate fi vândută în UE. Până acum, s-a manifestat un interes intern minim pentru subvenționarea cărnii ecologice, producătorii neprimind în mod special subvenții la preț pentru creșterea animalelor prin metode ecologice. Ca urmare, carnea ecologică nu se diferențiază în mod frecvent de carnea obținută prin metode convenționale de producție.

De asemenea, comercializarea pe alte piețe externe, cum este SUA, întâlnește anumite obstacole. Deși unele companii au exprimat interesul pentru vânzarea de produse ecologice pe piața americană, certificarea prin Programul Național pentru Agricultură Ecologică al departamentului de specialitate din SUA este adesea privită ca fiind prohibitivă prin costurile mari pe care le comportă. Cerința programului menționat, pentru o perioadă strictă de conversie, de trei ani, reprezintă un obstacol semnificativ, în condițiile în care cele mai multe legi ale UE prevăd pentru certificarea producătorilor într-o perioadă mult mai redusă, de cel puțin un an. Totodată, lipsa documentării privind normele americane în domeniu la nivelul agențiilor de certificare și al fermierilor induce costuri de conformare. Totuși, cererea pe piața americană pentru semințe certificate ca fiind ecologice, îngrășăminte și substanțe chimice poate constitui o oportunitate pentru noi schimburi comerciale dintre România și SUA, în condițiile unei dezvoltări a schimburilor comerciale pe această relație (*idem nota de subsol 15*).

MAPDR a stabilit ca obiective cultivarea unei suprafețe ecologice de 200000 ha (1,34% din terenul agricol) pentru anul 2007 și, de 400000 ha (2,7% din terenul agricol), până în 2010.

Strategia Națională pentru Export subliniază potențialul intern pentru producția ecologică, ca unul dintre domeniile competitive ale României. În prezent, agricultura ecologică se clasifică pe locul al doilea între grupele de produse cu cea mai mare prioritate pentru export. În consecință, se așteaptă o mai mare susținere politică prin sprijinul bugetar direct destinat producției ecologice decât s-a manifestat până acum.

Finanțările prin programul de sprijin al UE pentru pre-aderare pentru dezvoltarea rurală (SAPARD) au jucat un rol mai mare în încurajarea agricultorilor pentru trecerea la practici ecologice. Totuși, aceste fonduri, ca și cele prevăzute de PAC pentru dezvoltare rurală începând cu ianuarie 2007, sunt privite, în general, ca fiind mai mult în favoarea exploatațiilor mari decât pentru cele mici care predomină în România, din cauza criteriilor de eligibilitate, privind dimensiunea minimă a exploatațiilor și limitele asupra

fragmentării terenului exploatății, care exclud micii producători de la obținerea majorității plăților.

Pe de altă parte, înființarea de noi afaceri în domeniul ecologic necesită un capital inițial pe care, în general, îl pot avea numai operatorii mari, cu o capacitate financiară ca să permită dezvoltarea unei asemenea activități economice. Fondurile private pot juca un rol semnificativ în crearea unui sector agroalimentar (incluzând facilitățile de procesare) ecologic competitiv, de scară mare.

III.3.2.2 Agricultură ecologică în EU-25

Agricultura ecologică a cunoscut o expansiune continuă în multe țări, ca și în UE.

Pe baza celor mai recente statistici disponibile, analiza situației actuale a sectorului ecologic european relevă anumite caracteristici pentru statele membre ale UE-25¹:

- Ponderea suprafeței ecologice totale în suprafața agricolă utilizată (SAU) a UE-25 a atins un prag, fiind relativ stabilă în perioada 2002-2005 în jurul valorii de 4%. Austria deține cea mai mare pondere a suprafeței agricole acoperite de culturi ecologice în SAU, de 11% în anul 2005.

- Italia deține aproape 18% din suprafața ecologică totală a UE-25. Cehia are cea mai mare pondere, de peste 4%, printre țările care au aderat la UE în 2004.

- În UE, cea mai mare parte a operatorilor ecologici sunt producători, ponderea lor fiind de 87% în anul 2005.

- Tendința de creștere a culturilor ecologice și a operatorilor din domeniu este scăzută în țările UE-15. Totuși, există mari diferențe între statele membre, cele din sud prezentând un mai mare dinamism față de cele nordice.

- Culturile ecologice cu cea mai mare pondere în agricultura ecologică, în afară de pășuni și fânețe, sunt culturile anuale. Culturile permanente dețin o pondere semnificativă în totalul culturilor ecologice în țările sudice.

- Dimensiunea medie a fermelor agricole ecologice este, în general, mai mare decât dimensiunea medie a fermelor agricole totale.

- În unele state membre sectorul ecologic este considerabil dezvoltat în domeniul creșterii animalelor, în special privind ovinele și bovinele. Totuși, evoluția creșterii ecologice a animalelor este incertă, datele disponibile fiind inconsistente pentru prezentarea tendințelor sectorului.

¹ Analiza a avut ca sursă cele mai recente date existente furnizate de Eurostat – „Statistics in focus”, la nivelul anului 2005. Comparațiile s-au realizat în limita datelor disponibile existente pe țări, mai puțin Estonia. Statisticile Eurostat înainte de 1 ianuarie 2007 privind agricultura ecologică nu au inclus Bulgaria și România.

- *Suprafața ecologică*

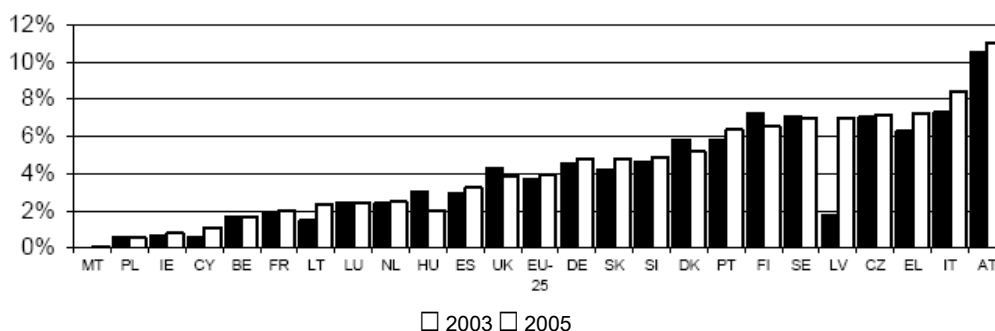
Suprafața ecologică totală include suprafețele culturilor ecologice integral convertite și în curs de conversie. În UE-25, ponderea suprafeței ecologice totale, în suprafața agricolă utilizată (SAU) a avut o ușoară tendință de creștere în anul 2005 față de 2003, de la 3,7% la 4%.

Graficul III.3.1 indică situația pe țări a suprafeței ecologice ca pondere în SAU. În Austria suprafețele acoperite de culturi ecologice au avut cea mai mare pondere în SAU, de 11% și o tendință de creștere. De asemenea, Italia prezintă un dinamism al culturilor ecologice, în 2005 ponderea suprafeței respective în SAU fiind de 8%. Totuși, în statele nordice suprafața ecologică prezintă o ușoară tendință de scădere, astfel că în Danemarca ponderea în SAU a scăzut de la 5,8% la 5,2%, în Finlanda de la 7,2% la 6,5%, iar în Suedia de la 7,1% la 7%.

Privind ponderea în suprafața agricolă ecologică totală a UE-25 a suprafeței totale acoperită cu culturi ecologice a fiecărui stat membru (Graficul III.3.2), în 2005, Italia ocupa primul loc, cu un procent de aproape 18%, urmată de Germania și Spania cu câte aproape 14% și Anglia cu 10%.

Grafic III.3.1

Ponderea suprafeței ecologice în SAU (%), 2003/2005

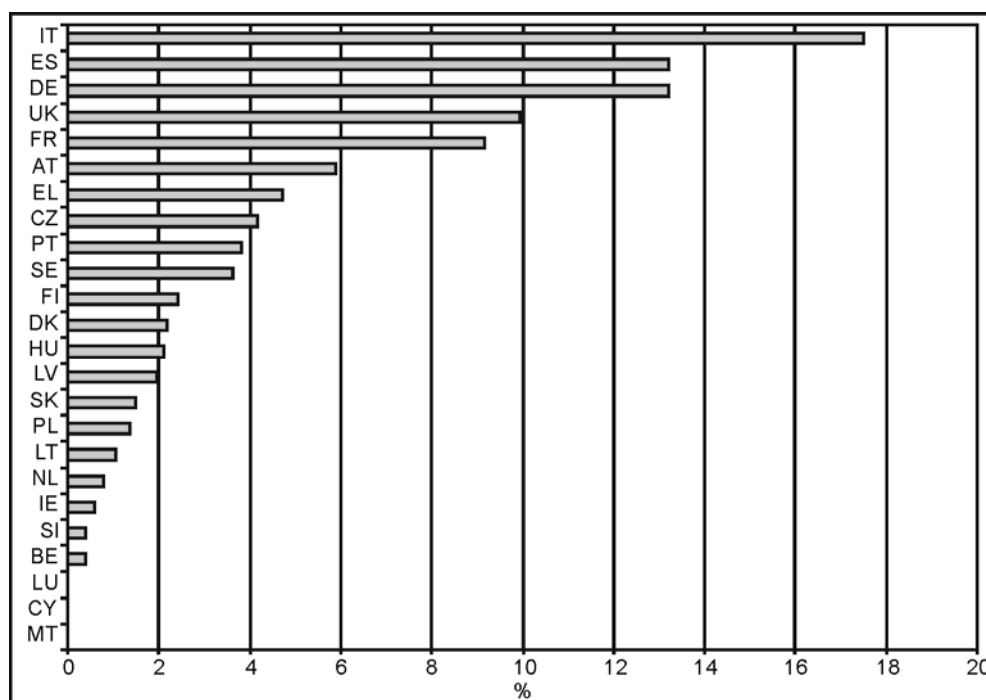
Notă1: În 2003 pentru CY, LV, LT, MT, SI s-au folosit date din 2004; În 2005 pentru LU și PL s-au folosit date din 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

¹ Abrevieri: Austria (AT), Belgia (BE), Cehia (CZ), Cipru (CY), Danemarca (DK), Franța (FR), Finlanda (FI), Germania (DE), Grecia (EL), Irlanda (IE), Italia (IT), Letonia (LV), Lituania (LT), Luxemburg (LU), Malta (MT), Olanda (NL), Polonia (PL), Portugalia (PT), Slovacia (SK), Slovenia (SI), Spania (ES), Suedia (SE), Anglia (UK), Ungaria (HU).

Grafic III.3.2

**Pondere suprafeței ecologice, pe țări,
în suprafața ecologică a UE-25,
2005**

Notă: LU, PL 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Se remarcă, de asemenea, Austria, cu 6%, Grecia, cu 5% și Portugalia și Suedia, cu câte 4%. Cehia este țara cu cea mai mare pondere în suprafața agricolă ecologică totală a UE-25 (4,2%) printre cele 10 state membre care au aderat la UE în anul 2004; cele 10 state dețineau în 2005 o pondere de 12,5% în suprafața ecologică a UE-25.

Ratele de creștere a suprafeței acoperite de culturile ecologice, între 2004 și 2005 (Tabelul III.3.4) sunt foarte ridicate în Malta și Letonia. Irlanda, Grecia, Spania, Italia, Cipru, Lituania și Slovacia au înregistrat variații pozitive de creștere de peste 10%. Belgia, Cehia, Danemarca, Ungaria, Finlanda și Anglia au înregistrat descreșteri ale suprafețelor ecologice în această perioadă.

Tabel III.3.4

**Suprafața ecologică pe țările UE-25 în 2005 și variații
în perioada 2004-2005**

	Suprafața ecologică în 2005 (ha)	Variație 2004-2005 (%)
BE	22994	-3%
CZ	254982	-3%
DK	134129	-13%
DE	807406	5%
IE	34912	19%
EL	288737	16%
ES	807569	10%
FR	560838	5%
IT	1069462	12%
CY	1698	96%
LV	118612	354%
LT	64544	75%
LU	3158	:
HU	128576	-3%
MT	14	1300%
NL	48765	1%
AT	360369	5%
PL	82730	:
PT	233458	8%
SI	23499	4%
SK	90206	76%
FI	147587	-9%
SE	222268	1%
UK	608952	-12%
UE-25	6115465	6%

Notă: LU, PL , 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

- *Structura suprafeței ecologice*

Producția ecologică reală provine din suprafețe integral convertite, iar perioadele de conversie la agricultura ecologică sunt stabilite prin regulament. Totuși, situația suprafețelor în curs de conversie oferă o imagine a potențialului sectorului ecologic în viitor.

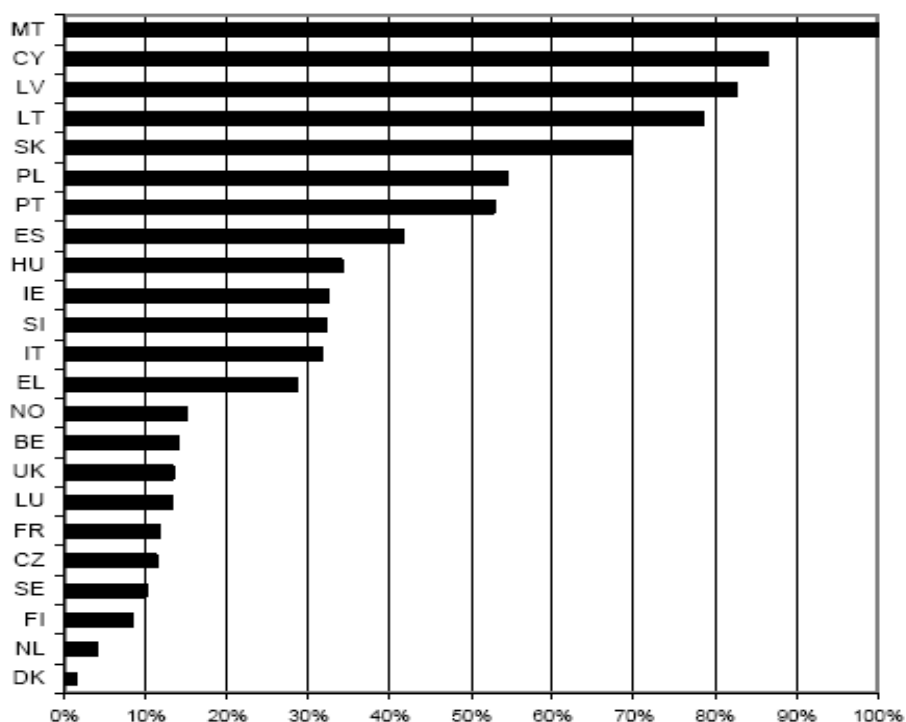
Pentru țările pentru care s-au obținut date, diferențele privind potențiala creștere a producțiilor ecologice sunt notabile, ponderea suprafeței în curs de conversie în suprafața ecologică totală a UE-25 avînd o largă variație, de la 1% la 100% (Grafic III.3.3).

Unele țări ca Cipru, Letonia, Lituania, Malta, Slovacia, au un potențial semnificativ, avînd în 2005 suprafețe în curs de conversie în proporție de 70%-100%. În grupa de mijloc, cu o pondere de 30% a suprafețelor în curs de conversie, se găsesc Irlanda, Grecia, Italia, Ungaria, și Slovenia.

Mai mult de o treime din statele membre au un potențial limitat de creștere a sectorului ecologic, ponderea suprafețelor în curs de conversie fiind sub 15%. Danemarca constituie un caz extrem, cu o pondere a suprafeței în curs de conversie de numai 1,4%

Grafic III.3.3

Ponderea suprafeței în curs de conversie în suprafața ecologică totală, UE-25, în 2005

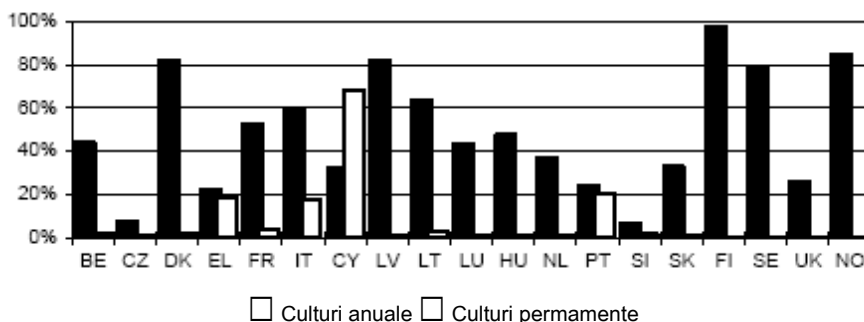
Notă: FR, LU, PL 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Culturile ecologice se clasifică în trei categorii principale: culturi anuale, culturi permanente și pășuni și fânețe. Țările membre ale UE-25 în care se înregistrează suprafețe semnificative pentru producerea culturilor ecologice permanente sunt Grecia, Franța, Italia, Cipru și Portugalia (Grafic III.3.4). Datorită climei favorabile din aceste țări se cultivă, în principal, pomi fructiferi, măslini și viță de vie. Totuși, numai în Cipru care deține un procent mai ridicat privind culturile permanente, ponderea culturilor anuale și a celor permanente este foarte apropiată, de 20% din suprafața integral convertită la agricultură ecologică. Pe de altă parte, țările cu cea mai pondere a culturilor anuale, de peste 80%, sunt Danemarca, Finlanda și Letonia.

Grafic III.3.4

Ponderea suprafeței culturilor ecologice anuale și permanente în suprafața ecologică convertită, pe țări ale UE-25, în 2005

Notă: CZ, FR, CY, LU, HU, SI 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Cerealele și furajele verzi sunt principalele culturi ecologice anuale (Tabel III.3.5) în toate țările pentru care sunt disponibile date. La culturile industriale, în special floarea-soarelui, cea mai mare pondere s-a înregistrat în Ungaria, de 20%.

Tabel III.3.5

Ponderea principalelor culturi anuale în suprafața convertită a culturilor anuale ecologice, 2005

	Culturi anuale (ha) = 100	Cereale, inclusiv orez	Legume proaspete	Furaje verzi	Culturi industriale	Alt teren arabil
BE	8704	26%	4%	66%	0%	4%
CZ	16085	66%	1%	20%	3%	10%
DK	108695	34%	1%	57%	1%	7%
EL	45397	75%	1%	19%	3%	2%

	Culturi anuale (ha) = 100	Cereale, inclusiv orez	Legume proaspete	Furaje verzi	Culturi industriale	Alt teren arabil
FR	247807	31%	3%	41%	7%	18%
IT	434481	37%	3%	52%	4%	4%
CY	35	29%	6%	11%	14%	40%
LV	16984	22%	0%	74%	1%	3%
LT	8820	72%	1%	3%	0%	24%
LU	1187	44%	1%	42%	1%	12%
HU	36102	51%	2%	19%	20%	8%
NL	17502	28%	14%	21%	2%	35%
PT	26790	93%	2%	0%	2%	3%
SI	1036	42%	6%	40%	5%	7%
SK	8961	50%	2%	28%	10%	10%
FI	132459	35%	0%	46%	2%	17%
SE	140075	38%	1%	53%	2%	6%
UK	138806	26%	7%	61%	1%	5%

Notă: CZ, FR, CY, LU, HU, SI 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

- *Pășunile și fânețele*

Ponderea mare a pășunilor și fânețelor în suprafața ecologică convertită indică o importanță semnificativă pentru sectorul ecologic.

În tabelul III.3.6, cifrele indică statele membre în care această categorie este reprezentativă: de exemplu, Cehia și Slovacia, ale căror ponderi ating peste 90%.

Tabel III.3.6

Ponderea pășunilor și fânețelor în suprafața ecologică convertită, 2005

	Suprafața ecologică convertită (ha)	Ponderea pășunilor și fânețelor (inclusiv teren neutilizat)
BE	19764	54%
CZ	226209	92%
DK	132283	16%
EL	206205	59%
FR	468476	43%
IT	731537	23%
CY	230	0%
LV	20691	17%

	Suprafața ecologică convertită (ha)	Ponderea pășunilor și fânețelor (inclusiv teren neutilizat)
LT	13905	34%
LU	2741	55%
HU	75834	51%
NL	46877	62%
PT	110370	56%
SI	15985	93%
SK	27247	66%
FI	135223	1%
SE	179535	22%
UK	527836	73%

Notă: FR, LU, HU 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Pe de altă parte, aceste culturi sunt nesemnificative în Cyprus și Finlanda. În celealte state membre se înregistrează o suprafață ecologică convertită considerabilă acoperită de pășuni și fânețe, care nu reprezintă producție agricolă.

Se remarcă Italia, care are cea mai mare suprafață ecologică convertită integral, care este acoperită în proporție de 23% cu pășuni și fânețe, iar Anglia, are peste 70%. Acest tip de suprafață este în cea mai mare parte utilizată pentru obținerea hranei animalelor.

- *Operatorii ecologici în UE-25*

Operatorii ecologici sunt definiți conform Regulamentului Consiliului (EEC) nr. 2092/91, care stabilește cerințele pentru produsele agroalimentare obținute prin metode ecologice de producție din sectorul vegetal și animal, definite prin regulament, și reglementează etichetarea, procesarea, inspecția și marketingul respectivelor produse în Comunitate și importul produselor ecologice din state terțe. Sunt definite trei categorii de operatori – producători, procesatori și importatori – respectiv, persoane fizice sau juridice care produc, prelucreează sau importă produse ecologice dintr-un stat terț în vederea comercializării. În categoria producătorilor, sunt incluși fermierii ecologici care operează în exploatații agricole implicate în producerea, împachetarea și etichetarea produselor ecologice proprii obținute în condițiile regulamentului. În domeniul procesării sunt cuprinse toate activitățile de prelucrare a produselor ecologice (inclusiv tăieri și măcelărie) și împachetare și etichetare a produselor considerate a fi procesate.

În UE, cea mai mare parte a operatorilor ecologici sunt producători, ponderea lor fiind de 87% în anul 2005 (Tabel III.3.7). Modelul operatorilor ecologici corespunde cu cel al suprafeței agricole ecologice, evidențiind obținerea produselor vegetale și animale la primul nivel al filierei agroalimentare, la nivel de fermă, ca fiind principala activitate a operatorilor ecologici.

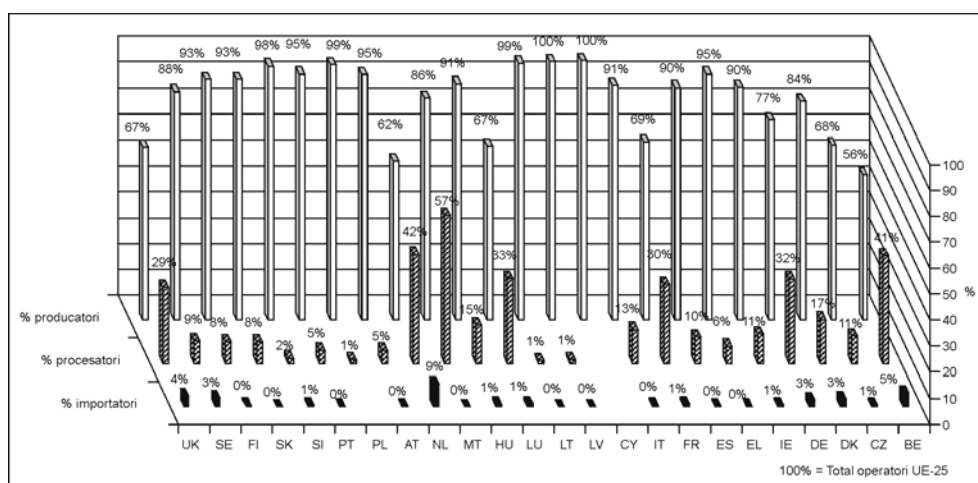
Tabel III.3.7
Structura operatorilor ecologici în UE-25, în 2005 și evoluții 2004-2005

	Operatori		Producători		Procesatori		Importatori	
	Nr. 2005	Variație 2004-2005	Nr. 2005	Variație 2004-2005	Nr. 2005	Variație 2004-2005	Nr. 2005	Variație 2004-2005
UE-15	168524	9,7%	144767	9,9%	27379	7,0%	1881	16,8%
UE-25	182305	13,4%	157852	11,1%	27951	7,1%	1916	17,0%

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Pe baza datelor disponibile, în mod particular acest lucru este reprezentat în Cehia, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Polonia, Slovenia și Slovacia, unde numărul producătorilor depășește cu mult pe cel al procesatorilor. Procesatorii ecologici predomină în Belgia și Olanda, în proporție de 42% și în Germania, Franța și Luxemburg, cu o pondere de 30% (Grafic III.3.5).

Grafic III.3.5
Tipologia operatorilor ecologici în statele UE-25, în 2005

Notă: HU 2004; CY, PL total 2004 estimat; FR importatori 2004, total 2005 estimat.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Importanța procesatorilor indică un grad mai mare de dezvoltare a producției și marketingului produselor ecologice în țările respective.

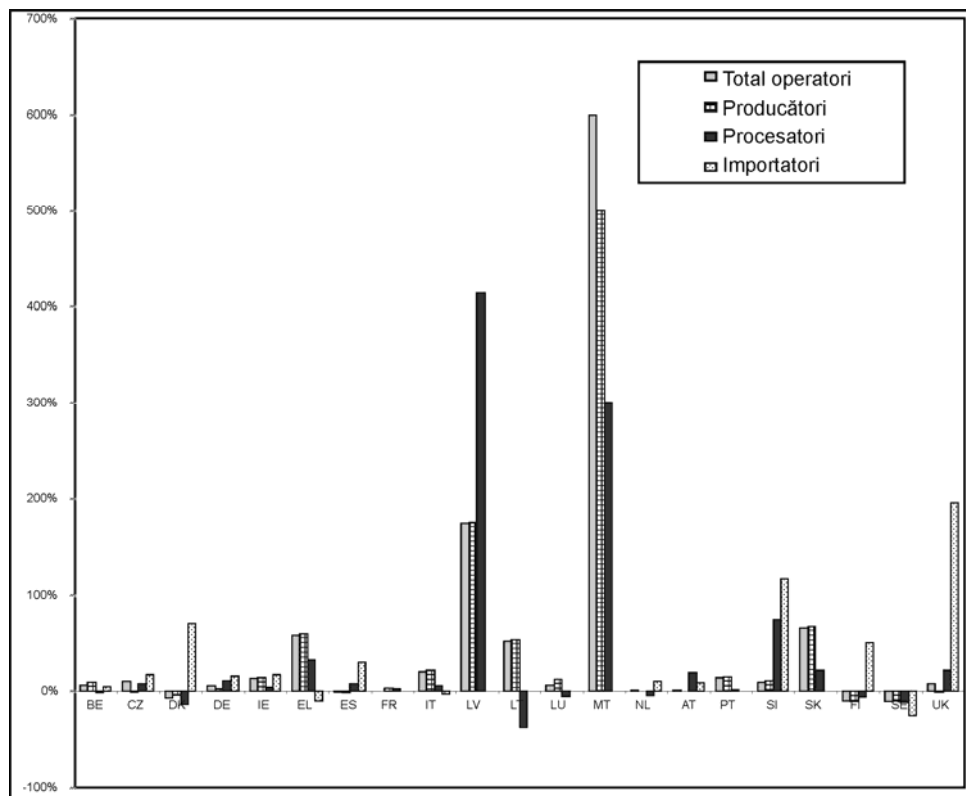
Privind evoluția numărului total de operatori ecologici, în statele nordice aceștia sunt în scădere, iar în celelalte state, tendința a fost de creștere, în special în Slovacia, Grecia, Lituania și Italia, în timp ce în state ca Malta și Letonia, creșterile au semnificative, în mod deosebit a producătorilor. (Grafic III.3.6). Pe de altă parte, sunt evidențiate creșteri importante ale importatorilor din Anglia și Slovenia, dar și în Danemarca și Suedia.

În Tabelul III.3.8, cifrele indică o scădere a fermierilor ecologici în statele nordice, numărul operatorilor care părăsesc activitățile ecologice fiind mult mai mare decât cel al operatorilor care au înființat noi afaceri în domeniul agriculturii ecologice.

În limita statisticilor disponibile, cea mai mare pondere a operatorilor noi în totalul operatorilor ecologici se înregistrează în Letonia, Malta, Slovacia și Grecia. În alte țări ca Olanda și Austria structura operatorilor este mai echilibrată, în timp ce în celelalte state operatorii noi predomină, dar nu atât de accentuat ca în statele menționate.

Grafic III.3.6

Evoluția operatorilor ecologici, pe țări ale UE-25, în perioada 2004-2005

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Tabel III.3.8

Structura operatorilor ecologici în UE-25, pe țări, în 2005

	BE	CZ	DK	DE	IE	EL	ES	FR	IT	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	SI	SK	FI	SE	UK
Nr. operatori noi la sfârșitul anului	1282	1234	3597	22032	1066	15556	17509	16546	49469	2883	1817	110	1898	7	2238	21455	3815	1660	1758	210	4782	4809	6413
Nr. operatori noi	136	229	252	2479	144	7284	:	:	12060	1845	:	17		6	152	625	:	199	402	117	155	128	1197
Nr. operatori retrași	64	118	530	1356	24	1613	:	:	3948	12	:	11		0	130	405	:	0	219	34	697	725	731
<i>Pondere operatori noi în total (%)</i>	<i>11</i>	<i>19</i>	<i>7</i>	<i>11</i>	<i>14</i>	<i>47</i>	<i>:</i>	<i>:</i>	<i>24</i>	<i>64</i>	<i>:</i>	<i>15</i>		<i>86</i>	<i>7</i>	<i>3</i>	<i>:</i>	<i>12</i>	<i>23</i>	<i>56</i>	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>19</i>

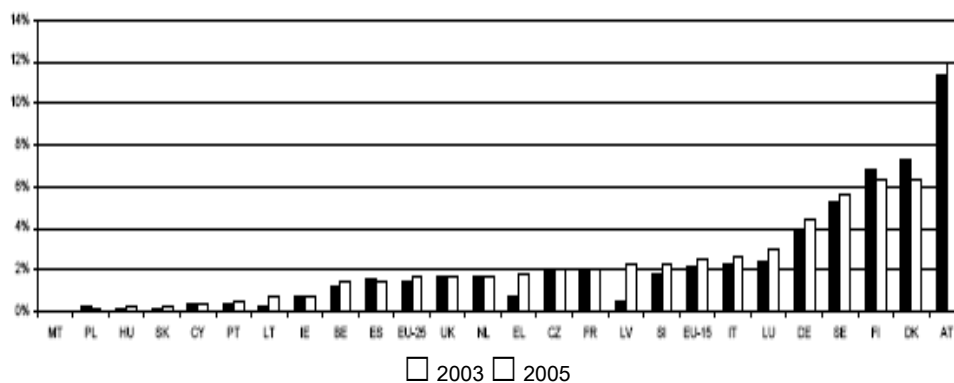
Notă: HU, PL 2004; FR importatori 2004, total 2005 estimat.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Producătorii ecologici ocupă 1,6% din totalul exploatațiilor agricole din UE-25. Cele mai multe state prezintă o tendință de creștere a ponderii producătorilor ecologici în totalul fermelor agricole, asemănătoare suprefețelor acoperite de culturi ecologice (Grafic III.3.7). În timp ce Austria, cu 12%, a înregistrat cea mai mare pondere în 2005, proporțiile sunt descreșcătoare în Danemarca, Finlanda și Spania. Ponderi scăzute sunt prezente în Letonia și Slovenia, de 2% și cele mai mici valori corespund Poloniei, Ungariei și Slovaciei care dețin ponderi mai mici de 0,3%.

Grafic III.3.7

Ponderea fermelor ecologice în total ferme agricole, pe țări ale UE-25, în 2003-2005

Notă: Ferme ecologice 2003: CY, PL 2004; Date pentru 2005: CY, HU, PL 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

Tabelul III.3.9 prezintă situația exploatațiilor agricole ecologice în comparație cu exploatațiile agricole totale din țările UE-25, după dimensiunea lor medie.

În analiză trebuie luați în considerare anumiți factori, și anume, că anchetele structurale europene măsoară SAU cu includerea suprafețelor agricole necultivate și exclud fermele foarte mici (<1ESU) care cuprind un număr important de fermieri și, pe de altă parte, că statisticile privind fermele ecologice cuprind numai suprafețele acoperite de culturi agricole și includ toate exploatațiile de diferite dimensiuni.

Totuși, în general, toate țările membre, exceptând Danemarca și Luxemburg, prezintă dimensiuni mai mari ale fermelor ecologice decât cele agricole. Se remarcă în mod special țările cu cele mai mari valori pentru dimensiunea medie a fermei ecologice, ca fiind Cehia și Slovacia, urmate de Portugalia, Anglia și Ungaria.

Regulamentul privind agricultura ecologică în UE conține cerințe speciale pentru certificarea animalelor ecologice, impunând o suprafață minimă pe tip de animal. Având în vedere aceste caracteristici, dimensiunea mai mare a

fermelor ecologice indică o mai bună eficiență economică din venituri marginale de scară crescătoare odată cu dimensiunea.

Tabel III.3.9
Dimensiunea medie a fermelor agricole și ecologice, pe țări ale UE-25, în 2005

	Ferme ecologice (ha/fermă)	Ferme agricole (ha/fermă)
BE	31,9	26,9
CZ	305,4	84,2
DK	44,2	53,7
DE	47,4	43,7
IE	36,5	31,8
EL	19,5	4,8
ES	51,5	23,0
FR	49,2	48,6
IT	23,8	7,4
CY	5,5	3,4
LV	41,3	13,2
LT	35,8	11,0
LU	47,8	52,7
HU	76,8	6,0
MT	2,3	0,9
NL	35,4	23,5
AT	17,7	19,1
PL	22,0	6,0
PT	148,0	11,4
SI	13,6	6,3
SK	462,6	27,4
FI	33,3	32,1
SE	52,4	42,1
UK	142,1	55,6
UE-15	37,0	21,4
UE-25	38,7	16,0

Notă: Ferme ecologice CY, LU, HU, PL 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

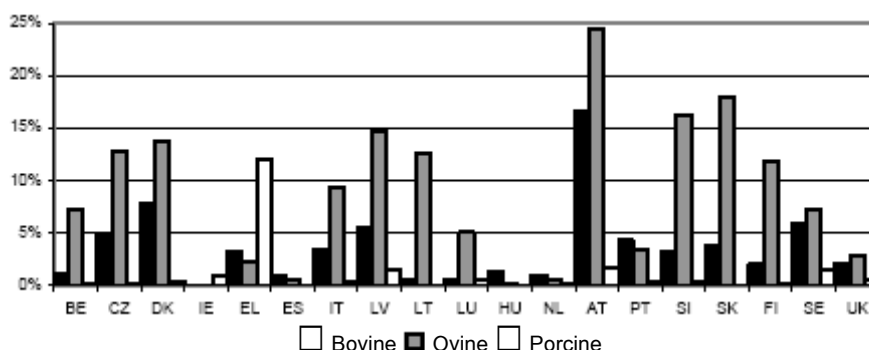
- *Sectorul creșterii animalelor*

Ponderea unor specii crescute prin metode ecologice, dintre care, bovine, ovine și porcine – în producția totală corespunzătoare sectorului indică faptul

că unele state membre produc o cantitate considerabilă de animale ecologice și că ovinele sunt preferate în domeniul ecologic în aproape toate statele (Grafic III.3.8).

Grafic III.3.8

Ponderea bovinelor, ovinelor și porcinelor în sectorul ecologic animal (nr. capete), pe țări ale UE-25, în 2005

Notă: Sectorul ecologic animal: HU 2004, LU 2002; SE bovine 2004.

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

În Austria, aproximativ 24% dintre ovine sunt crescute prin metode ecologice. Bovinele ecologice sunt în număr semnificativ și în Austria, cu ponderea de 17%, și în Cehia, Danemarca, Letonia și Suedia reprezintă peste 5%. Grecia este singura țară cu un procent ridicat de porcine ecologice, de 13% din producția totală de porcine. Sectorul animalelor crescute prin metode ecologice are o evoluția diferită în statele membre UE în funcție de specie, după cum se prezintă în tabelul III.3.10.

Tabelul III.3.10

Sectorul animal, 2005 și evoluție 2004-2005

	Sectorul animal (nr. capete) 2005			Variații 2004-2005 (%)		
	Bovine	Porcine	Ovine	Bovine	Porcine	Ovine
BE	30116	8090	10636	-6%	-3%	50%
CZ	67956	3108	24230	-32%	129%	-23%
DK	122760	53541	11609	-2%	-8%	-1%
IE	21950	700	38000	:	:	:
EL	22900	126003	218293	55%	353%	63%
ES	56701	10665	137831	6%	26%	-4%
IT	222516	31338	738737	3%	18%	48%
LV	21439	6580	6109	114%	217%	210%

	Sectorul animal (nr. capete) 2005			Variații 2004-2005 (%)		
	Bovine	Porcine	Ovine	Bovine	Porcine	Ovine
LT	3843	70	3658	-42%	-16%	-3%
NL	36269	26200	9340	4%	-10%	-8%
AT	333826	52170	79551	1%	6%	0%
PT	62218	6763	124408	14%	-30%	8%
SI	14539	1966	21071	11%	59%	17%
SK	20133	206	57830	58%	565%	114%
FI	19048	3046	9948	6%	19%	132%
SE	91515	27299	34700	:	23%	-9%
UK	214276	29995	691000	7%	-46%	0%

Sursa: EUROSTAT, „Statistics in Focus”.

În timp ce, după numărul de capete, bovinele și porcinele au scăzut în Belgia, de la 6% și respectiv 3% în perioada 2004-2005, numărul ovinelor a crescut cu 50%. În Cehia numărul procinelor a fost mai mult decât dublu, în timp ce bovinele și ovinele au pierdut populațiile în proporții considerabile, de 32 și 23%.

III.3.3. Unele concluzii

Agricultura ecologică poate avea o contribuție importantă la dezvoltarea durabilă a zonelor rurale, atât datorită condițiilor favorabile din România pentru producția ecologică, în special în zonele montane, cât și în contextul european, datorită potențialei piețe de desfacere pe care o reprezintă țările membre în care cererea pentru produse certificate ecologic este în creștere. Agricultura ecologică reprezintă o cale de diversificare ocupațională în mediul rural, în general, și o alternativă de sporire a veniturilor pentru agricultura practică în exploatarea individuală de mici dimensiuni.

În plus, față de standardele și criteriile prevăzute de normele juridice care trebuie îndeplinite, direcționarea în prezent a produselor ecologice către export este restricționată de anumiți factori, precum: lipsa piețelor locale pentru produse ecologice, prețurile mai mari pentru aceste produse și veniturile interne scăzute, lipsa informațiilor la consumatori și educația privind calitatea și avantajele produselor ecologice.

Experiența UE a arătat că este importantă nu numai compatibilitatea producției agricole cu mediul, dar și profitabilitatea. Din studiile de specialitate care analizează eficiența sistemelor de producție relativ la protecția mediului reiese necesitatea ca schemele de sprijin pentru agricultura ecologică să reprezinte garanții economice reale pentru producătorii ecologici comparativ cu agricultorii convenționali.

III.4. Complementarități în abordarea strategică a dezvoltării durabile a agriculturii și spațiului rural în România și UE

Autor: dr. Mirela Rusali

III.4.1. Linii directoare strategice ale UE pentru politica de dezvoltare rurală

III.4.1.1 Cadrul contextual al PAC pentru dezvoltarea rurală

PAC este o componentă de bază a UE și politica sa comună de cea mai mare anvergură, reprezentând de departe partea cea mai mare a acquis-ului comunitar în termeni juridici reprezentând 45% din bugetul UE. Agricultură continuă să fie cel mai mare utilizator de resurse funciare din mediul rural precum și factorul determinant cheie al calității mediului rural și a mediului înconjurător. Importanța și relevanța PAC a sporit odată cu extinderea UE și având în vedere importanța semnificativă economică, socială și privind mediul înconjurător a agriculturii și dezvoltării rurale în noile state membre.

Actuala PAC, prin mecanismele de finanțare prevăzute într-un cadru unic, promovează îmbunătățirea capacității politicilor agricole și de dezvoltare rurală, pentru a se asigura o mai bună convergență între interesele agricultorilor, consumatorilor contribuabililor, autorităților publice, cu rezultatele economice, sociale și asupra mediului.

Prin pilonul 2 pentru dezvoltare rurală, PAC vine în sprijinul numeroaselor zone rurale din Europa care întâmpină probleme majore economice, sociale și de mediu, având în vedere că agricultura și dezvoltarea rurală joacă un rol cheie în prevenirea depopulării și abandonării terenurilor în multe zone, în special, în zonele rurale defavorizate.

Principiile directoare privind contribuția PAC la strategia de la Lisabona, în domeniul susținerii piețelor agricole și a dezvoltării rurale, au fost stabilite de Consiliul European la Göteborg în 2001 și confirmate prin concluziile Strategiei de la Lisabona de la Salonic în iunie 2003. Acest lucru a reprezentat baza recentelor reforme ale PAC precum și a propunerilor pentru noile perspective financiare.

“O puternică performanță economică trebuie să meargă mână în mână cu utilizarea durabilă a resurselor naturale și gestionarea deșeurilor, menținând biodiversitatea, conservând ecosistemele și evitând fenomenul de deșertificare. Pentru a face față acestor provocări, Consiliul European este de acord ca Politica Agricolă Comună și dezvoltarea sa în viitor trebuie să aibă printre obiectivele sale contribuția la realizarea unei dezvoltări durabile prin
--

creșterea accentului pus pe încurajarea obținerii de produse sănătoase, de calitate superioară, pe metode de producție durabile în ceea ce privește mediul înconjurător, incluzând agricultura ecologică, materii prime regenerabile și protecția biodiversității”. Concluziile Președinției, Consiliul European, Göteborg 2001.

Pentru a realiza aceste obiective în mod cât mai eficient și simplificat, Comisia a propus să se includă politicile de piață și politicile rurale sub același titlu în cadrul propunerilor sale pentru noile *perspective financiare*¹. Acest document explicitează angajamentul pentru îndeplinirea obiectivelor de la Lisabona, iar principiile directe stabilite la Göteborg rămân la fel de valabile astăzi ca și în anul 2001.

III.4.1.2 Dezvoltarea rurală și strategia de la Lisabona

Atunci când se examinează concluziile de la Lisabona și ale Consiliului Göteborg obiectivul general pentru UE pe termen mediu spre lung este realizarea “*creșterii și ocupării durabile*” ca reacție la necesitățile economice, sociale și de mediu și la provocările la care trebuie să facă față Europa.

Cu peste jumătate din populație care locuiește în mediul rural și mai mult de 90% din suprafața UE caracterizată ca aparținând spațiului rural (după definiția OCDE), PAC și dezvoltarea rurală contribuie în cea mai mare măsură la creșterea competitivității și dezvoltarea durabilă.

Reforma PAC din 2003 a pregătit condițiile pentru ca sectorul agricol al UE să se elibereze de limitările specifice producției și să se orienteze către piață. Noua politică de dezvoltare rurală pentru perioada 2007–2013 oferă instrumentele necesare acestui proces și contribuie la realizarea obiectivului „*economie competitivă bazată pe cunoaștere*” pentru sectorul agroalimentar al UE, care reprezintă o parte importantă a economiei UE (aproximativ 15 mil. locuri de muncă pentru sectorul agricol și alimentară în UE-25). Doar o agricultură dinamică, bine ancorată în mediul rural din UE va putea, ca parte a sectorului agroalimentar, să răspundă necesităților de dezvoltare durabilă socială și de mediu.

Noua politică de dezvoltare rurală își îndreaptă atenția asupra a trei domenii cheie: economia agroalimentară, mediul înconjurător și economia și populația rurală. Noua generație a strategiilor și programelor de dezvoltare rurală trebuie să se centreze pe o axă a competitivității pentru agricultură, alimentație și silvicultură, o axă a managementului resurselor de teren/mediu înconjurător și o axă a calității vieții/diversificării în mediul rural.

În cadrul Axei 1, privind competitivitatea agriculturii, va fi disponibilă o gamă largă de măsuri care vizează capitalul uman și fizic în sectorul agricol și

¹ COM (2004) 101 final

alimentar, prin promovarea transferului de cunoștințe și inovației și producția de calitate. Axa 2, privind managementul resurselor de teren și mediu înconjurător, cuprinde măsuri de asigurarea protecției și îmbunătățirii bazei de resurse naturale din spațiul rural european, în timp ce Axa 3 contribuie la consolidarea în sens mai larg a interdependențelor socio-economice dintre agricultură și silvicultură și mediul rural.

O a patra axă orizontală bazată pe experiența programului LEADER introduce posibilitatea guvernării inovative prin parteneriatele locale bazate pe decizii și strategii pentru dezvoltarea rurală, de jos în sus.

Exemple de sinergii între axele politicii de dezvoltare rurală care conduc la creștere durabilă și ocuparea durabilă a forței de muncă

Axa 1 (competitivitate) – Axa 2 (managementul resurselor de teren/mediu înconjurător)

Utilizarea măsurilor din cadrul Axei 1 pentru îmbunătățirea potențialului uman (instruire, informare, transfer de cunoștințe) pentru întărirea practicilor de management al resurselor de teren prietenoase față de mediul înconjurător care pot fi susținute în cadrul axei 2 (ex. agro-mediul, managementul agricol al siturilor Natura 2000). Un sector agricol sănătos și competitiv depinde pe termen lung de managementul durabil al bazei sale de resurse naturale (sol, apă, aer, biodiversitate).

Axa 2 (managementul resurselor de teren/mediu înconjurător) – Axa 3 (calitatea vieții/diversificare)

Practicile de management durabil al resurselor de teren sprijinite în cadrul axei 2 (de exemplu menținerea agriculturii extensive în zonele defavorizate cu înaltă valoare naturală sau combinația conservarea naturii/biodiversității și agricultura în cadrul siturilor Natura 2000) contribuie la menținerea atractivității zonelor rurale (oferind în același timp un venit suplimentar pentru fermieri pentru servicii necomerciale) și creează o platformă pentru alte activități din cadrul economiei rurale (turism, produse locale, meserii, recreare, timp liber, sport, etc.) care contribuie la creștere și ocupare a forței de muncă, în special în sectorul terțiar.

Axa 4 (Programul LEADER)

Suținerea financiară în cadrul axei 4 oferă posibilitatea, în contextul unei strategii de dezvoltare locală bazată pe necesitățile și oportunitățile locale, de a combina toate cele trei aspecte, competitivitate, mediu înconjurător și calitatea

vieții/diversificare în cadrul unor abordări integrate care să îi implice pe fermieri și pe alți actori rurali, de exemplu, în proiecte de protejare și îmbunătățire a moștenirii culturale și naturale locale, creșterea gradului de conștientizare în legătură cu problemele mediului înconjurător, și activități de investiții și promovare în domeniul produselor specializate și turismului. Încurajarea legăturilor între agricultură și silvicultură și economia locală contribuie la diversificarea bazei economice și întărirea țesutului socio-economic al zonei rurale respective.

Provocarea va consta în crearea unei maxime sinergii între dimensiunile economice, de mediu și sociale în elaborarea noii generații de strategii și programe de dezvoltare rurală.

III.4.1.3 Convergența cu Pilonul 1 și Strategia de la Lisabona

PAC s-a aflat într-un proces de reformă de la începutul anilor 1990, când atenția s-a îndreptat în special asupra creșterii competitivității produselor agricole prin reducerea prețurilor instituționale și compensarea acestor reduceri prin introducerea sistemului de plăți directe. Pasul următor decisiv, prin reforma din anul 2003, prin decuplarea susținerii directe și realinierea PAC la preocupări legate de consumatori, a reprezentat etapă cheie spre o PAC mai competitivă, mai orientată spre piață și mai durabilă. O contribuție fundamentală la procesul de îndeplinire a obiectivelor de la Lisabona o reprezintă noua viziune a PAC, care o înlocuiește pe cea veche. Fundamentarea acestei abordări prin efectele pozitive prevăzute este structurată în continuare pe principalele obiective urmărite de actuala politică:

- **Îmbunătățirea competitivității internaționale**

La începutul anilor 1990, Uniunea Europeană a trecut de la o politică de susținere a prețurilor și de control al ofertei la îmbunătățirea competitivității interne și externe a agriculturii sale, acest proces de reformă continuând încă, așa cum o dovedește recentul acord din anul 2003.

Experiența de până acum privind trecerea de la susținerea prețurilor la plățile directe în cadrul sectoarelor reformate a fost pozitivă: s-a îmbunătățit echilibrul piețelor, consumatorii au beneficiat de prețuri mai scăzute, iar veniturile agricole s-au dezvoltat în mod favorabil.

Plățile directe au reprezentat un element esențial al procesului de reformă. O eliminare bruscă a sprijinului ar fi amenințat stabilitatea economică și socială a multor regiuni intermediare și periferice, în care activitatea agricolă este încă importantă și ar putea atrage după sine riscuri serioase privind mediul înconjurător (de exemplu, pierderea habitatelor seminaturale, a peisajelor agricole tradiționale etc.). Prin urmare sistemul plăților directe permite sectorului agricol să se ajusteze unui mediu nou mai competitiv, fără a implica disfuncții majore.

- **Decuplarea permite o orientare crescută spre piață**

Reformele Agendei 1992 și 2000 au însemnat că în multe sectoare intervenția pieței a fost din ce în ce mai mult limitată la un rol de plasă de siguranță iar stimulentele producției au fost reduse în mod considerabil prin trecerea de la susținerea plăților la sistemul plăților directe. Dar aceste plăți rămân parțial legate de anumite tipuri de producție sau utilizare a factorilor de producție. Acest lucru a făcut ca fermierii să reacționeze cu dificultate la noile condiții și oportunități, menținând în același timp nivelul veniturilor lor. Reforma PAC din 2003 prin urmare a introdus sistemul de decuplare a plăților directe.

Acest lucru va îmbunătăți orientarea generală către piață a agriculturii, și va permite fermierilor să beneficieze pe deplin de oportunitățile legate de piață. Mai mult, eficiența transferului plății directe ca susținere a venitului va spori, ceea ce ar trebui să conducă la o îmbunătățire a situației veniturilor fermierilor. Decuplarea plăților de producție contribuie la integrarea cu politica de mediu prin înlăturarea stimulentele legate de producție, care produc daune potențiale mediului înconjurător. În condițiile noului sistem, multe produse agricole inovatoare și derivate nu mai sunt dezavantajate în comparație cu produsele care au beneficiat de susținere specifică.

- **Alinierea politicii agricole cu așteptările consumatorilor**

Pentru consumatori, reforma PAC a reprezentat un important pas înainte pentru integrarea preocupărilor legate de siguranța alimentelor, calitatea alimentelor și de sănătatea și bunăstarea animalelor. Decuplarea îi va încuraja pe fermieri să reacționeze la semnalele pieței generate de cererea consumatorilor și mai puțin de stimulente legate de cantitate. Includerea siguranței alimentelor și sănătății și bunăstării animalelor în cadrul condiționării legate de cerințele de mediu și a controlului financiar al fermelor vor conduce la o mai mare transparență și vor contribui la sporirea încrederii consumatorilor. Focalizarea sprijinului financiar asupra calității producției și standardelor îmbunătățite îi va ajuta pe fermieri să reacționeze mai bine la cererea consumatorilor.

Reforma va avea, de asemenea, rezultate pozitive pentru industria alimentară reducând costurile materiilor prime în anumite sectoare. Încurajarea fermierilor în direcția unei orientări sporite către piață și a concentrării asupra calității producției va facilita accesul procesatorilor la produse adaptate propriilor nevoi. Beneficiile încrederii consumatorilor în standarde mai bune privind siguranța și calitatea produselor se vor resimți de-a lungul întregului lanț alimentar.

- **Funcționarea PAC în direcția strategiei de la Lisabona**

Reforma din 2003 a pus la punct o legislație care să îi determine pe fermieri să se concentreze asupra propriei afaceri și pune accentul pe orientarea către

piață, mai curând decât pe susținerea pieței. Reforma înlătură multe din stimulentele negative din cadrul vechii PAC. Totuși, cadrul trebuie pus la punct și făcut să funcționeze în practică. O abordare mai antreprenorială va necesita o schimbare a culturii și obiceiurilor legate de muncă din cadrul multor organizații precum și susținere și încurajare de natură politică. Acest lucru va rămâne o provocare majoră în anii ce vor urma. Din acest motiv, va spori importanța instrumentelor de dezvoltare rurală.

Acest proces va continua în sectoarele care au rămas în afara razei de acțiune a reformei PAC (sectorul zahărului) sau care e posibil să necesite schimbări suplimentare (vinul, fructele și legumele) în conformitate cu principiile reformei PAC din 2003 și obiectivele de la Lisabona.

III.4.2. Transpunerea priorităților comunitare și stabilirea priorităților naționale

Strategia națională pentru dezvoltare rurală în România, elaborată pentru perioada 2007-2013, are ca document de bază Planul Național Strategic¹, întocmit baza analizei situației actuale din zonele rurale. Obiectivele strategiei și conformitatea cu alte politici naționale, precum și cu prioritățile UE (Lisabona și Göteborg) pe de o parte și cu Liniile Directoare Strategice Comune (LDS), pe de altă parte, sunt prezentate în cele ce urmează.

Politica de dezvoltare rurală a României reprezintă al doilea Pilon al PAC, este sprijinită prin FEADR și este concepută să însoțească politica de sprijin a PAC prin Pilonul 1, care urmărește să asigure un venit de bază pentru agricultori. Pilonul 2 sprijină dezvoltarea sectoarelor agricol și forestier, conservarea și protecția terenurilor, a naturii și mediului și îmbunătățirea calității vieții în zonele rurale. Sprijinul acordat prin FEADR reprezintă implementarea politicilor de bază ale UE, inclusiv a Strategiei de la Lisabona și a Declarației de la Göteborg privind dezvoltarea durabilă.

Din anul 2007, România este membru al UE și este în proces de integrare în structurile pieței comunitare. Restructurarea, modernizarea și dezvoltarea sectorului agroalimentar, precum și a sectorului forestier și de procesare a lemnului presupun o mare provocare în vederea creșterii competitivității acestora. Astfel, sunt necesare eforturi în vederea integrării instrumentelor PAC ale UE cu politicile naționale și cu alte fonduri structurale pentru a putea utiliza toate resursele disponibile și a coordona aceste instrumente în beneficiul dezvoltării rurale din România.

Până la sfârșitul anului 2006, fermierii români au beneficiat de sprijin prin programe naționale (Programul „Fermierul”, „Renta Viageră”) și prin Programul SAPARD cofinanțat de UE. În vederea continuării dezvoltării economice, de

¹ PNS, 2007.

mediu și sociale durabile a zonelor rurale din România și a deschiderii spre comerțul exterior și în special în relațiile cu țările membre ale UE, strategia de dezvoltare rurală a României, trebuie să se concentreze pe creșterea competitivității, concomitent cu luarea în considerare a necesității protecției naturii, mediului, terenului și a resurselor de apă în zonele rurale.

Obiectivele generale ale strategiei naționale de dezvoltare rurală sunt: creșterea dinamismului economic al zonelor rurale din România, inclusiv dezvoltarea durabilă a sectorului agricol și forestier; conservarea și îmbunătățirea mediului natural; creșterea dinamismului social și a calității vieții în zonele rurale. Obiectivele strategiei sunt în concordanță cu Regulamentul (CE) nr. 1698/2005, precum și cu LDS comunitare.

Obiectivele generale sunt împărțite în obiective strategice, care reflectă, atât situația economică locală și regională a zonelor rurale, cât și viitoarele confruntări.

Alocările financiare aferente obiectivelor strategice, cuprinse în planul financiar (vezi Anexa 1) sunt distribuite după cum urmează:

- Până la 45% din sprijinul financiar al FEADR va fi alocat pentru dezvoltarea competitivității sectoarelor agricol și forestier (Axa 1), pentru: îmbunătățirea competențelor agricultorilor și a persoanelor care își desfășoară activitatea în sectorul agroalimentar și forestier, ceea ce va permite un management mai eficient al exploatațiilor agricole și forestiere; îmbunătățirea competitivității exploatațiilor comerciale și de semisubzistență; restructurarea și modernizarea sectoarelor de procesare și comercializare pentru produsele agricole și forestiere.

Realizarea obiectivelor Axei 1 va permite o evoluție treptată spre competitivitate a sectoarelor agricol, forestier, de procesare agroalimentară și a lemnului, luând în considerare oportunitățile pieței comune și deschiderea către piața mondială.

Ca urmare, se vor produce schimbări importante în sectorului agricol, pe de o parte prin dezvoltarea fermelor de semi-subzistență, care produc pentru autoconsum și pentru piață, în ferme familiale comerciale iar pe de altă parte, prin modernizarea agriculturii comerciale, care este reprezentată de fermele familiale și de întreprinderile mari.

În cadrul Axei 1, privind sectorul agricol, măsurile orientate către sprijinirea transformării fermelor de semisubzistență în exploatații familiale, care furnizează produse către piață vor fi elaborate într-o manieră care să permită încurajarea, în special, a agricultorilor și proprietarilor de păduri, utilizării unor metode de exploatare a terenului care să contribuie la conservarea mediului natural și a peisajului, precum și la protejarea și îmbunătățirea resurselor naturale.

Procesul de modernizare a sectoarelor agroalimentar și forestier va fi continuat prin adaptarea la standardele UE, inclusiv la cerințele sanitar-

veterinare și de mediu, precum și de modernizarea capacităților de procesare. O atenție deosebită, va fi acordată pregătirii profesionale și organizării, modernizării și adaptării producției la cerințele pieței, cu accent pe calitate, îmbunătățirea protecției mediului, producției de energie regenerabilă, siguranței locului de muncă. Mai mult decât atât, obiectivul va fi o mai bună poziționare a întreprinderilor mici și mijlocii, în vederea creșterii valorii adăugate a produselor locale. În final, sectorul agroalimentar va fi dezvoltat prin introducerea progresului tehnic, prin utilizarea energiei regenerabile și a inovațiilor prin investiții în capitalul fizic al întreprinderilor. Astfel, calitatea produselor va crește, vor fi introduse tehnologii nepoluante, care să asigure calitatea alimentelor și, în special, a produselor tradiționale și ecologice.

- Până la 25% din mijloacele financiare ale FEADR vor fi alocate pentru îmbunătățirea mediului în zonele rurale, prin utilizarea durabilă a terenului agricol și forestier (Axa 2), obiectivele vizate fiind: asigurarea unei utilizări continue a terenului agricol; conservarea și îmbunătățirea stării resurselor naturale și a habitatelor; promovarea unui management durabil al terenului forestier.

Realizarea obiectivelor Axei 2 vizează asigurarea durabilității între activitatea economică și socială în zonele rurale și condițiile de mediu și a habitatelor prin remunerarea serviciilor de mediu furnizate de agricultură și prin compensarea pierderilor de venit din activitatea agricolă produse de condițiile de producție nefavorabile.

Prin Axa 2, se urmărește ca procesul accelerat de modernizare a agriculturii (specific perioadei post-aderare) să nu fie în detrimentul conservării mediului. Accentul se va pune pe zonele defavorizate, care vor beneficia de compensații financiare, pentru menținerea utilizării continue a terenurilor agricole, ca un factor de conservare a peisajului și mediului. De asemenea, foarte important este și sprijinul acordat pentru utilizarea practicilor agricole care promovează biodiversitatea, protecția apei, solului și aerului. În cadrul axei vor fi încurajate măsuri care au scopul de a crește valoarea de mediu a terenurilor agricole, prin împăduriri care vizează susținerea luptei împotriva schimbărilor climatice și prevenirea dezastrelor la nivel național, (inundații, secetă) și îmbunătățirea condițiilor de mediu, precum și plăți Natura 2000.

- Până la 30% din mijloacele financiare ale FEADR vor fi alocate pentru dezvoltarea calității vieții în mediul rural și diversificarea economiei rurale (Axa 3). Obiectivele sunt: menținerea și dezvoltarea activităților economice care au ca obiectiv creșterea gradului de ocupare; creșterea atractivității zonelor rurale; dezvoltarea abilităților și stimularea conștientizării actorilor locali cu privire la importanța guvernării locale.

Măsurile finanțate prin Axa 3 vor oferi condițiile corespunzătoare pentru revitalizarea mediului de afaceri neagricol, dezvoltarea infrastructurii rurale și a oportunităților de pregătire profesională. Creșterea valorii sociale și turistice a

zonei rurale va fi asigurată prin valorificarea tradițiilor materiale și spirituale din aceste zone.

- Până la 2,5% din mijloacele financiare ale FEADR vor fi alocate pentru demararea și funcționarea inițiativelor locale prin LEADER (Axa 4), pentru promovarea potențialului endogen al teritoriilor și îmbunătățirea guvernării locale.

Prin realizarea acestor obiective strategice se vizează sprijinirea mobilizării populației rurale și îmbunătățirea diversității locale în vederea creșterii atractivității zonelor rurale. Acest echilibru general extinde echilibrul financiar stabilit între competitivitatea sectorului primar și ameliorarea mediului pe baza planificării anterioare, pentru perioada 2000-2006 și reflectă progresul acțiunilor în vederea diversificării economiei rurale și a calității vieții.

III.4.3. Convergența obiectivelor de dezvoltare rurală în România cu LDS comunitare

Îmbinarea LDS comunitare cu obiectivele Strategiei de dezvoltare rurală a României, prevăzute în PNS, permite identificarea domeniilor de intervenție specifice prin FEADR în România și asigurarea echilibrului între cele 4 axe ale pilonului 2 al PAC, din diagrama:

	Linii directoare comunitare			
	Axa 1	Axa 2	Axa 3	Axa 4
	Transfer de cunoștințe; Modernizare, inovație, calitate	Biodiversitate conservarea / dezvoltarea zonelor cu întâltă valoare naturală și a peisajelor agricole tradiționale; Apă; Schimbări climatice	Crearea de locuri de muncă; Condiții pentru creștere economică	Îmbunătățirea guvernării; Dezvoltarea potențialului endogen
Obiectivele dezvoltării rurale în România	Domenii de intervenție specifice FEADR în România (sub-obiective)			
Modernizarea, dezvoltarea și structurarea instrumentelor	Restructurarea și dezvoltarea producției agricole și	Conservarea și dezvoltarea pădurii	Dezvoltarea multifuncționalității economice a zonelor rurale	Desfășurarea unor acțiuni care să

de producție în vederea îmbunătățirii competitivității	silvice Restructurarea și dezvoltarea industriilor agroalimentare și a industriei lemnului			corespundă acestor obiective în cadrul strategiilor locale de dezvoltare
Îmbunătățirea capitalului uman	Îmbunătățirea competențelor profesionale și a capacităților de management ale exploatanților agricoli și forestieri		Formarea actorilor rurali	
Consolidarea mediului necesar dezvoltării activităților economice			Dezvoltarea infrastructurilor și a serviciilor (pentru întreprinderi)	
Asigurarea unui management durabil al resurselor	Sensibilizare cu privire la managementul durabil prin acțiuni de formare; Luarea în considerare a exigențelor de mediu în cazul investițiilor pentru modernizare	Dezvoltarea practicilor de management durabil al terenurilor agricole și forestiere		
Punerea în valoare a patrimoniului natural			Valorizarea patrimoniului natural	
Mentținerea populației în zonele dificile		Asigurarea unei ocupări echilibrate a teritoriului		
Îmbunătățirea calității vieții în spațiul rural			Dezvoltarea infrastructurilor și a serviciilor pentru populație;	

			Conservarea și valorizarea patrimoniului cultural și arhitectural	
Elaborarea unor strategii locale de dezvoltare			Îmbunătățirea capacității de implementare a strategiilor locale de dezvoltare	Implementare a unor strategii locale de dezvoltare
Repartizarea indicativă a resurselor	45%	25%	30%	2,5 %

Sursa: PNS, 2007.

III.4.3.1 Conformitatea cu strategiile Lisabona și Göteborg

Politica dezvoltării rurale cofinanțată de UE se va integra în Strategia Lisabona, prin contribuția la redresarea competitivității europene, prin creșterea potențialului economic pe baza unei productivități sporite și a consolidării coeziunii sociale, prin accentuarea cu precădere a cunoașterii, inovației și a dezvoltării capitalului uman și fizic.

Prin sprijinirea investițiilor în modernizare și inovație, va fi îmbunătățită productivitatea sectoarelor primar și de prelucrare. Prin încurajarea sprijinului alocat înființării de micro-întreprinderi și servicii, condiționalitatea coeziunii sociale a PNS va fi consolidată prin creșterea economică și crearea de locuri de muncă. Prin sprijinirea schimbărilor structurale în zonele rurale, agenții economici care activează în sectorul primar, secundar sau terțiar vor beneficia de o dezvoltare a competențelor umane prin politica de investiții și instruire. Astfel, politica de dezvoltare rurală va sprijini creșterea economică și crearea de locuri de muncă pe baza unei competitivități sporite, valorificării resurselor umane și dezvoltării durabile, așa cum s-a stabilit la Lisabona în 2000, la Göteborg în 2001 și așa cum s-a reconfirmat la Consiliul European de la Bruxelles din martie 2005.

Strategia de dezvoltare rurală și obiectivele generale ale acesteia sunt în conformitate cu obiectivele de la Göteborg, în special prin faptul că sprijină activitățile din zonele defavorizate, încurajează investițiile în protecția mediului, prevede conformitatea cu standardele europene și încurajează investițiile în sisteme durabile de management al ferme și în sectorul de prelucrare. De asemenea, strategia va asigura crearea de locuri de muncă, cu precădere în sectorul de prelucrare, precum și în alte activități economice alternative care vor contribui la dezvoltarea durabilă a zonelor rurale.

III.3.3.2 Complementaritatea cu Pilonul 1 al PAC

În conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 1698/2005, sprijinul acordat prin intermediul PNDR nu poate fi aplicat măsurilor prevăzute de PAC, în special pentru instrumentele ce fac parte din Organizația Comună de Piață (OCP).

Mai mult, măsurile sprijinite prin OCP ca, de exemplu, identificarea proiectelor și a celor destinate combaterii îmbolnăvirii animalelor și promovării produselor agricole nu sunt eligibile pentru sprijinul acordat prin Plan.

Noile state membre au libertatea într-o mare măsură să urmărească în continuare obiectivele agricole specifice atunci când stabilesc condițiile suplimentare pentru plăți compensatorii. Totuși, aceste obiective naționale nu trebuie să vină în contradicție cu PAC.

Alte legături dintre plăți acordate prin PNDR și OCP includ posibilitatea alocării unor fonduri din PNDR (respectiv 20% anual sau 25%, 20% și 15% în următorii ani) către măsura privind plățile complementare. Maximum sumei suplimentate este stipulat în Tratatul de aderare.

În funcție de gradul de absorbție al fondurilor SAPARD, de aria SAPS, ca și de obiectivele PAC, se va stabili nivelul *top up*-ului.

În ceea ce privește măsura privind grupurile de producători agricoli, există o legătură cu grupurile de producători sprijiniți prin OCP. Se presupune că sprijinul acordat pentru 5 ani prin PNDR va da posibilitatea potențialelor grupuri de producători eligibili pentru viitorul sprijin acordat prin OCP, după profilul producției, să înceapă o activitate sau să-și extindă producția.

III.3.3.3 Complementaritatea sprijinului prin FEADR cu alte instrumente de finanțare comunitare

În procesul de stabilire a priorităților de sprijin pentru dezvoltarea zonelor rurale din România, asigurarea complementarității acestui sprijin oferit prin FEADR și Fondurile Structurale, este fundamentală pentru asigurarea eficienței intervențiilor.

Asigurarea complementarității dintre FEADR și fondurile structurale are în vedere, pe de o parte, asigurarea acoperirii teritoriale din punct de vedere al tipurilor de acțiuni și al potențialilor beneficiari, iar pe de altă parte, se are în vedere asigurarea sistemului cel mai eficient de implementare care va conduce la o mai bună administrare și absorbție a fondurilor și, în final, la o dezvoltare rurală echilibrată și durabilă.

În acest sens atât obiectivele operaționale din această strategie, cât și din strategiile programelor operaționale contribuie la prioritățile comunitare orizontale în ceea ce privește egalitatea de șanse, dezvoltarea durabilă și societatea informațională.

- Complementaritatea obiectivelor de sprijin comunitar

Obiectivele politicii de coeziune finanțate prin FEDER¹ și FSE² vizează dezvoltarea unei Uniuni Europene mai dinamice și mai competitive. În acest sens politica de coeziune, economică și socială va contribui prin: convergența statelor și a regiunilor prin modernizarea diversificarea structurii economice și sociale; competitivitate regională și muncă prin creșterea competitivității și atractivității regiunilor; cooperare teritorială europeană.

Obiectivul cheie al politicii de coeziune, în acest context, va fi de a promova ameliorarea condițiilor de creștere și a factorilor care conduc la o convergență reală. Strategiile vor trebui să prevadă dezvoltarea competitivității și a ocupării pe termen lung. Se va pune accent și pe consolidarea capacităților administrative și a eficacității administrației publice, inclusiv a capacității de gestionare a Fondurilor structurale și a Fondului de coeziune.

Prin FEP³ se are în vedere crearea condițiilor pentru o exploatare durabilă a resurselor acvatice vii și de acvacultură, în contextul unei dezvoltări durabile a zonelor pentru pescuit, ținându-se cont, într-un mod echilibrat, de aspectele ecologice, economice și sociale ale acestor zone, prin acțiuni similare cu FEADR în ceea ce privește dezvoltarea respectivelor comunităților locale.

- Complementarități între intervenția FEADR, FEDER și FSE

Politica de dezvoltare rurală a României are în vedere punerea în valoare a teritoriilor rurale pentru a crește gradul de atractivitate al acestora atât din punct de vedere economic, social cât și ecologic.

Realizarea acestui obiectiv presupune, în primul rând, dezvoltarea unor servicii de bază în mediul rural, cât și dezvoltarea mediului de afaceri, elemente fundamentale pentru dezvoltarea socială și economică prin valorificarea specificului fiecărei regiuni.

Utilizarea rațională a patrimoniului natural și cultural va oferi generațiilor viitoare șansa de a le deține și valorifica în continuare. În acest fel FEADR, FEDER și FSE vor fi interacționa pentru o dezvoltare durabilă a spațiului rural.

De asemenea, prin FEADR se vor finanța și implementa pe baza grupurilor de acțiune locale (GAL) proiectele locale din mediul rural, în sprijinul dezvoltării inițiativelor locale, iar prin FEP Grupurile de acțiune costieră (GAC) pentru zonele costiere.

¹ Fondul European de Dezvoltare Economică Regională

² Fondul Social European

³ Fondul European pentru Pescuit

III.4.4. Intervenții structurale necesare pentru convergența cu modelul agricol european și dezvoltarea durabilă

Integrarea agriculturii României în structurile modelului agricol european necesită realizarea *compatibilității structurilor agricole cu cele comunitare*, condiționată de finalizarea armonizării legislative și instituționale.

În prezent, structurile agrare din România, rezultate în urma reformelor tranziției, nu reflectă încă o apropiere de structurile comunitare. Deși proprietatea privată este dominantă, structurile de exploatare nu au progresat semnificativ pentru formarea unui sector comercial puternic care să permită funcționarea normală a pieței¹.

Caracterul dual al structurilor de exploatare, manifestat prin existența pe de o parte, a unei mulțimi de mici gospodării țărănești care produc pentru autoconsum și care dețin un procent semnificativ din terenul agricol și, pe de altă parte, a sectorului marilor întreprinderi agricole, nu asigură convergența cu structurile agricole comunitare.

Prin măsurile de subvenționare a exploatațiilor agricole românești anterioare aderării, de care au beneficiat mai ales exploatațiile mari și foarte mari, întrucât limitele stabilite pentru ca o exploatație comercială să fi eligibilă pentru acordarea de subvenții au fost mult prea ridicate în condițiile existenței gospodăriilor de subzistență și semi-subsistență de dimensiunile sunt foarte reduse, nu s-au făcut progrese semnificative în vederea formării unui sector comercial extins și diversificat ca tip de exploatare.

Formarea unui sector agricol viabil în România rămâne încă în urma necesității convergenței cu structurile de exploatare ale UE, unde dominante sunt fermele familiare mijlocii. Crearea unui sector format din exploatațiile mijlocii are cele mai mari șanse de a deveni performant și corespunde structurilor comunitare. Între exploatațiile mijlocii și micile gospodării agricole țărănești se pot dezvolta multiple legături de cooperare și asociere, în special în sectorul animal, producerea răsadurilor, prelucrarea produselor etc. (*idem notă de subsol 34*).

România trebuie să-și adapteze rapid *structurile agricole* pentru a corespunde cerințelor de promovarea diversificării și creșterii competitivității prin obținerea unor produse de calitate superioară și cu costuri reduse, caracteristice modelului agricol european. În acest model se integrează exploatațiile agricole viabile, care produc pentru piață și care pot avea diferite dimensiuni, în funcție de profil și de gradul de intensificare a producției. În cazul noilor state membre, PAC prevede susținerea *exploatațiilor de semisubsistență* în procesul de adaptarea lor pentru piață. În cadrul finanțării comunitare din FEADR în vederea sprijinirii creșterii competitivității în sectorul

¹ Zahiu, L., 2005.

agricol și forestier (Axa 1), România a prevăzut pentru fermele de semisubzistență un sprijin de 15% din fondurile alocate axei.

În agricultura României este prezent un sector al marilor întreprinderi, rezultat în urma restructurării și privatizării fostelor întreprinderi agricole se stat și, în unele cazuri, prin asocierea micilor producători s-au creat mari societăți agricole. De asemenea, s-au organizat societăți comerciale sau ferme individuale mari prin arendarea terenurilor de la micii proprietari. Numărul acestor exploatații este redus, dar dețin suprafețe mari și produc cea mai mare parte din producția destinată pieței interne și exportului.

Sprijinul comunitar acordat marilor ferme este restricționat în cadrul PAC, iar din 2007 sprijinul acordat va fi supus mecanismelor de modulare. În UE fermele mari se găsesc în special în țări cu economii puternice, ca Franța, Germania etc. Acest tip de măsură este un exemplu relevant pentru modul în care politicile agricole ale UE au fost concepute și adaptate în timp. Astfel că, deși aceste politici sunt necesare în țările care acum au atins nivele înalte de dezvoltare, acestea ar trebui să fie ajustate pentru noii membri, în cazul României, în special, având în vedere că decalajele privind principalii indicatori o situează pe ultimul loc față de statele membre, prin politici specifice și măsuri destinate susținerii dezvoltării sectorului agricol care se află în proces de integrare în piața comună.

În România, marile exploatații agricole pot fi competitive în producția de cereale, carne de porc și pasăre, viticultură etc. și se pot autosuține. Sprijinul acordat va trebui astfel direcționat, în scopul sprijinirii în general a fermelor pentru a se adapta la exigențele pieței unice și la schimbările rapide ale cererii, iar în cazul fermelor mari, în special, pentru dezvoltarea infrastructurilor de export, având în vedere că de modul în care vor evolua în viitor va depinde dacă vor deveni sau rămâne viabile.

Pentru micile gospodării agricole familiale, cu terenuri excesiv fărâmițate, ca să devină competitive pe piață, asocierea, de exemplu, pentru efectuarea lucrărilor agricole, colectarea și comercializarea produselor, sau producția ecologică, pentru care România are un potențial de scară dat de ponderea mare a suprafețelor pretabile pentru extensificare, sunt opțiuni ce oferă perspective favorabile.

Convergența economică a sectorului agricol românesc cu cel comunitar impune mutații structurale importante pentru creșterea competitivității, în principal privind: structurile dimensionale ale exploatațiilor, structurile de producție, modernizarea și dezvoltarea structurilor tehnologice, structurile de marketing în prezent fracturate și aflate într-un stadiu incipient de formare pentru a răspunde cerințelor funcționării pieței, structura de finanțare rurală, structura informațională, cercetarea fundamentală și aplicată etc.

Pentru ca aplicarea PAC în România să aibă efecte pozitive, în concordanță cu rezultatele previzionate, se impune cu necesitate o *abordare simultană a restructurării pe ansamblul componentelor sectorului agroalimentar*. Totodată,

trebuie corectate dezavantajele majore și riscurile pe care le reprezintă atât fracturile existente în prezent între agricultură, amonte și avalul acestora, în special în domeniile serviciilor și infrastructurilor, cât și lipsa generală a activităților economice negricole în zonele rurale, sunt care afectează dezvoltarea durabilă a economiei rurale românești.

În condițiile aplicării PAC, care avantajează agricultorii ce produc pentru piață, în România sunt necesare *măsuri de dezvoltare a activităților economice alternative* care să asigure locuri de muncă pentru populația agricolă disponibilă în urma modernizării și creșterii competitivității în agricultură. Aceste măsuri sunt necesare pentru a contracara atât menținerea stării de subzistență a agriculturii, care încetinește restructurarea sectorului agricol, menține gradul scăzut de ocupare a forței de muncă și nu stimulează creșterea productivității, cât și creșterea șomajului și adâncirea sărăciei în zonele rurale românești.

Aplicarea unor măsuri stimulative și eficiente de dezvoltare a activităților economice alternative în mediul rural, vor putea crea condiții favorabile pentru formarea sectorului comercial al agriculturii și evitarea menținerii autoconsumului. Sprijinirea fermelor de subzistență pentru a deveni viabile, care reprezintă un sector semnificativ al agriculturii românești, pe lângă exploatarea mijloacelor și mari, este o componentă vitală a finanțării rurale și a pieței agricole.

O restricție majoră pentru funcționarea pieței și a orientării producătorilor către piață o constituie *lipsa filierelor organizate pe produse și grupe de produse*. În prezent, micii producători agricoli nu au condiții de valorificare a surplusurilor de produse, din lipsa unor ferme asociative de colectare a produselor în zonele rurale, în special la produsele perisabile (lapte și produse lactate, legume și fructe etc.). Vânzarea directă a produselor pe piață nu este eficientă, nici pentru producători și nici pentru ansamblul sectorului agroalimentar. Actualul sistem de marketing este dominat, în cea mai mare parte, de intermediari care cumpără produsele la prețuri scăzute de la producătorii agricoli și le vând cu prețuri mari pe piețe. Lipsa formelor de cooperare pentru comercializarea și depozitarea producției constituie un impediment major în calea funcționării pieței și a reducerii prețurilor la consumatori. Dezvoltarea structurilor de marketing adecvate diferitelor forme de organizare a producătorilor și crearea unui sistem de cooperare pentru comerțul en gros, sunt componente vitale pentru asigurarea creșterii performanței agricole (*idem notă de subsol 34*).

Implementarea PAC impune aplicarea a numeroase *reguli de calitate*, care nu pot fi respectate decât dacă se desfac produsele în partizi mari și dacă se face controlul calității pe filiera de produs. În acest sens este necesară accelerarea măsurilor de reformă pentru restructurarea sectorului agricol, concomitent cu procesarea și canalele de comercializare.

Întârzierea adoptării unor legi importante pentru ajustarea la structurile europene reprezintă restricții majore pentru desfășurarea acestui proces; de exemplu, Legea cooperăției agricole a reprezentat o frână în *formarea filierelor în sistem de cooperare*, cu rol major în modernizarea structurilor de producție și comercializare din mediul rural.

De asemenea, întârzierea realizării *sistemului de identificare a parcelelor agricole*, care are rolul cel mai important în implementarea sistemului de înregistrare și control în agricultură (IACS) – prin care se asigură aplicarea PAC privind sistemul de sprijin prin plăți directe – obstrucționează punerea în funcțiune a mecanismelor prevăzute în beneficiul fermierilor. Întrucât suma plăților acordate unui fermier depinde în mod direct de suprafața de teren pe care o utilizează, devine evidentă necesitatea urgentării rezolvării problemelor funciare trenante și de multe ori creatoare de tensiuni în mediul rural.

PAC stimulează crearea unui model de dezvoltare rurală bazat pe creșterea competitivității agricole, protecția mediului și a resurselor naturale, integrarea activităților economice în zonele rurale, deziderat căruia trebuie să-i răspundă orientările politicii agricole românești în contextul aderării.

Diversificarea economiei rurale este o oportunitate pentru România având în vedere potențialul de forță de muncă, resurse locale variate, spațiile de locuit etc.. Însă, având în vedere, pe de-o parte, complexitatea și anvergura necesităților și pe de cealaltă parte, defavorizarea dezvoltării rurale prin fondurile din FEADR îndreptate mai mult în direcția sprijinirii sectorului agricol, susținerea activităților alternative în zonele rurale în procesul de implementare a PAC probleme. Printre principalele măsuri care necesită o mai mare susținere, se identifică: creșterea investițiilor pentru dezvoltarea colectării, procesării și desfacerii produselor agricole și pentru dezvoltarea serviciilor și a infrastructurilor rurale; conversia forței de muncă disponibilă din agricultură și pregătirea profesională a tinerilor agricultori; îmbunătățirea condițiilor de viață pentru toate categoriile de locuitori din zonele rurale.

Zonele rurale din România oferă oportunități pentru dezvoltarea a numeroase activități, care în prezent sunt deficitare dar reprezintă priorități pentru întreg spațiul comunitar. Faptul ca fondurile comunitare susțin orientarea spre crearea și extinderea activităților agricole și neagricole care asigură dezvoltarea armonioasă a zonelor rurale și integrarea lor în exigențele noului model agricol european poate fi un mare avantaj pentru România. Este importantă stabilirea direcțiilor prioritare, folosirea rațională a resurselor locale, selecția nișelor de piață pentru produsele românești și gestionarea eficientă a fondurilor naționale și comunitare.

Menținerea agriculturii ca activitate prioritară în zonele rurale răspunde condițiilor specifice existente în România și orientărilor politicii UE în vederea susținerii viabilității economice și sociale a acestor zone. Restructurarea sectorului agricol, pe direcțiile stabilite de PNDAR și adaptată noilor realități europene, pune accentul pe diversificare, calitate, competitivitate și agromediu.

În strânsă legătură cu restructurarea agriculturii este necesară *modernizarea și dezvoltarea industriei alimentare*, cu accent pe obținerea produselor alimentare sănătoase și a produselor tradiționale. Trebuie să valorificăm avantajele comparative care se bazează pe resursele locale, favorabile reducerii costurilor pe seama folosirii forței de muncă și a cheltuielilor de transport reduse, resurselor agricole.

Turismul rural și agroturismul, ca activitate alternativă în unele zone, pot deveni o importantă sursă de venituri și locuri de muncă. Este necesară însă orientarea investițiilor pentru dezvoltarea acestui tip de turism acolo unde s-au obținut deja rezultate pozitive, cum este cazul rețelei de turism rural, pentru ca investițiile să poată oferi avantaje. În țările membre ale UE dezvoltarea turismului a fost favorizată de dezvoltarea complexului de infrastructuri care există în centrele urbane, în localitățile cu vestigii istorice, în zonele naturale valoroase, cu peisaje rare. Investițiile trebuie să aibă la bază studii ale pieței turistice, inclusiv privind cererile turiștilor pentru diversificarea activităților și o alimentație sănătoasă..

Zonele rurale constituie un mediu favorabil dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii, artizanatului, silviculturii și prelucrării lemnului și a numeroase activități de servicii (comerț, transport, bănci etc.), în condițiile funcționării pieței și a economiei în ansamblul său. În prezent, aceste activități sunt nesemnificative în marea majoritate a comunelor și satelor românești.

Agricultura multifuncțională și dezvoltarea activităților alternative, care permit stabilizarea populației rurale, reducerea sărăciei și asigurarea parității veniturilor locuitorilor rurali, ca și creșterea performanței sectorului agroalimentar românesc, reprezintă *modelul de structură economică și socială care poate asigura dezvoltarea durabilă a spațiului rural*.

Procesul de preaderare a României la UE a impus accelerarea procesului de transpunere a sistemului juridic și implementare a acquis-ului comunitar, a modificărilor legislative, instituționale și economice, pentru aplicarea internă a PAC în sectoarele potențial competitive ale agriculturii românești. Domeniile de convergență legislativă și instituțională pentru implementarea gradată a PAC în România vizează legislația referitoare la piețele produselor care beneficiază de sprijin comunitar și sistemul instituțional creat pentru asigurarea funcționării acestora în consens cu exigențele pieței unice. Integrarea deplină în structurile comunitare este însă un proces de durată, care poate fi accelerat de mecanismele prevăzute de PAC, dar depinde de modul de aplicare internă a acestor mecanisme.

Analiza funcționării structurilor sectorului agroalimentar în condițiile aderării și elaborarea de alternative și opțiuni de dezvoltare durabilă a agriculturii și spațiului rural românesc, pe termen mediu și lung, reprezintă abordări necesare și provocări pentru continuarea cercetărilor.

III.5. Posibile căi de atenuare și depășire treptată a disfuncțiilor

Autori: Prof. dr. Dinu Gavrilesco, Dr. Camelia Gavrilesco

Eșecurile politicilor agricole în promovarea procesului de ajustare structurală a agriculturii românești și, în același timp, în planul creșterii agricole, la care trebuie adăugate potențialele riscuri ale aderării României la Uniunea Europeană pledează în favoarea necesității focalizării managementului acțiunii guvernamentale din perioada imediat următoare pe problematica eficacității alocării resurselor și implicit pe cele ale sporirii capacității de concurență a agricultorilor.

Situarea în centrul politicii agricole a problemelor eficacității și a competitivității ridică în actualitate, cu acuitate, un ansamblu de direcții de acțiune care vizează formarea sau, după caz, dezvoltarea determinantilor competitivității dinamice cum ar fi: concentrarea capitalului funciar și de exploatare în unități agricole viabile într-o economie, în mod obiectiv, tot mai deschisă; creșterea gradului de înzestrare tehnică/modernizare a exploatațiilor agricole; promovarea unui complex de măsuri agro-, pedo- și hidroameliorative de natură să stăvilească procesul de degradare a capitalului funciar și implicit creșterea fertilității; organizarea ofertei prin formarea și dezvoltarea cooperăției rurale în sferele aprovizionării și ale desfacerii; formarea unei "mase critice" de autentici angroșiști; dezvoltarea infrastructurii piețelor; dezvoltarea piețelor bursiere, inclusiv a celor financiare; diversificarea ocupațională în zonele rurale etc.

Este lesne de remarcat faptul că problemele și implicit direcțiile de acțiune reliefate vizează două aspecte critice ale reformelor structurale – diminuarea drastică a actualei ponderi extrem de ridicate a agriculturii de subzistență pe calea reducerii numărului și a creșterii dimensiunii exploatațiilor agricole și, odată cu acest proces, reducerea populației ocupate în agricultură. Ținem să subliniem din nou faptul că fără ieșirea din activitățile agricole a unui număr mare de lucrători nu își vor putea găsi o rezolvare pozitivă problemele eficacității alocării resurselor și implicit ale productivității și competitivității exploatațiilor agricole. În acest context n-ar trebui însă pierdut din vedere faptul că asigurarea condițiilor necesare pentru ieșirea din activitățile agricole a unui număr mare de lucrători – fără a genera nemulțumiri majore și convulsii sociale – este mai puțin un atribut al politicii agricole ci, mai degrabă, al celor de dezvoltare rurală.

Nu este dificil de remarcat faptul că o mare parte din direcțiile de acțiune prezentate în planul reformelor structurale sunt strâns legate, am putea spune chiar condiționate, de relansarea procesului investițional în sectorul agroalimentar și, într-un cadru mai larg, în zonele rurale. Actualmente desfășurarea

acestui proces este restricționată, în esență, de doi factori: pe de o parte slaba capacitate de economisire a exploatațiilor agricole, ca de altfel și de mobilizare a capitalului din alte sectoare de activitate; și pe de altă parte disiparea fondurilor bugetare și dirijarea lor cu prioritate pentru susținerea financiară, într-o formă sau alta, a unei politici agricole cu o pronunțată tentă productivistă. Ca urmare, procesul investițional se menține în cadrul unui autentic cerc vicios: lipsa resurselor financiare blochează procesul investițional; la rândul lui acest blocaj perpetuează penuria cronică de resurse financiare. Slaba capacitate a actualelor exploatații agricole atât în planul formării capitalului cât și în cel al mobilizării de resurse financiare din alte sectoare ale economiei face dificil de imaginat soluții de depășire a dificultăților existente bazându-ne – ca factor determinant – pe forțele unităților agricole. În schimb, o contribuție pozitivă – care nu poate fi subapreciată în ieșirea din acest cerc vicios – ar putea să o aducă trecerea în prim planul procesului de alocare a fondurilor bugetare a direcțiilor de acțiune menite să formeze sau, după caz, să conducă la dezvoltarea determinantilor competitivității dinamice a agriculturii românești în detrimentul susținerii financiare a producției curente și a unor acțiuni de asigurare a veniturilor producătorilor, acțiuni care și-ar găsi un loc mai potrivit în cadrul măsurilor de protecție socială. Ar fi create astfel premise favorabile pentru finalizarea procesului de reformă structurală a întreprinderii/exploatației agricole și a piețelor specifice.

Desigur, în acest demers rezultate spectaculoase nu pot fi obținute pe termen scurt. Dar este tot atât de adevărat că fiecare pas întreprins în această direcție, până în 2007 și primii ani de după integrarea României în Uniunea Europeană, se constituie într-o șansă în plus pentru producătorii agricoli din țara noastră. Prin urmare, o primă direcție de acțiune ar constitui-o trecerea de la o politică agricolă cu o tentă preponderent productivistă spre o politică menită să conducă la formarea sau, după caz, la dezvoltarea determinantilor competitivității.

Experiența anilor ce s-au scurs după decembrie 1989 atestă convingător faptul că eficacitatea utilizării fondurilor bugetare este strâns condiționată de criteriile care stau la baza procesului de alocare a acestor resurse, criterii pe baza cărora sunt selectați câștigătorii și perdanzii. Rezultatele pozitive s-au obținut atunci când, în condiții de transparență, au fost utilizate criterii bine definite și cu un caracter, pe cât posibil, neutral față de diferitele categorii de exploatații agricole. De asemenea, susținerea financiară sub formă de alocații bugetare nerambursabile a indus în economie mai puține distorsiuni decât creditul subvenționat. Iată de ce considerăm oportun ca sumele care ar fi disponibilizate pentru finalizarea reformei întreprinderii și a piețelor specifice prin reorientarea resurselor bugetului Ministerului Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale să fie alocate pe proiecte bine definite, sub formă de alocații bugetare nerambursabile, pe baza unor criterii de performanță prestabilite.

Acestea din urmă ar trebui să asigure singurele indicii pentru selectarea câștigătorilor și a perdanților.

În final, am dori să subliniem ideea că suntem conștienți de faptul că atât evaluările prezentate cât și propunerile avansate sunt discutabile. Obiectivul nostru l-a constituit sesizarea acuității unor probleme de fond din cadrul sectorului agroalimentar românesc în contextul integrării țării noastre în Uniunea Europeană. Pe această bază am urmărit să oferim o deschidere spre dezbateri între specialiști. Am dori ca rezultatele acestui demers ca de altfel și cel al eforturilor altor specialiști să servească decidenților politici astfel încât ei să poată face cele mai bune opțiuni politice în primii ani de la aderarea României în Uniunea Europeană.

Timpul a devenit o resursă tot mai rară și evident tot mai scumpă!

Bibliografie

1. Boussard, J.-M., *Economie de l'agriculture*. Paris, Editura Economica, cap.VI.
2. Bertini et al., (2006). *Modernizing America's Food and Farm Policy: Vision for a New Direction*. Report of the Agriculture Task Force. Bertini C., Schumacher A. and Robert L. eds. The Chicago Council on Global Affairs.
3. Chircă, C; Teșliuc, E., (1999). *De la sărăcie la dezvoltare rurală*. Studiu al Băncii Mondiale și al Comisiei Naționale de Statistică, București,.
4. Chis, M.; Mihai, Gh., Pentelescu, O., (2006). *The Romanian system of subsidies for organic farming: support for the development of rural areas*. Paper presented at Joint Organic Congress, Odense, Denmark, May 30-31.
5. Davidovici, I; Gavrilescu, D., (2003). *Politica agricolă și de dezvoltare rurală*, în volumul "Dezvoltarea economică a României", Editura Academiei Române, București, 2003, p.525-545.
6. Davidovici, I.; Gavrilescu, D. (coordonatori) (2002). *Economia creșterii agroalimentare*, București, Editura Expert, 2002, cap.5.4.2. și Anexa 5.1.
7. Davis, J. (2001). *Conceptual Issues in Analyzing the Rural Non-Farm Economy in Transition Economies*. Natural Resources Institute Report No. 2635. August.
8. Dumitru, M.; Diminescu, D.; Lazea, V., (2004). *Dezvoltarea rurală și reforma agriculturii românești*. Studiu CEROPE, București.
9. Giurca, D.; Șerbănescu, C., (2003) *"Competitivitatea produselor agroalimentare românești în cadrul CEFTA"* – studiu publicat în volumul *Competitiveness of national economics and the efficient integration into the European Union*, Cluj Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene.

10. Popescu, M., (2004). *Criza agrară de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*. Studiu IEA, București.
11. Popescu, M., (2005). *Eficiența economică în agricultura României – nivel, tendințe și decalaje față de UE*, în „Probleme economice”, vol. 144-145, CIDE, București.
12. Toma C., Turtoi C., (2006). *Cresterea competitivitatii fermei familiale – un deziderat al dezvoltarii spațiului rural*, în *Dezvoltarea complexă a spațiului rural*, volumul I – *Diversificarea activităților economice din mediul rural și creșterea competitivității agriculturii*. Bucuresti, Editura ASE. ISBN (10) 973-594-831-1 ISBN (13) 978-973-594-831-3.
13. Turtoi C., Toma C., (2006). *Dezvoltarea multifunctionala, spatiul rural și orientarea spre activitati neagricole a exploatațiilor agricole*, în *Dezvoltarea complexa a spațiului rural* volumul I – *Diversificarea activităților economice din mediul rural și creșterea competitivității agriculturii*. Bucuresti, Editura ASE. ISBN (10) 973-594-831-1 ISBN (13) 978-973-594-831-3.
14. Turtoi C., (2006). *Major shifts in Romanian farm structures and their impact on crop production: Scenarios for improving land use management*, Contributions to the 4th Young Scientists Workshop on Agricultural Development in Central and Eastern Europe YSW-2006, Discussion Paper No. 98. pg. 39-43. ISSN 1438-2172.
15. Letiția Zahiu, *Politici și piețe agricole – Reformă și integrare europeană*, Editura CERES, 2005.
16. *** - *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării (AMIGO) în anul 2002*. INS .
17. *** *Ancheta Structurală în Agricultură 2005*. INS 2006.
18. *** "Anuar Statistic al României". INS, București, diverse ediții.
19. *** COM (2004) 101 final. *Construirea viitorului nostru comun – provocările politice și mijloacele bugetare ale Uniunii lărgite 2007–2013* .
20. *** *Czech, Estonian, Hungarian, Latvian, Lithuanian, Polish, Romanian, Slovakian and Slovenian Agricultural with EU Countries 2002*. Studiu elaborat de Research and Information Institute for Agricultural Economics, Budapest, 2003.
21. *** *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2001*. INS, București, 2002.
22. *** *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2002*. INS, București, 2003.
23. *** *Coordonate ale nivelului de trai în România. Veniturile și consumul populației în anul 2006*. INS, 2007.
24. *** - *Forța de muncă în România ocupare și șomaj în anul 2005*. INS, 2006.
25. *** „Fertilizer Yearbook”. vol.50, p.34-39, FAO.
26. *** *Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013*. MAPDR, 2007.

27. *** *Planul Național Strategic pentru Dezvoltare Rurală*. MAPDR, 2007.
28. *** *Production Yearbook* vol.55/2001". FAO.
29. *** *Recensământul general agricol 2002*. INS, București, 2004.
30. *** *Recensământul populației și locuințelor 2002*. INS, 2004
31. USDA Foreign Agricultural Service. Romania - Organic Products - Organic Agriculture in Romania, 2006. GAIN Report Number: RO6023.
32. EUROSTAT (2007). Agriculture Main statistics 2005-2006
33. EUROSTAT – Long-term indicators. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
34. EUROSTAT - Statistics in Focus, Country reports. Diverse ediții 2005-2007.
35. EUROSTAT Website/Agriculture and Fisheries/Data/Organic farming.
36. http://www.organic-europe.net/europe_eu/statistics.

ANEXE

1. Planul de finanțare a măsurilor de dezvoltare rurală în România pentru perioada 2007-2013

Contribuție anuală din cadrul FEADR (Milioane EURO)

Anul	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Total FEADR	620	856,8	1107,58 8	1236,16 1	1234,24 5	1235,53 7	1232,56 3

Sursa: Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013.

2. Planul financiar pe axe, pentru perioada 2007-2013

Axa	Contribuție publică totală	din care: FEADR	
	(Euro)	(Euro)	Pondere cheltuieli pe axe în total FEADR (%)
Axa 1	3967	3174	42,2
Axa 2	2293	1880	25,0
Axa 3	2474	1979	26,3
Axa 4	235	188	2,5
Asistența tehnică	376	301	4,0
Total	9346	7522	100,0

Notă: Rata contribuției FEADR este de 80% pentru axele 1, 3, 4 și asistența tehnică și de 82% pentru axa 2.

Sursa: Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013.

3. Structura cheltuielilor publice și private pentru măsurile de dezvoltare rurală în România pentru perioada 2007-2013

Axe/Măsuri	Total (Mil. €)	Pondere cheltuieli publice în total Axă 1, 2, 3, 4 (%)	Pondere cheltuieli măsuri în axă (%)
1	2	3	4
Axa 1 – Creșterea competitivității sectoarelor agricol și forestier	5.875,2	68	100
111 – Formare profesională (training), informare și difuzare de cunoștințe	119,0	100	3
112 – Instalarea tinerilor fermieri	238,0	100	6
113 – Pensionarea anticipată a fermierilor și a muncitorilor agricoli	79,3	100	2
114 – Utilizarea serviciilor de consiliere și consultanță	159,0	100	4
121 – Modernizarea exploatațiilor agricole	1.348,9	50	34
122 – Îmbunătățirea valorii economice a pădurii	360,7	55	9
123 – Creșterea valorii adăugate a produselor agricole și forestiere	2.142,3	50	54
125 – Îmbunătățirea și dezvoltarea infrastructurii legate de dezvoltarea și adaptarea agriculturii și silviculturii	634,8	100	16
141 – Sprijinirea fermelor de semisubzistență	595,1	100	15
142 – Înființarea grupurilor de producători	198,4	100	5
Axa 2 - Îmbunătățirea mediului și a spațiului rural	2.364,4	97	100
211 – Sprijin pentru zona montană defavorizată agricol	699,4	100	30
212 – Sprijin pentru zone defavorizate agricol, altele decât zona montană	676,5	100	29
213 – Plăți Natura 2000 și plăți legate de Directiva CE 2000/60 (DCA)	16,1	100	1
214 – Plăți de Agro-mediu	671,9	100	29
221 – Prima împădurire a terenurilor agricole	183,5	75	6
223 – Prima împădurire a terenurilor neagricole	100,9	75	3
224 – Plăți Natura 2000	16,1	100	1
Axa 3 – Calitatea vieții în zonele rurale și diversificarea economiei rurale	2.496,3	99	100

1	2	3	4
312 – Sprijin pentru diversificarea către activități non-agricole și crearea și dezvoltarea de microîntreprinderi	1.060,2	70	43
313 – Încurajarea activitatilor turistice	176,2	98	7
322 – Renovarea, dezvoltarea satelor, conservarea și îmbunătățirea moștenirii rurale	1.565,5	99	63
341– Dobândire de competențe, animare și implementarea strategiilor de dezvoltare locală	12,4	100	1
Axa 4 – LEADER	260,4	90	100
41 – Implementarea strategiilor de dezvoltare locală:			
411– Îmbunătățirea competitivității sectoarelor agricol și forestier	7,1	99	3
413 – Calitatea vieții și diversificarea economiei rurale	195,0	88	83
421 – Implementarea proiectelor de cooperare	5,5	86	2
431-1 – Dobândirea de competențe și animarea teritoriului conform Tratatului de Aderare	5,9	100	2
431-2 – Funcționarea GAL	47,0	100	20
Total axe 1, 2, 3, 4	11.314,4	79	

Sursa: *Programul Național de Dezvoltare Rurală 2007-2013.*

Notă la Anexa 3:

- Din măsura 142 va fi suportată și valoarea aferentă perioadei 2009-2011, în sumă de 90.364 euro, reprezentând plățile pentru proiectele depuse în cadrul Programului SAPARD, măsura 3.2 "Constituirea grupurilor de producători" în conformitate cu Regulamentul Comisiei (CE) nr. 248 din 08.03.2007 privind măsurile referitoare la acordurile de finanțare multianuale și acordurile de finanțare anuale încheiate pe baza Programului SAPARD, precum și tranziția de la Programul SAPARD la programele de dezvoltare rurală.
- Din măsura 214 va fi suportată și valoarea aferentă perioadei 2009-2011, în sumă de 521.787 euro, reprezentând plățile pentru proiectele depuse în cadrul Programului SAPARD, măsura 3.3 "Metode agricole de producție destinate să protejeze și să mențină peisajul rural" în conformitate cu Regulamentul Comisiei (CE) nr. 248 din 08.03.2007 privind măsurile referitoare la acordurile de finanțare multianuale și acordurile de finanțare anuale încheiate pe baza Programului SAPARD, precum și tranziția de la Programul SAPARD la programele de dezvoltare rurală.
- Din măsura 221 va fi suportată și valoarea aferentă perioadei 2009-2011, în sumă de 25.098 euro, reprezentând plățile pentru proiectele depuse în cadrul Programului SAPARD, măsura 3.5 "Silvicultura", submăsura "Împăduriri" în conformitate cu Regulamentul Comisiei (CE) nr. 248 din 08.03.2007 privind măsurile referitoare la acordurile de finanțare multianuale și acordurile de finanțare anuală încheiate pe baza Programului SAPARD, precum și tranziția de la Programul SAPARD la programele de dezvoltare rurală.

4. Anexe cuprinse în Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1782/2003

- ANEXA III -

Acte normative privind cerințele de reglementare în materie de gestionare prevăzute în art. 3 și 4 din Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1782/2003

A. Aplicabile de la 01.01.2005

Mediu

1.	Directiva Consiliului 79/409/CEE din 2 aprilie 1979 privind conservarea păsărilor sălbatice (JO L 103, 25.4.1979, p. 1)	Art. 3, art. 4 alin. (1), (2) și (4), art. 5, 7 și 8
2.	Directiva Consiliului 80/68/CEE din 17 decembrie 1979 privind protecția apelor subterane împotriva poluării cauzate de anumite substanțe periculoase (JO L 20, 26.01.1980, p. 43)	Art. 4 și 5
3.	Directiva Consiliului 86/278/CEE din 12 iunie 1986 privind protecția mediului, în special a solului, atunci când se utilizează nămoluri de epurare în agricultură (JO L 181, 04.07.1986, p. 6)	Art. 3
4.	Directiva Consiliului 91/676/CEE din 12 decembrie 1981 privind protecția apelor împotriva poluării cu nitrați proveniți din surse agricole (JO L 375, 31.12.1991, p. 1)	Art. 4 și 5
5.	Directiva Consiliului 92/43/CEE din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO L 206, 22.07.1992, p. 7)	Art. 6, 13 și 15 și art. 22 lit. (b)

Sănătate publică și sănătate animală; Identificarea și înregistrarea animalelor

6.	Directiva Consiliului 92/102/CEE din 27 noiembrie 1992 privind identificarea și înregistrarea animalelor (JO L 335, 05.12.1992, p. 32)	Art. 3, 4 și 5
7.	Regulamentul Comisiei (CE) nr. 2629/97 din 29 decembrie 1997 privind modalitățile de aplicare a Regulamentului Consiliului (CE) nr. 820/97 privind crotaliile, registrele exploatațiilor și pașapoartele, în contextul sistemului de identificare și înregistrare a bovinelor (JO L 354, 30.12.1997, p. 19)	Art. 6 și 8
8.	Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului (CE) nr. 1760/ 2000 din 17 iulie 2000 de stabilire a unui sistem de identificare și înregistrare a bovinelor și privind etichetarea cărnii de vită și a produselor din carne de vită și de abrogare a Regulamentului Consiliului (CE) nr. 820/97 (JO L 204, 11.08.2000, p. 1)	Art. 4 și 7

B. Aplicabile de la 1.1.2006*Sănătate publică, sănătate animală și sănătatea plantelor*

9.	Directiva Consiliului 91/414/CEE din 15 iulie 1991 privind introducerea pe piață a produselor de uz fitosanitar (JO L 230, 19.08.1991, p. 1)	Art. 3
10.	Directiva Consiliului 96/22/CE din 29 aprilie 1996 privind interzicerea utilizării anumitor substanțe cu efect hormonal sau tireostatic și a substanțelor b-agoniste în creșterea animalelor și de abrogare a Directivelor 81/602/CEE, 88/146/CEE și 88/299/CEE (JO L 125, 23.05.1996, p. 3)	Art. 3, 4, 5 și 7
11.	Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului (CE) nr. 178/2002 din 28 ianuarie 2002 de stabilire a principiilor și cerințelor generale ale legislației în domeniul alimentar, de înființare a Autorității europene a securității alimentare și de stabilire a procedurilor referitoare la securitatea produselor alimentare (JO L 31, 01.02.2002, p. 1)	Art. 14 și 15, art. 17 alin. (1), art. 18, 19 și 20
12.	Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului (CE) nr. 999/2001 din 22 mai 2001 de stabilire a unor reglementări pentru prevenirea, Art. 7, 11, 12, 13 și 15 controlul și eradicarea anumitor forme transmisibile de encefalopatie spongiformă (JO L 147, 31.5.2001, p. 1)	Art. 7, 11, 12, 13 și 15

Notificarea bolilor

13.	Directiva Consiliului 85/511/CEE din 18 noiembrie 1985 de stabilire a măsurilor comunitare de combatere a febrei aftoase (JO L 315, 26.11.1985, p. 11)	Art. 3
14.	Directiva Consiliului 92/119/CEE din 17 decembrie 1992 de stabilire a măsurilor comunitare generale de combatere a unor boli la animale, precum și a măsurilor specifice împotriva bolii veziculoase a porcului (JO L 62, 15.03.1993, p. 69)	Art. 3
15.	Directiva Consiliului 2000/75/CE din 20 noiembrie 2000 de stabilire a dispozițiilor specifice privind măsurile de combatere și de eradicare a febrei catarale ovine (JO L 327, 22.12.2000, p. 74)	Art. 3

C. Aplicabile de la 01.01.2007*Sănătate animală*

16.	Directiva Consiliului 91/629/CEE din 19 noiembrie 1991 de stabilire a normelor minime de protecție a vițelilor (JO L 340, 11.12.1991, p. 28)	Art. 3, Art. 4
17.	Directiva Consiliului 91/630/CEE din 19 noiembrie 1991 de stabilire a normelor minime de protecție a porcilor (JO L 340, 11.12.1991, p. 33)	Art. 3 și art. 4 alin. (1)
18.	Directiva Consiliului 98/58/CE din 20 iulie 1998 privind protecția animalelor din crescătorii (JO L 221, 08.08.1998, p. 23)	Art. 4

- ANEXA IV -

**Bunele condiții agricole și de mediu prevăzute în art. 5 din Regulamentul
Consiliului (CE) nr. 1782/2003**

Obiectul	Standarde
Eroziunea solului: Protejarea solului prin măsuri adecvate	- Acoperirea minimă a solului - Gestionarea minimă a terenului care să reflecte condițiile locale specifice - Terassele de reținere
Materiile organice din sol: Menținerea nivelului de materii organice din sol prin metode corespunzătoare	- Standardele în materie de rotație a culturilor, dacă este cazul - Gestionarea miriștilor
Structura solurilor: Menținerea structurii solurilor prin măsuri corespunzătoare	Utilizarea unor utilaje corespunzătoare
Nivel minim de întreținere: Asigurarea unui nivel minim de întreținere și evitarea deteriorării habitatelor	- Densitatea minimă a vitelor și/sau regimuri corespunzătoare - Protejarea pășunilor permanente - Menținerea particularităților topoe - Evitarea apariției vegetației nedorite pe terenurile agricole

- ANEXA V -

**Scheme de sprijin compatibile prevăzute în art. 26 din Regulamentul
Consiliului (CE) nr. 1782/2003**

Sectorul	Temeiul juridic	Specificări
Agricultură ecologică	Titlul II capitolul IV (art. 22 – 24) și art. 55 alin. (3) Regulamentul (CE) nr. 1257/1999	Ajutor pe suprafață
Silvicultură	Art. 31 și art. 55 alin. (3) Regulamentul (CE) nr. 1257/1999	Ajutor pe suprafață
Zone defavorizate și zone caracterizate prin condiții de mediu restrictive	Titlul II capitolul 5 (art. 13 – 21) și art. 55 alin. (3) Regulamentul (CE) nr. 1257/1999	Ajutor pe suprafață

**5. Cuantumul și ratele de sprijin prevăzute de
Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1698/2005**

Articol	Obiect	Euro sau rata	Specificare
22 alineatul (2)	Ajutor de instalare*	55 000	
23 alineatul (6)	Pensionare timpurie	18 000 180 000 4 000 40 000	Pe cedent și pe an Cuantum total pe cedent Pe lucrător și pe an Cuantum total pe lucrător
24 alineatul (2)	Servicii de consiliere	80% 1 500	Din costurile eligibile pe serviciu Cuantum eligibil maxim
26 alineatul (2)	Intensitatea sprijinului pentru modernizarea exploatarelor agricole	60% 50% 50%	Din cuantumul investițiilor eligibile realizate de tineri fermieri în zonele prevăzute la articolul 36 litera (a) punctele (i), (ii) și (iii) Din cuantumul investițiilor eligibile realizate de alți fermieri în zonele prevăzute la articolul 36 litera (a) punctele (i), (ii) și (iii) Din cuantumul investițiilor eligibile realizate de tineri fermieri în celelalte zone

Articol	Obiect	Euro sau rata	Specificare
		40%	Din cuantumul investițiilor eligibile realizate de alți fermieri în celelalte zone
		75%	Din cuantumul investițiilor eligibile în regiunile ultraperiferice și în insulele din Marea Egee în sensul
		75%	Regulamentului (CEE) nr. 2019/93 Din cuantumul investițiilor în statele membre care au aderat la Comunitate la 1 mai 2004 în sensul punerii în aplicare a Directivei 91/676/CEE ¹ în termen de maximum patru ani de la data aderării în conformitate cu articolul 3 alineatul (2) și articolul 5 alineatul (1) din directiva în cauză.
27 alineatul (3)	Intensitatea sprijinului pentru creșterea valorii economice a pădurilor	60%**	Din cuantumul investițiilor eligibile în zonele prevăzute la articolul 36 litera (a) punctele (i), (ii) și (iii)
		50%	Din cuantumul investițiilor eligibile în celelalte zone
		85%**	Din cuantumul investițiilor eligibile în regiunile ultraperiferice
28 alineatul (2)	Intensitatea sprijinului pentru creșterea valorii adăugate a produselor agricole și forestiere	50%	Din cuantumul investițiilor eligibile în regiunile care beneficiază de obiectivul „convergență”
		40%	Din cuantumul investițiilor eligibile în celelalte regiuni
		75%	Din cuantumul investițiilor eligibile în regiunile ultraperiferice
		65%	Din cuantumul investițiilor eligibile în insulele din Marea Egee în sensul Regulamentului (CEE) nr. 2019/93
31 alineatul (2)	Cuantumul maxim al sprijinului pentru respectarea standardelor	10 000	Pe exploatație

Articol	Obiect	Euro sau rata	Specificare
32 alineatul (2)	Cuantumul maxim al sprijinului pentru participarea la scheme de calitate alimentară	3 000	Pe exploatație
33	Intensitatea sprijinului pentru activitățile de informare și de promovare	70%	Din costurile eligibile ale acțiunii
34 alineatul (3)	Cuantumul maxim pentru exploatațiile agricole de semisubzistență	1 500	Pe exploatație agricolă/an
35 alineatul (2)	Grupuri de producători: limita maximă, ca procentaj din producția comercializată în cursul primilor cinci ani de la recunoaștere fără a depăși, pentru fiecare dintre primii cinci ani suma de	5%, 5%, 4%, 3%, și 2%*** 2,5%, 2,5%, 2,0%, 1,5% și 1,5% 100 000 100 000 80 000 60 000 50 000	Pentru 1-ul, al 2-lea, al 3-lea, al 4-lea și, respectiv, al 5-lea an pentru o producție comercializată de până la 1000000 EURO Pentru 1-ul, al 2-lea, al 3-lea, al 4-lea și, respectiv, al 5-lea an pentru o producție comercializată de peste 1000000 EURO Pentru 1-ul an Pentru al 2-lea an Pentru al 3-lea an Pentru al 4-lea an Pentru al 5-lea an
37 alineatul (3)	Plata minimă pentru zonele cu handicap Plata maximă pentru zonele cu handicap din regiunile montane Plata maximă pentru zonele care prezintă alte handicapuri	25 250 150	Pe hectar de SAU Pe hectar de SAU Pe hectar de SAU
38 alineatul (2)	Plata inițială Natura 2000 pentru o perioadă de maximum 5 ani Plata maximă Natura 2000	500**** 200****	Pe hectar de SAU Pe hectar de SAU
39 alineatul (4)	Culturi anuale	600****	Pe hectar
	Culturi perene specializate	900****	Pe hectar

Articol	Obiect	Euro sau rata	Specificare
	Alte utilizari ale terenurilor	450****	Pe hectar
	Rase locale aflate în pericol de dispariție	200****	Pe unitate vită mare
40 alineatul (3)	Bunăstarea animalelor	500	Pe unitate vită mare
43 alineatul (4)	Prima anuală maximă pentru compensarea pierderilor de venituri generate de împădurire – pentru fermieri sau asociații de fermieri – pentru orice alte organisme de drept privat	700 150	Pe hectar Pe hectar
43 alineatul (4), 44 alineatul (3) și 45 alineatul (3)	– Intensitatea sprijinul pentru costurile de instalare	80%** 70% 85%**	Din costurile eligibile în zonele prevăzute la articolul 36 litera (a) punctele (i), (ii) și (iii) Din costurile eligibile în celelalte zone Din costurile eligibile în regiunile ultraperiferice
46 și 47 alineatul (2)	Plata anuală Natura 2000 și plăți de silvo-mediu – Plata minimă – Plata maximă	40 200****	Pe hectar Pe hectar

Sursa: Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1698/2005

Notă la Anexa 5: Regulamentul se aplică sprijinului comunitar pentru perioada de programare care începe la 1 ianuarie 2007. Cu toate acestea, nu se aplică înainte de intrarea în vigoare a legislației comunitare de stabilire a dispozițiilor generale care reglementează FEDER, FSE și FC pentru perioada 1 ianuarie 2007-31 decembrie 2013, cu excepția articolelor 9, 90, 91 și 92 care se aplică de la intrarea în vigoare a prezentului regulament.

București, România

Tel.: 021-318.24.38; Fax: 021-318.24.32
Licența Ministerului Culturii nr. 1442/1992
Consilier editorial: Valeriu IOAN-FRANC
Aparat critic și editorial: Aida SARCHIZIAN

ISBN 978-973-159-001-1
978-973-618-149-8

Trim IV 2007